

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
ANA BİLİM DALI**

**FARKLI DENETİM ODAKLARINA SAHİP OLAN
ERGENLERİN DENETİM ODAKLARI İLE ARKADAŞLIK
İLİŞKİLERİNİN İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

Uz. Afet BEYOĞLU

**Lefkoşa
Ocak 2025**

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
ANA BİLİM DALI

FARKLI DENETİM ODAKLARINA SAHİP OLAN
ERGENLERİN DENETİM ODAKLARI İLE ARKADAŞLIK
İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Uz. Afet BEYOĞLU

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Gizem Öneri Uzun

Eş Danışman

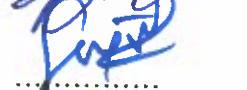
Prof. Dr. Gönül Akçamete

Lefkoşa

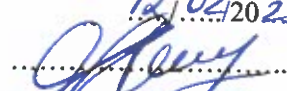
Ocak, 2025

Onay

Afet Beyoğlu tarafından hazırlanan “**FARKLI DENETİM ODAKLARINA SAHİP OLAN ERGENLERİN DENETİM ODAKLARI İLE ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİNİN İNCELENMESİ**” başlıklı tez, kapsam ve nitelik açısından kalite standartlarına uygunluğu ile ilgili Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalında Doktora Tezi olarak 17.01.2025 tarihinde kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Adı – Soyadı	İmza
Jüri Başkanı:	Prof. Dr. Ömer Üre	
Jüri Üyesi:	Prof. Dr. Ahmet Güneşli	
Jüri Üyesi:	Prof. Dr. Könül Memmedova	
Jüri Üyesi:	Doç. Dr. Şengül Başarı	
Danışman:	Yrd. Doç. Dr. Gizem Öneri Uzun	
Eş Danışman:	Prof. Dr. Gönül Akçamete	

Anabilim/ Anasanat Dalı Başkanı Onayı

12.02.2025

 Prof. Dr. Könül Memmedova
 Anabilim/ Anasanat Dalı Başkanı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

20...

 Prof. Dr. Kemal Hüsnü Çan Başer
 Enstitü Müdürü

Etik İlkelerle Uygunluk Beyanı

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kurallar gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Afet BEYOĞLU

17/01/2025

Gün/Ay/Yıl

Teşekkür

Bu araştırma ile farklı denetim odağına sahip olan ergenlerin denetim odakları ile arkadaş ilişkilerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca araştırmada, ergenlerin sahip oldukları denetim odağı ile arkadaşlık ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi araştırmanın hedefini oluşturmuştur.

Bu araştırma iç ve dış denetim odağına sahip olan ergenlerin denetim odaklarının ne düzeyde olduğu, arkadaşlık ilişkilerinin denetim odaklarında nasıl etkilendiğini gösteren veriler taşımakla birlikte, bundan sonra yapılacak olan akademik çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülen Arkadaş İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği' nin geliştirilmesi çalışmanın özgünlüğünü arttırmaktadır.

Araştırmanın yürütülmesinde ve sonuçlandırılmasında desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, aklıma takılan sorulara içtenlikle yanıt verip beni yönlendiren tezimi tamamlamama katkı koyan tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Gizem Öneri Uzun;

Araştırmanın yürütülmesinde, araştırma verilerinin analizinde ve sonuçlandırılmasında desteğini hiçbir zaman esirgemeyen eleştirileri ile araştırmamı tamamlamama katkı koyan ve araştırmamı bitirebilmem için beni her daim yüreklendiren hocam Sayın Prof. Dr. Gönül Akçamete' ye;

Verilerin toplanma sürecinde uygulama fırsatı vererek destekleyen Cumhuriyet Lisesi Müdürüne, Lefkoşa Türk Lisesi Müdürüne, Lefkoşa Türk Maarif Koleji Müdürüne, Gazi Mağusa Türk Maarif Koleji Müdürüne; odak grup çalışmasına katkı koyan, Gülşen Gümüş, Ayşegül Bükük, Doç. Dr. Şengül Başarı, İpek Ruso Aşık, Leyla Sönmez, Hasan Ağan;

Tez sürecimde bana yoldaşlık eden motivasyonumu arttırıp bitirmem için beni cesaretlendiren kafam karıştığında bilgisiyle destek olan dostum Zeynep Genç' e;

Araştırmamda istatistik alanındaki desteklerinden dolayı Sayın Prof. Dr. Salih Katırcıoğlu' na, Ahmet Güneyli' ye;

Bugünlere gelmemde emekleri olan, her zaman psikolojik destek veren, umutsuzluğa kapılıp enerjim düştüğü her anda desteklerini ve enerjilerini yüreğimde

hissettiğim anneciğim Fatma KALAVASONLU, babacığim Hasan KALAVASONLU ve kız kardeşlerime;

Araştırmamı noktalayacağım son ana kadar iç motivasyonumu arttıran, her koşulda desteğini ve yardımını hissettiğim, araştırma süresi boyunca aynı sıkıntıyı benimle paylaşan, eşim Erdem Beyoğlu' na, varlıklarından her zaman güç aldığım sevgili kızlarım Kumsal Beyoğlu ve Sahil Beyoğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

Afet BEYOĞLU

FARKLI DENETİM ODAKLARINA SAHİP OLAN ERGENLERİN DENETİM ODAKLARI İLE ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu araştırmada, ergen bireylerin denetim odakları ile arkadaşlık ilişki durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda geliştirilen arkadaşlık ilişkisi ölçeğinin değerlendirilmesi de bu araştırmanın amaçları arasındadır. Denetim odağının hangi noktaya kadar ergenlerin iletişimsel etkililiğini olumlu ya da olumsuz yönde etkilediğinin karşılaştırmalı analizi bu çalışmanın özgünlüğünü oluşturmaktadır. Arkadaşlık ilişki durumlarının ergenlerin iletişimsel etkililiğini olumlu ya da olumsuz yönde etkilediğinin karşılaştırmalı analizinde çalışmanın özgünlüğünü oluşturmaktadır.

Araştırmada, ergenlerin denetim odaklarının ne düzeyde olduğunun yanında denetim odağı ve arkadaş ilişkileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını araştırmak için karma yöntem kullanılmıştır. Çalışmanın denekleri 2013-2014 öğretim yılı bahar döneminde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yer alan Cumhuriyet Lisesi, Türk Maarif Koleji, Lefkoşa Türk Lisesi ve Gazi Mağusa Türk Maarif Koleji öğrencileri olmak üzere toplam 670 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın nitel verileri için gönüllülük esasına 2024-2025 akademik yılı güz döneminde rastgele seçilen 6 alanında uzman öğretmenden oluşmaktadır.

Araştırmada, ergenlerin denetim odakları ve arkadaş ilişkileri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla iki ölçek kullanılmıştır. Ergenlerin denetim odaklarını belirlemek için “Rotter’ in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği” kullanılmıştır. Ergenlerin denetim odağı ile arkadaş ilişkileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ölçmek için araştırmacı tarafından geliştirilmiş “Arkadaş İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği” kullanılmıştır. Uzman görüşleri verileri için betimsel analiz yapılmıştır.

Araştırmanın sonucunda karşılaştırmalarla ilgili normal dağılım eğrisine yakın değerlerin varlığı önemli bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu dış denetim odaklı çıkmıştır. Öğrencilerin denetim odakları ile cinsiyet, yaş değişkeni, öğrenim gördükleri okul değişken arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri iletişimsel etkililik düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri iletişimsel etkililik düzeyleri ile yaş arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri iletişimsel etkililik düzeyleri ile okul türleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Denetim Odağı ile Arkadaş ilişkileri arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Denetim Odağı ile Arkadaş ilişkileri arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler Denetim Odağı, eğitim, arkadaşlık ilişkileri, ergen bireyler, rehber öğretmenler

ABSTRACT

EXAMINING THE LOCUS OF CONTROL AND FRIENDSHIP RELATIONSHIPS OF ADOLESCENTS WITH DIFFERENT LOCUS OF CONTROL

This study aims to examine the locus of control of adolescents and their friendship relationship status. The evaluation of the developed friendship relationship scale is also among the aims of this study. The comparative analysis of the extent to which the locus of control affects the communicative effectiveness of adolescents positively or negatively constitutes the originality of this study. The originality of the study is the comparative analysis of whether friendship relationship situations affect adolescents' communicative effectiveness positively or negatively.

In the study, mixed method was used to investigate the level of adolescents' locus of control as well as whether there is a significant difference between locus of control and peer relationships. The subjects of the study consist of a total of 670 students from Cumhuriyet High School, Turkish Maarif College, Lefkoşa Turkish High School and Gazi Mağusa Turkish Maarif College located in the Turkish Republic of Northern Cyprus in the spring semester of the 2013-2014 academic year. The qualitative data of the study consists of 6 expert teachers randomly selected on a voluntary basis in the fall semester of the 2024-2025 academic year.

Two scales were used in the study to determine the relationship between adolescents' locus of control and peer relationships. "Rotter's Internal-External Locus of Control Scale" was used to determine adolescents' locus of control. "Peer Relationships Communicative Effectiveness Scale" developed by the researcher was used to measure whether there is a significant difference between adolescents' locus of control and peer relationships. Descriptive analysis was conducted for expert opinion data.

As a result of the research, the existence of values close to the normal distribution curve regarding the comparisons has emerged as an important result. The majority of students were external audit focused. No significant difference was found between the locus of control of the students and the variables of gender, age, and school they study. A significant difference was found between the communicative effectiveness levels of the students' friendship relationships and gender. A significant difference was found between the communicative effectiveness levels of the students' friendship relationships and age. No significant difference was found between the communicative effectiveness levels of the students' friendship relationships and school types. No significant difference was found between the Locus of Control and Friend Relationships. It was concluded that there was no significant difference between the Locus of Control and Friend Relationships.

Keywords: Locus of Control, education, friendships, adolescents, guidance counselors

İçindekiler

Onay Sayfası

Onay I

Etik İlkeler Uygunluk Beyanı..... II

Teşekkür III

1. GİRİŞ 1

1.1. Problem Durumu..... 1

1.2. Araştırmanın Amacı..... 7

1.3. Araştırmanın önemi..... 8

1.4. Sınırlıklar..... 10

1.5. Tanımlar 11

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR..... 12

2.1. DENETİM ODAĞI VE ARKADAŞ İLİŞKİLERİ İLE İLGİLİ
KURAMSAL TEMELLER..... 12

2.2. DENETİM ODAĞI VE ERGENLİK DÖNEMİNDE ARKADAŞ
İLİŞKİLERİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 34

3. YÖNTEM..... 55

3.1. Araştırmanın Modeli 55

3.2. Çalışma Grubu 55

3.3. Veri Toplama Araçları 56

3.4. Verilerin toplanması 60

3.5. Verilerin Çözümlemesi..... 61

BÖLÜM IV 63

4. BULGULAR..... 63

BÖLÜM V.....	86
5. TARTIŞMA	86
BÖLÜM VI	101
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	101
ÖNERİLER	103
KAYNAKÇA	106
EK 1.....	143
EK 6.....	167
ÖZGEÇMİŞ.....	168

Tablolar Listesi

Tablo 1. Öğrencilerin Denetim Odağı düzeyinin Frekans ve yüzdeleri.....	63
Tablo 2 Denetim Odağı ve Cinsiyet değişkenini ile ilgili Chi-Square (Ki-kare) analiz sonuçları.....	64
Tablo 3 Denetim Odağı ve Yaş değişkenini ile ilgili Chi-Square (Ki-kare) analiz sonuçları.....	65
Tablo 4 Denetim Odağı ve Okul değişkenini ile ilgili Chi-Square (Ki-kare) analiz sonuçları.....	67
Tablo 5 Arkadaşlık İlişkileri ve Cinsiyet değişkenini ile ilgili t-Testi analiz sonuçları.....	68
Tablo 6 Arkadaşlık İlişkileri ve Yaş değişkenini ile ilgili T-Test analiz sonuçları	69
Tablo 7 Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik ve Okul değişkenini ile ilgili ANOVA analiz sonuçları	70
Tablo 8 Denetim Odağı ve Arkadaş İlişkilerine ait korelasyon sonuçları	70
Tablo 9 Denetim Odağı ve Arkadaş İlişkilerine ait One-Way Anova sonuçları	71
Tablo 10 PDR uzmanlarının öğrencilerin akranları ile iletişimlerine ilişkin görüşleri	75
Tablo 11 Ergenlerin akranlarıyla birlikte yapma ve sorumluluk alma durumlarına ait görüşlerine ilişkin görüşleri	77
Tablo 12 Ergenler üzüntü ve sevinçlerini paylaşma durumlarına ilişkin görüşleri	79
Tablo 13 Ergenlerin dış ya da iç denetime sahip olmasının arkadaşlık ilişkilerine etkisine ilişkin bulgular	81
Tablo 14 Arkadaşlık ilişkilerinde iletişimin olumlu gelişmesi için öneriler	83

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, önemi, amacı, sınırlılıkları ve tanımları yer almaktadır. Araştırmada geçen kavramların kısaltmalarına da yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

“Ne çocukluk ne de erişkinlik; ama hem çocukluk hem erişkinlik. Ergenlik: Bir değişim, dönüşüm ve başkalaşım dönemidir (Karabekiroğlu, 2014).” Bu geçiş süreci, duygusal, zihinsel ve sosyal anlamda büyük bir değişim içerir. Ergen, çocukluktan yetişkinliğe geçerken yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda toplumsal ve psikolojik bir dönüşüm de yaşamaktadır.

Alan yazında ergenlik dönemi ile ilgili birçok tanım olduğu görülebilir. Ama en genel tanımı ile ergenlik dönemi fiziksel yönden, biyolojik açıdan, sosyal ve rusal yönden olgunlaşma hatta erişkin olmaya atılan bir adımdır diye ifade edilebilir. İnsan yaşamının en önemli geçiş süreçlerinden biri ergenlik dönemidir. Bu dönemde birey, fiziksel ve biyolojik değişimlerin yanı sıra ruhsal ve sosyal açıdan da önemli dönüşümler yaşar. Çocukluktan yetişkinliğe adım atılan bu süreç, bireyin kimlik geliştirme ve kendini tanıma yolunda önemli bir aşamadır. Hem bedensel büyüme hem de duygusal olgunlaşma ile karakterize olan ergenlik, bireyin toplumsal rollerini keşfettiği ve gelecekteki yaşamına yön vermeye başladığı bir dönemdir (Altıntaş, 2024). Bu nedenle, ergenlik dönemi sadece bireysel bir gelişim süreci değil, aynı zamanda bireyin toplumla olan ilişkilerini de yeniden yapılandığı bir evre olarak kabul edilir.

Ergenlik dönemi, bireyin yalnızca fiziksel ve psikolojik açıdan değil, toplumsal bağlamda da yeniden şekillendiği bir süreçtir. Bu dönemde birey, sosyal rollerini anlamaya, toplumsal beklentilere uyum sağlamaya ve kendi kimlik gelişimini sürdürmeye çalışır. Özellikle bu süreçte, bireyin aile, arkadaş çevresi ve daha geniş

toplumsal gruplarla olan ilişkileri önemli ölçüde değişir ve yeniden tanımlanır. Toplum, ergen bireyden sorumluluk almasını, karar verme süreçlerinde daha bağımsız olmasını ve sosyal normlara uygun davranışlar sergilemesini bekler (Orhan, 2014). Dolayısıyla, ergenlik dönemi yalnızca bireyin kendi içsel gelişimiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda bireyin toplumla olan etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin niteliğini derinlemesine etkileyen bir dönüşüm sürecidir. Bu açıdan, ergenlik, bireyin toplumsal bağlamda yeni bir kimlik kazanma ve bu kimlikle uyumlu bir yaşam sürme çabası olarak değerlendirilebilir (Parlar, 2023; Öncü, 2021).

Ergenlik döneminde birey kendini bulma ve kimlik oluşturma sürecinde olduğu için zaman zaman çevresindekilerle, özellikle aile üyeleri ile arasına mesafe koyma, kendi içsel dünyasına çekilme, fiziksel büyümesinden hoşlanmama ve bunun bir sonucu olarak kendini dış dünyaya kapatma gibi çeşitli sorunlarla başa çıkmaya çalışırken, bu dönemde arkadaş ilişkilerinin ön planda olduğu görülmektedir. Önceleri anne babasından ayrılmamak için çaba gösterirken, şimdilerde bir fırsatını bulup onlardan uzak durmanın yollarını aramaktadır ve tek yoldaşı ergen arkadaşlarıdır (Yıldız & Keskin, 2016; Südemen, 2022; Karabekiroğlu, 2015).

Ergenlik döneminde bireyin psiko-sosyal gelişiminde ebeveynlerin rolü son derece kritik olmakla birlikte, bu rolün etkisi bazı sınırlamalar da içermektedir. Aile, bireye temel değerlerin aktarılmasında ve kişisel güvenin inşa edilmesinde önemli bir kaynak olsa da ergenlik çağında bireyler genellikle akran gruplarının etkisine daha açık hale gelirler. Araştırmalar, ergenlerin bu dönemde kimlik arayışları ve aidiyet duygusunu pekiştirme çabaları nedeniyle akranlarının tutum ve davranışlarından daha fazla etkilendiğini göstermektedir. Özellikle sosyal kabul görme ve grup içi uyum sağlama gibi ihtiyaçlar, akran gruplarını ergenin değer yargılarının ve davranışlarının şekillenmesinde öncelikli bir unsur haline getirebilir. Bu durum, ebeveynlerin rehberlik rolünü tamamen ortadan kaldırmasa da ergenlerin varlık merkezinde aileden çok akran ilişkilerinin yer almasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, ailelerin ergenin gelişimine yönelik katkıları, akran gruplarıyla dengeli ve iş birliği içinde bir etkileşim stratejisi geliştirilerek daha etkili hale getirilebilir. (Demir, Baran & Ulusoy, 2005; Aygün, 2021; Gürat, 2022).

Ergenler her ne kadar meslek ve eğitim konularında ebeveynleri ile daha fazla etkileşimde olsa da arkadaş ilişkilerinin, günlük olaylarda, serbest zaman aktivitelerinde ve flört ilişkilerinde daha etkin olduğu görülmektedir (Demir, 2021).

Ergenlik dönemi, bireyin aile içerisinde en etkin olduğu ve alınacak kararlarda söz sahibi olabildiği bir dönemdir. Bireyin bağımsız karar alma sürecinde ailenin rol oynadığı, ebeveyn-ergen ilişkisinin olumlu olduğu ve ailelerin esnek davrandığı durumlarda ergenlerin kararlara katılma isteğinin arttığı ifade edilmektedir. Ayrıca, karar verme becerilerinin gelişmesi için ergenlerin aile içinde sorumluluk üstlenmesi ve rehberlik alması gerektiği vurgulanmaktadır. Ergenlik döneminde birey, akran gruplarından etkilenecek sosyal kabul ve uyum ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken, aile içerisinde karar alma süreçlerinde aktif bir rol üstlenme eğilimi de gösterir. Araştırmalar, ergenin bireysel karar verme becerilerinin gelişiminde aile içi ilişkilerin kalitesinin önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle esnek ve destekleyici bir aile ortamında, ergenlerin fikirlerini ifade etme ve karar süreçlerine katılma isteği artmakta, bu da onların hem sosyal hem de bireysel sorumluluklarını güçlendirmektedir. Bu bağlamda, ailelerin, ergen bireylerin bağımsızlık arayışına saygı duyarak, onlara rehberlik eden ve yönlendiren bir yaklaşım sergilemesi, ergenin hem değer yargılarının hem de kişisel karar alma mekanizmalarının sağlıklı bir şekilde gelişmesine katkıda bulunabilir (Deveci, 2011; Çollakkadıoğlu, 2003:8; Esen Aktay, 2010).

Ergenlik döneminde denetim odağının gelişiminde ebeveyn tutumlarının önemli olmakla birlikte bunu akran ve arkadaşlık ilişkileri takip etmektedir. Birey önce aile içerisinde ebeveynleri ve kardeşleri ile sosyalleşmekte, okul çağı ve ergenlik de ise bunun yerini daha çok arkadaşlar almaktadır. Bu dönemde hem aile ortamında hem arkadaş ortamında geçirilen sağlıklı ebeveyn ve arkadaşlık ilişkileri bireyin gelecekte iç denetim odaklı birey olmasına artı değer sağlamaktadır.

Arkadaş ilişkilerinde ergenin grup ortamında ön planda olma ve ait hissetme durumlarının kendine olan güveninin yapı taşı oluşturduğunu göstermektedir. Bununla birlikte yapabileceği ve yapamayacağı birtakım davranışlarının farkına varır ve yalnız yapamayacağını düşündüğü işleri diğer ergen arkadaşları ile yapmaya

çalışabilir. Ebeveynler ergenin güç kazandığını ve tek başına yapamadığı işleri akranlarından güç alarak yapabildiğini fark ettiği zaman ise endişelenerek ergenlerin arkadaş ilişkilerine sınır koymaya çalışırlar çünkü akranların değer yargıları ve doğruları ile ailelerin değer yargıları ve doğruları birçok noktada çelişmektedir. Ergen ve ailesi arasındaki çatışma çoğu zaman aileler için başarısızlıkla sonuçlanmaktadır (Demir, Baran & Ulusoy, 2005).

Ebeveyn davranışlarının, ergenin kişilik gelişimi üzerine etkileri düşünüldüğünde, kişiliğin bir boyutu olan denetim odağının (Karakuş, 2006; Kuruçay, 2012) gelişimindeki katkısı yadsınmaz bir gerçek olduğu vurgulanmaktadır.

Denetim odağını ilk kez Phares 1957 yılında ortaya atmış fakat Rotter 2017 yılında bu kavramı sosyal öğrenme kuramının temeli olarak tekrar tanımlamıştır (Rotter 2017).

Denetim Odağı kavramı, bireyin davranışlarının sonunda almış olduğu ödül veya ceza ile ileriki davranışlarının sonuçları hakkında bazı beklentilere girmesine neden olmaktadır. Bu bilgi ışığında Rotter, denetim odağı algısını, bireyin ödül ve cezaların kendi kontrolünde mi yoksa dışsal güçlerin etkisiyle mi gerçekleştiğine dair genel bir beklenti olarak tanımlamaktadır (Özel, 2009). Bu bilgi doğrultusunda kendi yaşantıları üzerinde bir ölçüde kontrolleri olduğuna inanan kişiler içsel denetimli; yaşantılarındaki olayların sonuçlarını kendileri dışındaki güçlere bağlayanların dışsal denetimli olduklarını söyleyebiliriz.

Denetim odağı, bireyin yaşamında karşılaştığı olumlu ya da olumsuz olayları kendi yetenek ve davranışlarının bir sonucu olarak mı, yoksa şans, kader, talih ya da dışsal güçlerin etkisiyle mi gerçekleştiğini algılama eğilimi şeklinde tanımlanır. (Ünüvar, 2012; Binici, 2014).

Aile ile ergen arasındaki ilişkilerin niteliği, denetim odağının yönünü şekillendiren temel unsurlardan biridir. Çocukluk döneminde anne ve babanın ilgi ve şefkat göstermesi, çocuğun hedeflerine ulaşmasına destek olması ve tutarlı bir disiplin anlayışı sergilemesi, ergenin içsel denetim geliştirmesine katkı sağlar. Buna karşın, aşırı koruma, fiziksel ya da duygusal cezalar ve başarı konusunda baskıcı tutumlar,

ergenin dışsal denetim geliştirmesinde etkili olur. Aile, bireye çocukluktan itibaren davranışlarının hangi sonuçlara yol açabileceği, bu sonuçların kendi eylemleriyle bağlantılı olup olmadığı konularında yol gösterir (Karakuş, 2011).

Denetim odağı kavramı ile birey, hayatındaki yaşanmışlıkların sonuçlarını kime veya hangi nesneye yüklediği ile ilgilidir. Bununla birlikte ergen kendi hayatında, kararlarında ve almış olduğu kararların sonucunda kendisinin ne kadar rolü olduğunu belirler.

Alan yazın ışığında i denetimli olan bireylerin yaşantılarının sonucunun sorumluluğunu aldıkları belirtilebilir. Dış denetime yakın olan bireyler ise yaşadıkları toplumun kurallarına uyma zorunluluğunda hissederler ve genelde süper egoları ile hareket ederler bu yüzden yaşantısını toplum kurallarına göre yaşayan bireyler birtakım kurallara uyup ona göre davranış oluşturmakta ve davranışlarının sonucu kendilerinin dışında bir otoriteye bağlı olmaktadır.

İ ya da dış denetim odağına sahip olmak öğrenme tarzı, bilişsel yapılar, motivasyon ve en önemlisi de kendine olan güven gibi birçok kişilik özelliği ile ilişkilidir. Denetim odağı kişinin başarı performansını da önemli ölçüde etkilemektedir.

İ denetimli bireyler başarı ya da başarısızlığın nedenlerini kendilerinde ararlar (Yeşilyaprak, 2006). Dış denetimli bireyler başarı veya başarısızlığın kendi denetimlerinde olmadığı inancındadırlar. Buna göre başarılı veya başarısız olmanın nedenleri içinde, şans faktörü, tesadüfler, kader vardır bu bilgi ile okul ve öğrenmenin de denetim odağının gelişimi üzerinde etkisinin olduğunu aynı zamanda bireyin i veya dış denetime yakın olmasının da okuldaki başarıyı etkilediği söylenebilir. Başarının kişinin kendi çabası ile kazanılacağının inancının arttırılması bireyleri kaderci yaklaşımdan uzaklaştırılmasında etkilidir (Selcen 2009; Tedik, 2019).

Okul ortamında öğrencilerin okul ortamını veya yaşama karşı motivasyonlarını belirleyen önemli unsurlardan biri de sağlıklı yürütülen arkadaş ilişkileridir. Okul ortamındaki sağlıklı arkadaş ilişkileri güçlü iletişim süreçleri onların gelecekte nasıl

bir birey olacağını ve denetim odaklarının hangisine daha yakın duracağı noktasında belirleyici olacaktır.

Denetim odağı ile stresle mücadele edebilme stratejileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda iç denetimlilerin dış denetimlilere göre sorunları görmezden geldikleri, savunma mekanizmalarını kullandıkları ancak iç denetimlilerin, stresle baş edebilme becerilerini kullanarak problemleri çözebildikleri gözlemlenmiştir (Dağ, 1990; Uğurlu, 2003; Tekeli, 2010; Çelikkaleli, 2010).

Shui (2003), çalışmasında okullardaki disiplin sorunlarının iç denetim odağı eksikliğinden kaynaklandığını düşünmektedir ve tüm koşullar sabit tutularak yürütülen çalışmada dış denetim odaklı olanların disiplin sorunları yaşamasının en önemli nedenlerinden birisinin bu olduğunu kanıtlamıştır.

Salmivalli ve Isaacs (2005), arkadaş edinemeyen ve arkadaşları tarafından kabul edilmeyen ergenlerin kendilerini, kendi arkadaşlarının gözünden algılamalarını incelemiştir. Araştırmaya göre kendini olumsuz algılayan gençlerin riskli grup olduğunu ayrıca bu öğrencilerin suç işleme potansiyellerinin yüksek olduğu kanısına varılmıştır.

Demir ve arkadaşları (2005), ergenlerin arkadaş ilişkilerini inceleyerek. Ergenlerin arkadaş grupları ile olan ilişkisinde ebeveyn faktörlerinin oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır. Arkadaşlarının kendilerini anne-babalarından daha çok anladığını düşünen ergenlerin aile içinde oldukça sık kavga ettikleri saptanmıştır.

Mutluoğlu, Bulut Serin (2010), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Girne bölgesindeki ilkokul beşinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı sosyo-demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin saldırganlık seviyeleri cinsiyet ve kolej sınavına hazırlanma durumlarına bağlı olarak değişiklik gösterirken, ebeveynlerin ekonomik durumu ve eğitim düzeyi açısından anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Ayrıca, öğrencilerin saldırganlık düzeyleri genel olarak orta seviyede tespit edilmiştir.

Sağlam (2015), KKTC'de öğrenim gören Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Öğrencilerinin İç ve Dış denetim odağı eğilimleri ve öğrenme yöntemlerinin

çeşitli değişkenler açısından ilişkisini saptamak için yaptığı yüksek lisans tezinde, araştırmaya katılan öğrencilerin tercih ettikleri öğrenme yöntemini değiştirmek isteyen ayrıca denetim odaklarına göre ise dış denetim odağı ağırlıklı bir yapıya sahip oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Hem uluslararası hem Türkiye Cumhuriyeti’nde Hem de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde denetim odağı ve arkadaş ilişkileri ile ilgili araştırma yapıldığı görülmektedir. Ancak hem denetim odağını hem de arkadaş ilişkilerini karşılaştıran araştırmalar sınırlı sayıda olduğu için denetim odağı ile arkadaş ilişkilerinin karşılaştırılması bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacını, ergenlerin denetim odaklarının ve arkadaşlık ilişkilerinin cinsiyet, yaş ve eğitim aldıkları okul gibi demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini ve ergenlerin denetim odaklarının arkadaş ilişkileriyle olan ilişkisini incelenmek oluşturmaktadır. Bu genel amaç kapsamında, aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmaktadır.

1. Öğrencilerin denetim odağı ne düzeydedir?
2. Öğrencilerin denetim odağı;
  - a.Cinsiyet,
  - b.Yaş,
  - c. Okul değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
- 3.Öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri;
  - a.Cinsiyet,
  - b.Yaş,

c. Okul değişkenine göre farklılık göstermekte midir?

4. Ergenlerin denetim odağı ile arkadaşlık ilişkileri arasında bir ilişki var mıdır?

5.PDR uzmanlarının günümüzde öğretim gören öğrencilerin denetim odağı ile arkadaşlık ilişkilerine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın önemi

Araştırmalar, denetim odaklarının zihinsel sağlık sorunlarıyla ilişkilendirildiğini ortaya koymuştur. Denetim odakları, bireylerin sağlık durumlarını (Groth Schnyder, Kaess, Markovic, Rietschel, Moser,... & Schmidt, 2019; Kesavayuth, Poyago-Theotoky & Zikos, 2019) ve disiplin sorunlarını (Tony, 2003) öngörebilmede önemli bir etken olarak değerlendirilmiştir. Yüksek dış denetim odağına sahip ergenlerin, düşük stres toleransı ve daha fazla duygusal sorun yaşama eğiliminde olduğu belirlenmiştir (Huebner, Ash & Laughlin, 2001; Aspelmeier, Love, McGill, Elliott & Pierce, 2012). Ayrıca, denetim odağı ile depresyon ve anksiyete arasındaki doğrudan ilişkiler ve bu değişkenlerin aracı etkileride yapılan çalışmalarda desteklenmiştir (Di Pentima, Toni, Schneider, Tomás, Oliver & Attili, 2019).

Sosyal stresin denetim odağı üzerindeki etkileri de incelenmiş ve artan dış denetim odağının depresyonla bağlantılı olduğu boylamsal bir çalışmada tespit edilmiştir (Sullivan, Thompson, Kounali, Lewis & Zammit, 2017). Bunun yanı sıra, denetim odağı, ergenlerde dışsallaştırma sorunlarının anlamlı bir yordayıcısı olarak bulunmuş ve olaylar üzerindeki kontrolün düşük algılanmasının bu tür sorunların ortaya çıkmasında arttırdığı düşünülmektedir. Ergenlerin dış odaklı olmaları, iletişimde bulundukları kişilerinde davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Jackson, Frick, & Dravage-Bush, 2020; Di Pentima, Toni, Schneider, Tomás, Oliver & Attili, 2019; Liu, Kurita, Uchiyama, Okawa, Liu & Ma, 2000).

Günümüz toplumunda ergenler, akranlarıyla oldukça fazla zaman geçirmektedir. Ergenler, sınıf ortamı dışında bile, ebeveynleri ya da diğer yetişkinlerle geçirdikleri sürenin yaklaşık iki katını arkadaşlarıyla paylaşmaktadır. Bu sebeple

ergenlerde arkadaşlık ilişkileri oldukça önemlidir. Yapılan araştırmalar, ergenlerin duygusal durumlarının arkadaşlarıyla birlikte olduklarında en olumlu düzeye ulaştığını ortaya koymaktadır (Öngen, 2003; Şengüder, 2006; Çivitçi, 2007; Di Pentima, Toni, Schneider, Tomás, Oliver & Attili, 2019; Scholte & Van Aken, 2020; Flores, Caqueo-Úrizar, Ramírez, Arancio & Cofré, 2020).

Bu araştırma iç ve dış denetim odağına sahip olan ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin nasıl etkilendiği ve arkadaş ilişkilerinde hangi noktada olduklarını gösteren verileri taşıdığı için önemlidir. Ergenlik dönemi, bireylerin kimliklerini ve sosyal becerilerini geliştirdiği bir süreçtir ve bu dönemdeki arkadaşlık ilişkileri, gençlerin psikolojik ve sosyal gelişimi için kritik bir rol oynamaktadır. İç denetim odaklı ergenler, kendi davranışlarını ve kararlarını daha fazla kontrol etme eğilimindeyken, dış denetim odaklı ergenler çevresel faktörlere daha duyarlı olabilirler. Bu farklı denetim odakları, arkadaş ilişkilerinde karşılaşılan zorlukları ve dinamikleri etkileyebilir. Dolayısıyla, araştırmanın bu iki denetim odaklı ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini nasıl şekillendirdiğine dair veriler sunması, psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanlarında çalışan uzmanlara ergenlerle çalışırken önemli bir kaynak olabilir.

Bu çalışmada geliştirilen Arkadaş İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği' nin uygulama ve çalışmalarda psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere ergenlerin iç denetim odağının ve arkadaş ilişkilerinin geliştirilmesinde katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Arkadaş İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği'nin, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini anlamada ve değerlendirmede önemli bir araç olabileceğini vurgulamaktadır. Arkadaşlık ilişkileri, gençlerin sosyal becerilerini ve duygusal sağlığını etkileyen kritik bir faktördür. Bu ölçek, bireylerin arkadaşlarıyla kurduğu iletişimin kalitesini ve etkinliğini ölçmeye yardımcı olabilir. Ayrıca, psikolojik danışmanlık, eğitim ve sosyal hizmet alanlarında, ergenlerin sosyal becerilerini geliştirmek ve olası ilişkisel sorunları tespit etmek için kullanılabilir. Bu tür bir araç, hem araştırmaların daha kapsamlı ve güvenilir sonuçlar sunmasına hem de ergenlerin sosyal becerilerini iyileştirmek amacıyla yapılan müdahalelerin daha etkili olmasına

katkı sağlayabilir. Bu açıdan, geliştirilen ölçek alandaki diğer çalışmalara katkı sağlayabilir.

Bu çalışmada Ergenlerin daha sağlıklı arkadaş ilişkilerine ulaşabilme sürecinde denetim odağının etkisinin ve mevcut arkadaş ilişkileri durumunun ortaya konulması ile okul rehberlik servislerinin etkinliklerine ışık tutabileceği beklenmektedir.

Araştırmanın bir diğer katkısı ise, insanların arkadaş ilişkileri konusunda kendi kendine karar verebilme yeteneklerinin olgunlaşması, yaşamı sağlıklı olarak analiz edebilme sürecinde eğitim sisteminin insanları iç denetimli olarak yetiştirebilme çabasına katkı koymak için bundan sonra yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağı ve çalışma bu yönüyle de önemli görülmektedir.

1.4. Sınırlıklar

Bu araştırma;

1. Ergenlerin sahip oldukları denetim odağı ve arkadaş ilişkilerindeki iletişimsel etkililik düzeyi ile sınırlıdır.
2. Veri kaynağı açısından Cumhuriyet lisesi, Lefkoşa Türk Lisesi, Türk Maarif Koleji ve Gazi Mağusa Türk Maarif Koleji içinden seçilecek olan örneklem grubu ile sınırlıdır.
3. Zaman dilimi açısından nicel verileri için 2017-2018 akademik yılı bahar dönemi ile sınırlıdır.
4. Nitel veriler 2024-2025 akademik yılı güz dönemi ile sınırlıdır.
5. Bu araştırmanın sonuçları öğrencilerin “Rotter’ in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği”, “Arkadaş İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği” ve “Ergenlerde denetim odağı ve arkadaşlık ilişkileri hakkında uzman görüşleri” sonuçları ve “Kişisel Bilgi Formu”ndaki veriler ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Denetim odağı: Bireyin, kendisini etkileyen olumlu ya da olumsuz olayları, kendi yetenek ve davranışlarının bir sonucu olarak mı yoksa dışsal faktörler, şans, kader, talih veya güçlü başka kişiler tarafından mı şekillendirildiğini algılama eğilimidir (Rotter,1966).

Dış denetim odağı: Bireyin, yaşadığı olayları ve sonuçlarını kendi davranışlarından ziyade dışsal faktörlere (kader, şans, diğer insanlar gibi) bağlı olarak gerçekleştiğine inanmasıdır. Bu durum, bireyin kontrolün kendi elinde olmadığına dair bir inanç geliştirmesiyle ilişkilidir (Yeşilyaprak, 1988)

İç denetim odağı: Bireyin, karşılaştığı olayları ve sonuçları kendi davranışlarının bir sonucu olarak görmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle, olayların kontrolünün kendi elinde olduğuna dair bir inanç taşımasıdır (Yeşilyaprak, 1988). Özetle, bu kavram, kişilerin yaşadıkları olayların nedenleri konusunda sorumluluğu kime veya neye bağladıklarıyla ilgilidir.

Arkadaşlık İlişkileri: İnsanların sosyal ihtiyaçlarını karşılayan etkili bir iletişimle gerçekleşebilen önemli bir bağıdır. Birbirine bağlı kişiler arasındaki ilişkidir.

Kısaltmalar:

CL: Cumhuriyet Lisesi

GMTMK: Gazi Mağusa Türk Maarif Koleji

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

LTL: Lefkoşa Türk Lisesi

TMK: Türk Maarif Koleji

YDÜ: Yakın Doğu Üniversitesi

AİİEÖ: Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde denetim odağı, ergenlikte denetim odağının gelişimi, ergenlik döneminde arkadaş ilişkileri ile ilgili kuramsal bilgilere, ayrıca yurt içinde ve yurtdışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. DENETİM ODAĞI VE ARKADAŞ İLİŞKİLERİ İLE İLGİLİ KURAMSAL TEMELLER

2.1.1. Denetim Odağı Kavramı

Denetim Odağı, bir başka deyişle “Kontrol Odağı” (Locus of Control) tüm sosyal bilim ve psikoloji kökenli alanlarda güncelliğini koruyan ve üzerinde çok çalışılan konular arasındadır (Rotter,1990:489). Denetim Odağı kavramını ilk kez Phares 1957 yılında kullanmış (Anduse, 2020) sonra Rotter (1966) bu kavramı Sosyal Öğrenme Kuramının temeli olarak ortaya koymuştur (Özdel, 2015).

Rotter'in ilk tanımına göre, Denetim Odağı, bireyin yaşamındaki olumlu ya da olumsuz olayları, kendi yetenekleri, kişilik özellikleri, kaderi ya da güçlü insanlara bağlı olarak algılama eğilimidir. Yaşamlarını etkileyen olayların büyük ölçüde kendi kontrolünde olduğuna inanan bireyler iç denetimli, bu olayların daha çok dışsal güçler tarafından şekillendirildiğine inananlar ise dış denetimlidir (Burçak, 2012; Alkış, 2016).

Alloy, Peterson, Abramson & Seligman 1984, denetim odağını; insanların karşılaştıkları olaylara karşı yapmış oldukları yükleme (neden arama) olarak tanımlamışlardır. Bu araştırmada olaylarla ilgili neden arama genellenerek bireyin sonraki davranışlarına da yansır. Kişi davranış ve sonuç ile ilgili yüklemeleri iç denetim odaklı ve dış denetim odaklı olarak yapar. Bu yapmış olduğu yüklemeler yans iç ve dış denetimli olması da farklı sonuçlar doğurur (Şehir & Akyüzüm, 2020). Genel

olarak bir davranışın sonucu için çevre ve bireyin kendisi olmak üzere iki etken vardır. Davranışlar etkili kişisel ve çevresel özelliklerin ürünüdür. Etkili çevresel özellikler ise zorluk ve şans etkenlerini kapsamaktadır (Çetinkale, 2006).

Yükleme kuramları, davranış ile ilgili “niçin, neden ve nasıl” gibi soruların yanıtını bulma ve algılama stratejisini analiz etmeye çalışmıştır. Yüklem kuramının üç temel öncüsü olan Kelly, Heider ve Weiner bu kuramı değişik şekillerde ele almışlardır (Kağıtçıbaşı, 2002). Bireylerin içsel veya dışsal unsurlara bağlı olarak başkalarının davranışlarına anlam yüklemeleri de yüklem kuramlarının kuralı içerisinde yer alır (Shakirova, 2022). Heider'a göre, bireylerin algılarını şekillendiren faktörler içsel ve dışsal yüklemelerden oluşur. İçsel yüklemeler, bir kişinin içsel dürtülerinden veya becerilerinden kaynaklanan etkenlerdir ve bireyin özelliklerine bağlıdır. Örneğin, bir kişinin belirli bir kapasiteye sahip olmaması nedeniyle eleştirilmesi, içsel faktörlere dayalı bir yorumlamadır. Dışsal yüklemeler ise bireyin kontrolü dışında gelişen, çevresel faktörlerden kaynaklanan etmenlerdir. Toplumun otorite figürleri veya baskın görüşleri de buna örnek gösterilebilir (Özkalp ve Kirel, 2011; Shakirova, 2022). Kelley'e göre, bireylerin belirli bir davranış değerlendirebilmesi için, içsel ve dışsal faktörlere dair bilgilere ihtiyaçları vardır. Örneğin, bu bilgilere fikir birliği, tutarlılık ve ayırt edici özellikler gibi unsurlar dahildir. Kısaca yüklemeler kişilerin yaşantılarını anlayabilme ve organize etmede, başka kişilere ve kendi kendilerine yaptıkları çalışmaları içerir (Gül, 2016).

Fritz Heider; herkesin, kendi davranışını ifade etmede kullandığı bir teori olduğuna inanmıştır. Davranış ve yaşantının nedenlerini açıklarken yaptığımız yüklem ile ilgili can alıcı nokta odaklanmanın gerçekleştiği noktadır. İçsel yüklem bireyin mizacı, psikolojisi yetiştirilme şekli ve değerleridir. Dışsal yüklemde davranışın sebebi kişinin dışında gelişen durum, güç ve ya davranışla açıklanabilir. Bu kuramcı yapılan açıklamanın içsel mi dışsal mı olduğunu incelemekten çok kişinin davranışının sonucunu nasıl algıladığı üzerine ilgisini yoğunlaştırmıştır (Akt. Kağıtçıbaşı, 2002).

Bernard Weiner ve arkadaşları ise; Heider' in teorisine eklemeler yaparak davranışların sebepleri ile ilgili açıklamaları, davranışın kontrol altında olup olmadığını ve süreklilik derecesini de dahil etmişlerdir. Onlara göre olay ve davranışların nedenlerini, içsel veya dışsal, kalıcı veya geçici olmalarıyla birlikte sebeplerin kontrol edilip edilemeyecek durumda olması da önem taşımaktadır. Çünkü Weiner' e göre kişilerin bazı davranışları kontrol edilebilirken bazıları da kontrol edilemeyecek düzeydedir (Akt. Kağıtçıbaşı, 2002).

Kelly, kişilerin davranışlarının birden fazla nedeni olan durumlarla karşı karşıya kaldıklarında yapmış oldukları yüklemeleri açıklamaktadır (Kesal & Erkutlu, 2021). Kelly bu kuramda “birlikte değişme” ilkesinden yola çıkarak kişilerin üç farklı boyuttan sebep ve bunun sonucunda oluşan etkilerin birlikte değişikliğine bakarlar. Bunlardan birincisi varlıklar, ikincisi kişiler ve üçüncüsü de zaman ve koşullardır. Bu kurama göre kişiler, olayları bu üç çerçevede denetlemektedirler. Bu nedenle yükleme kuramı küp kuramı olarak da adlandırılmaktadır (Freedman, Sears & Carlsmith, 2003).

Rotter, Sosyal Öğrenme Kuramı'nı beklenti ve davranış kavramları üzerinden açıklamıştır. Bu kurama göre, bireylerin davranışları, gelecekteki sonuçlar hakkında sahip oldukları beklentilerle şekillenir. Yani, bir kişinin davranışı, belirli bir durumda ne tür bir sonucun ortaya çıkacağına dair beklentilerine dayanır. Rotter, bu ilişkiyi, bireylerin davranışlarını yönlendiren bir faktör olarak beklentilerin önemli olduğunu vurgulayarak, davranış ile sonuç arasındaki bağlantıyı da ele almıştır. Bu bağlamda, bireylerin geçmiş deneyimlerinden elde ettikleri öğrenmeler ve çevresel etmenler, gelecekteki davranışlarını ve bu davranışların sonuçlarını ne şekilde algıladıklarını etkiler (Antalyalı & Limon, 2023; Yıldız, 2023). Bir başka ifade ile kuram, davranışın sonucunun nereye ve kime yüklendiği ile ilgilenmekte ve pekiştireçler yardımı ile kişinin algısını çözmeyi hedeflemektedir (Demirhan, 2022). Ayrıca bilişsel ve sosyal faktörlere eğilerek, öğrenmede çevresel faktörlerin etkililiği üzerinde durmaktadır (Şeker, 2011; Özkan & Tahiroğlu, 2023).

Rotter (1957) denetim odağı kavramını, üç ana etmene dayandırmıştır. İlk etmen, bireyin davranışlarının sonucunda başarı ya da başarısızlık beklentileriyle ilgilidir; yani, kişi bir eylemde bulunmadan önce bu eylemin hangi sonuca yol açacağına dair öngörülerde bulunur. İkinci etmen, yaşanan sonuçlarla ilgili olup, bireyin önceki deneyimlerinden aldığı geri bildirimlere dayanarak gelecekteki davranışlarını şekillendirir. Son olarak, üçüncü etmen, davranışın gerçekleşmesi sırasında bireyin psikolojik durumunu ifade eder. Bu koşullar, kişinin eyleme geçme kararı ve davranışa ilişkin algılarını etkileyerek denetim odağını oluşturur. Rotter, bu üç etmenin bir arada değerlendirilmesinin, bireylerin hayatlarındaki olaylara nasıl anlam yüklediklerini ve bu olaylar üzerinde nasıl bir kontrol hissettiklerini belirlediğini savunur (Canbey, 2007; Sarıkaya, 2007). Davranışları anlamak ve tahmin etmek, sadece bireylerin kontrol odağına dayalı bir yaklaşım ile sınırlı olmamalıdır. Kontrol odağı, bir kişinin olayları ne kadar kontrol edebileceğine dair inançlarını yansıtan bir kavramdır, ancak bu, davranışların tek başına belirleyicisi değildir. İnsanlar, sosyal çevreleri, kişisel değerleri, geçmiş deneyimleri, duygusal durumları ve bireysel motivasyonları gibi birçok faktörden etkilenirler. Dolayısıyla, bir kişinin davranışını sadece kontrol odağına dayanarak açıklamak, durumu yüzeysel bir şekilde ele almak olur (Sarıkaya, 2007; Albayrak & Reisoğlu, 2016).

İnsanlar, kontrol odağına göre farklı tepki verebilirken, aynı zamanda dışsal ve içsel faktörlerin birleşimi, kararlarını ve eylemlerini şekillendiren önemli unsurlar arasında yer alır. Bu nedenle, bireylerin davranışlarını daha doğru bir şekilde anlamak için çok yönlü bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir (Albayrak & Reisoğlu, 2016).

Denetim Odağı, bir bireyin davranışlarının nasıl pekiştirildiğini ve bu davranışların sonuçlarının hangi faktörlerden kaynaklandığını anlamasıyla ilişkilidir (Francis, 2020). Bu kavram, insanların başarı ya da başarısızlık gibi sonuçların kendi içsel çabalarına mı, yoksa dışsal faktörlere mi bağlı olduğunu algılamaları ile ilgilidir. İçsel denetim odağına sahip kişiler, başarılarının ya da başarısızlıklarının kendi çabalarına ve kararlarına dayandığını düşünürken, dışsal denetim odağına sahip

olanlar bu sonuçları daha çok dışsal etkenlere, şansa ya da başkalarının müdahalesine bağlar. Bu fark, bireylerin yaşamlarında aldıkları kararları ve karşılaştıkları zorluklarla nasıl başa çıktıklarını belirleyen önemli bir etkidir (Carton, Ries & Nowicki, 2021; Nowicki, Iles-Caven, Kalechstein & Golding, 2021; Adalı, 2023). Bazı ödül ve cezalar ile davranışlar arasındaki ilişkiyi kendi davranışlarının sonucu olarak görürken bazıları da böyle bir ilişkinin olmadığını, pekiştireçlerin kontrolünün kendi dışında olan bir güç ile yapıldığını düşünmektedir (Şahin, Basım ve Çetin. 2009:155-156). Pekiştireçler yani ödül ve ceza beklentileri birlikte davranışları güçlendirici özelliğe sahiptir. Ödül ve cezanın azalması ya da hiç olmaması beklentileri azaltacak ve yok edecektir. Aralarındaki bağ doğrusaldır ve bu bağ davranışlarla pekiştireçler arasına yerleşmelidir (Buz Durak, 2019). Rotter' e göre ödül ve cezayı belirleyen güç kaynaklarının yoğunlaştığı yer bireyin denetim odağını oluşturan alandır (Bilgin, 2010).

Rotter denetim odağının, bireyin bir davranışının hemen ardından pekiştirileceğine ilişkin beklentinin güçlendirilmesi ile oluştuğunu belirtmektedir (Uluer, 2015). Ancak bu beklenti kişiye özgüdür. Çünkü her birey davranışının sonucunda karşı karşıya kaldığı ödül ve ya cezayı farklı algılayıp yorumlamaktadır ve buna bağlı olarak farklı tepkiler vermektedir (Kiliçoğlu, 2015). Burada önemli olan kişinin vermiş olduğu tepkinin nedenini kendi içine mi, yoksa dış güçlere mi bağladığıdır.

Yukarıdaki kuramsal dayanakta da görüldüğü gibi Rotter, kişiler arasındaki farklılıkları açıklayabilmek için iki tip insandan bahsetmiştir.

İç denetim odağına sahip kişiler kendileri ile ilgili tüm olayların kendilerinden kaynaklı olduğuna inanırlar. İç denetimli kişiler başkalarının, istek, ihtiyaç ve algı analizi yerine kendi istek, ihtiyaç algı analizi ve yorumları yönünde hareket ederler (Selcen, 2009; Yıldırım, 2014; Aydın, 2023).

İç denetim odağı, bireyin kendi davranışlarını, çabalarını ve kararlarını kontrol etme yeteneği olarak tanımlanabilir. Bu kavram, kişinin elde ettiği başarı ve sahip olduğu durumların, tamamen kendi eylemleri, kararlılığı ve çabalarının bir sonucu olduğunu gösterir. İç denetim odağına sahip bireyler, yaşamlarında karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelme ve hedeflerine ulaşma konusunda kendilerine güven duyarlar, çünkü her şeyin kendi denetimleri altında olduğuna inanırlar. Bu anlayış, kişisel sorumluluk duygusunu ve öz motivasyonu güçlendirir, bireylerin daha bilinçli ve kararlı bir şekilde hareket etmelerini sağlar (Derbedek, 2008). İç denetim odağına sahip bireyler karşı karşıya kaldıkları olayları ve olaylar sonucu oluşan neticeleri kendine bağlı olduğunu düşünür ve kontrolün kendi içinde olduğuna inanır (Ünivar, 2012). İç denetim odaklı kişiler, karşılaştıkları olaylar ve durumlar karşısında bilgi eksiklikleri olsa bile, durumu yönetme gücüne ve kendilerine olan güvene sahiptirler. Bu kişiler, yaşadıkları zorlukları aşmak için kendi yeteneklerine güvenir ve problemleri çözmek adına gereken adımları atacakları inancıyla hareket ederler. Herhangi bir durumu kontrol etme ve başarıya ulaşma konusunda içsel bir güç hissi taşırlar, çünkü sonuçların büyük ölçüde kendi çabalarına bağlı olduğuna inanırlar. Bu özellik, onların daha esnek, kararlı ve çözüm odaklı bir yaklaşım benimsemelerini sağlar (Langevoort, 2004; Schlenker & Pontari, 2000). Bu yapıya sahip kişiler başlarından ne geçerse geçsin bütün problemleri çözebilecekleri inancındadırlar.

Alan yazında denetim odağı ile ilgili çalışmalara bakıldığında iç denetim odaklı kişiler ile dış denetim odaklı kişilerin yetenekleri arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu bağlamda iç kontrollü kişilerin birçok özelliği ortaya konulmuştur (Tabak & Erkuş, 2008; Tümkeya, 2000; Gökpinar, 2014; Dilmaç, 2008; Efe, 2005; Saracaloğlu & Yılmaz, 2011; Cengil, 2004; Cırcır, 2006; Harman, 2017; Taş, 2011; Durna, & Şentürk, 2012; Çakir, 2010; Efilti, 2006; MacDonald, 1971; Manger, T., & Eikeland, 2000; Madsen & Coins, 2002; Gore, Griffin & McNierney, 2016; Arakeri & Sunagar, 2017; Wang, & Lv, 2020; Zahodne, Meyer, Choi, Thomas, Willis, Marsiske, & Parisi, 2015).

Bu özelliklerden bazıları şunlardır :

- Bulundukları çevreyi gözlemleme konusunda çok iyidirler ve kendine uymayan noktaları değiştirmeye çalışırlar. Değişime açıktırlar ve yardım etme noktasında fedakardırlar.
- Hedeflerine giden yolda alternatifleri vardır. Uzun vadeli planlar yapıp ve geleceklerini buna göre şekillendirebilirler. Gelecek yaşamları konusunda yaşamlarının iyi ya da kötü olabileceğini kendilerine bağlarlar. Geleceklerini yönetebilmek için ilerlerken motivasyonları çok yüksektir ve gayretlidirler.
- Hayatta olmaktan son derece memnundurlar, sorumluluk sahibidirler. Kısa sürede kendi ile ilgili sorunun farkına varıp kendi iç motivasyonunu ve çevresel faktörleri sorunun çözümü için etkili bir şekilde kullanırlar.
- Yaşamları ile ilgili iyi olabilecek fırsatları çok çabuk analiz edip yaşamlarına uygulama yetenekleri vardır.
- Sağlıklarına çok önem verirler ve kendilerine zarar verecek alışkanlıklardan (sigara, alkol vb.) uzak dururlar. Problemlerin çözümünün kendi içlerinde olduğuna inandıklarından stresle mücadele edebilecek güçleri vardır ve bencil değildirler.
- Sosyal ilişkileri ve iletişim becerileri oldukça yüksektirler. Bu tarz ilişkilere önem verdikleri için insanlarla derin ilişki kurmaya çalışırlar. Tartışma noktasında bütünleştirici bir yol haritası belirlerler. Sosyal anlamda oldukça aktiftirler.
- Çalışma hayatlarında kurallara uygun hareket edip takım arkadaşları ile olumlu yönde ilişkiler kurarlar. Görev algıları yüksek ve amaca odaklıdırlar. Girişimci, atılımcı ve kendi iç huzurları için uzlaşmacıdırlar.
- Bağımsız olmayı severler, kısıtlanmalara tepki gösteren bir yapıya sahiptirler. Başkalarının egemenliğini kabul etmeyen kişilerdir. Olaylara karşı objektiftirler. Tüm olumsuzluklara karşı direnme güçleri vardır.
- Adalet onlar için çok önemlidir ve hak arama becerileri kuvvetlidir. Kendi ihtiyaçları öncelikli olmakla birlikte başkalarının arzularını da gerçekleştirmek için çalışırlar.

- Araştırma ve akademik yönleri güçlü Öğrenmeye istekli yapıdadırlar. Yeteneklerini göstermeye eğilimlidirler.
- Geleceklerini yönetmeye çalışırken bilişsel anlamda özel olan iç denetimliler, yüksek başarıya odaklı, yarışmacı ve zaman yönetimi konusunda muhteşem bir yapıya sahiptirler.

Bahsedilen kişilik özellikleri iç denetimin psikolojik sağlamlık, özgürlükçülük, mücadelecilik, sebat ve sosyallik gibi mizaç özellikleri ile ilişkilidir (Ak, Özmenler & Özşahin, 2008; Sevi, 2009; Konduz, 2016; Yılmaz Arslan, 2022). Aynı zamanda İç denetim odaklı kişilerin duygularını çok daha rahat ifade ettikleri de söylenebilir (Şahin, Basim & Çetin, 2009).

İç kontrol odaklı bireyler, aldıkları olumlu ya da olumsuz pekiştireçlerden (ödül ve ceza) tamamen kendilerini sorumlu tutarlar. Bu kişiler, başarı ve başarısızlıklarını dışsal faktörlerden ziyade kendi eylem, yetenek ve çabalarına bağlarlar. Arkadaş ilişkilerinde genellikle olumlu bir etkileşim sergilerken, dış kontrol odaklı bireylere kıyasla kendilerine olan saygıları daha yüksektir. İç kontrol odaklı kişiler, davranışlarının sonuçlarının, kendi yetenekleri, akıl yürütme süreçleri ve başarılarına dayandığına inanırlar. Bu inanç, onların daha bağımsız, kararlı ve sorumluluk sahibi bir yaşam sürmelerine olanak tanır. Ayrıca, bu bireyler genellikle çevresel koşulları değiştirebileceklerine dair güçlü bir inanç taşıyarak, karşılaştıkları zorluklara karşı daha proaktif bir yaklaşım benimserler (Schultz, 2001; Schmuck & Schultz, 2002, s.388).

İç denetim odağı pozitif kişilik özelliği olarak bilinirken, dış denetim odağı negatif kişilik özelliği olarak kabul edilmektedir (Pekçetin, 2022).

Alan yazında konu ile ilgili araştırmalara bakıldığında dış denetim odaklı kişilerin karakter özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Tümkeya, 2000; Lam, 2004:388; Özdemir, 2016; Uluyürek, 2022; Basım, Çetin ve Meydan, 2009:60; Pekçetin, 2022; Mataracı, & Alemdağ, 2024; Silvester, Anderson-Gough, Anderson

ve Mohamed, 2002:61; Morry, 2003:485; Loosemore ve Yağışan, Sünbül ve Yücalan, 2007:245-246; Baydoğan ve Dağ 2008:23; Çelikkaleli, 2010:84; Kırıl Erkan, 2012:61-63; Şengüder, 2006:13-16,):

- Motivasyonları düşük ve başka kişilerin onları yönlendirme eğilimi içerisindeyler. Uğraşlarının sonucunun hiçbir zaman davranışlarına olumlu olarak yansımadağı kanaatindedirler.
- Çevresine karşı ilgisizdirler ve yenilenme çabaları yoktur. Problemlerini çözme noktasında çevrelerinden gelen sosyal ipuçlarını algılayamazlar ya da görmezden gelirler.
- İçinde bulunmuş oldukları durumun kendilerinden bağımsız olduğunu düşündükleri ve kadere inandıkları için yaşamış oldukları olumsuzlukları çözmek için çaba sarf etmezler. Problemin çözüleceğine dair umutları olsa da kendilerinin yerine birisinin sorunu çözmesini beklerler.
- Hedeflerine giden yolda etkili yöntemler kullanmazlar. Gelecekle ilgili beklentileri olmadığından ya da düşük olduğundan plan yapmaktan kaçınırlar ve genelde kısa süreli plan yaparlar.
- Sosyal ilişki bakımından yetersizdirler ve arkadaş ilişkilerinde aktif olmayan, endişeli ve şüpheli tavır sergilemektedirler. Herhangi bir çatışma halinde kaçınmacı tavır sergilerler. Bu yüzden genelde yalnızdırlar.
- Yaşantılarının başka bir kişi veya güç tarafından yönetilip kontrol edildiğine inanıp dış güçlerin kurbanı olduklarını düşünürler.
- Rahatsız oldukları durumu bile kabul edip yaşanması gereken bir olay olduğuna kendilerini inandırır ve dengesiz olaylara müdahale etmezler.
- Kendi kendilerine güven noktasında sıkıntı yaşadıkları için başkalarına boyun eğme eğilimindedirler. Dolayısı ile haklarını da savunmada yetersizdirler.
- Çalıştıkları ortamda sorumluluk almak istemeyen, uyumsuz, arkadaş ilişkileri sıkıntılıdır. Tartışmaya açık ve saldırgan bir kişilik özelliğine sahip olmakla birlikte savunma mekanizmalarını oldukça iyi kullanmaktadırlar.

- Kişisel sağlıklarına dikkat etmeyen depresif kişilerdir. Problemlerin başkalarından kaynaklı olduğunu düşündükleri için çözüm bulma çabası içerisine girmezler. Öz saygıları düşük, bencil ve bencil ve kaygılıdırlar.
- Başkalarına bağımlı bir mizaca sahiptirler ve başkalarının söylediklerini koşulsuz kabul ederler.

Dış denetim odaklı bireyler, üyesi oldukları grubun ilkelerine ve kişilik özelliklerine her ne kadar uyumsuz olsa da, iç denetim odaklı bireylere kıyasla bu ilkelere daha fazla uymaktadırlar. Bu kişiler, şans ve kaderi, sahip oldukları yeteneklerden ve içsel potansiyellerinden daha fazla önemserler. Bu tutumları, onların şansın kendi yaşamları üzerindeki etkisini gözlemleyebilecekleri ve kanıtlayabilecekleri etkinliklere yönelmelerine neden olmaktadır. Böylece dış denetim odaklı bireyler, kontrolün dışsal faktörlerde olduğuna inandıkları için, şansa dayalı ve dışsal koşulları vurgulayan durumları tercih etme eğilimindedirler (Gökpınar, 2014).

Alan yazınında, bireyleri yalnızca iç ve dış denetim odaklı olarak iki kategoriye ayırmanın yanıltıcı olduğu yönünde görüşler de mevcuttur. Bu görüşü savunan uzmanlar, insanların bulundukları çevre ve koşullara göre iç veya dış denetim odaklı olabileceklerini belirtmektedir. Bu yaklaşım, bireylerin farklı ortamlar ve durumlar karşısında odağını değiştirebilme esnekliğine sahip olduklarını öne sürer. Dolayısıyla, kişilerin denetim odağı sabit değil, çevresel faktörlere bağlı olarak dinamik bir şekilde şekillenebilir (Gökpınar, 2014; Deveci, 2021; Taş, 2011; Efe, 2005; Karadeniz, 2005).

Dış kontrol odaklı kişilerin yaşadıkları tüm olayların sonucunu çevredeki dış güçlere bağlama eğilimi içerisinde olduğu açıkça görülmektedir (Karadeniz, 2005). Birey olayların sonuçlarını dış güçlere ve ya otoriteye (baba, anne, yönetici vb.) bağlarsa içinde bulunduğu durumu kendi lehine çevirmek için çabalayabilir. Fakat sonuçlar soyut bir takım güçlere (tanrı, kader, şans) dayandırırsa ne yaparsa yapsın bir sonuç elde edemeyeceğini düşünüp içindeki duruma boyun eğecektir (Gökpınar, 2014).

Kontrol Odağı kişinin yaşamı boyunca değişip gelişebilecek etkilere açıktır (Yerekaban, 2007; Özden, 2014). Kişi hayatı boyunca bazı özelliklerini denetleyerek sürekli olarak sonucu deneyimlemektedir (Oruç, 2015). Akran ilişkileri, okul tecrübeleri ve arkadaş ilişkileri kişinin denetim odağı gelişimini etkiler niteliktedir (Swick ve Graves, 1986. Akt. Kaval, 2006:15).

Ergenlik döneminde arkadaş ilişkileri, bireyin sosyal yaşantısına önemli katkılarda bulunurken, aynı zamanda toplumsal değerlerin güçlendirilmesinde de belirleyici bir rol oynar. Ergenin, arkadaşları tarafından aranması, beğenilmesi ve kendisinin beğenildiğini hissetmesi, benlik saygısının sağlıklı bir şekilde gelişmesine destek sağlar. Bu süreçte, ergen arkadaşlarıyla etkileşime girerken, kendini ispatlamak ve grup içindeki yerini pekiştirmek amacıyla tüm potansiyelini sergilemeye çalışır. Bu, ergenin sosyal kabul ve kimlik gelişimi açısından kritik bir dönemi işaret eder (Hortaçsu, 1997; Işıkol, 2019).

Bunları yaparken ergen, başarı ve başarısızlıklarının sebebini arkadaşlarının yönlendirmesi ile kendi içinde aramaya başlar ve sürekli arkadaşları ile iletişimde olan ergenler bu sebepten ötürü daha iç denetim odaklı bireyler olarak yetişebilmektedirler.

Bireylerin kontrol odağının içe veya dışa yönelik oluşumunu etkileyen çeşitli faktörler üzerinde yapılan araştırmalar, bu sürecin birçok çevresel etmenle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu etmenler arasında bireyin yaşadığı çevrenin büyüklüğü, aile yapısı ve tutumu, ailedeki doğum sırası, sosyo-ekonomik düzey ve ailenin eğitim düzeyi gibi faktörler önemli bir rol oynamaktadır. Bu faktörlerin her biri, bireyin kontrol odağının gelişimini ve kişilik özelliklerinin biçimlenmesini etkileyen dinamikler arasında yer almaktadır. (Yaşar, 2006:17; Bilgin, 2010; Toprak, 2010; Birben, 2022).

Sosyal öğrenme teorisi çerçevesinde, ebeveynlerin tutumları, çocukların kontrol odağını içselleştirme yeteneğini önemli ölçüde artırmaktadır. Ebeveynler, bir davranışın neden kabul görüp görmediğini açıklayarak, çocuklarının ne beklentilerinin

olduğunu anlamalarını sağlarlar. Bu süreç, çocukların davranışlarının olası sonuçlarını öngörebilme becerisini geliştirerek, gençlerin daha bilinçli ve sorumlu bir şekilde hareket etmelerine katkı sunar. Bu şekilde, ebeveynler sağlam temeller üzerine, kontrol ve sorumluluk duygusu yüksek bireyler yetiştirme yolunda önemli bir adım atmış olurlar (Güngör, 2003, Akt. Selcen, 2009; Tekin, 2022; Gültekin, 2023; Arman, 2024).

Alan yazınında, ergenlerde kontrol odağının oluşum sürecinin, vicdan ve ahlaki gelişimle iç içe geçtiği vurgulanmaktadır. Bu süreç, ergenin içsel değerler ve toplumsal normlarla etkileşimi sonucu şekillenir. Vicdan ve ahlak anlayışının gelişimi, bireyin davranışlarının sorumluluğunu üstlenmesine ve bu davranışların sonuçlarını öngörmesine yardımcı olarak, kontrol odağının içsel veya dışsal olmasına yön veren önemli bir etken haline gelir (Candangil, 2005; Gümüş, 2018).

Davranışçı Kuram

Davranışçı kuram, bireyin çevresine tepki veren bir yapıya sahip olduğunu ifade eder. Albert Bandura, Sosyal Öğrenme Kuramı'na dayanarak, bireyin çevresinin bir ürünü olmakla birlikte aynı zamanda çevresini şekillendiren bir aktör olduğunu vurgulamıştır. Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre, bir kişinin gözlemler yoluyla başkalarının deneyimlerinden edindiği davranışlar, onun uygun davranış potansiyellerini oluşturur (Carton, Ries & Nowicki, 2021). Bu kuramın denetim odağı tanımına göre; birey, yaşamını etkileyen deneyimler üzerinde etki yapabilme kapasitesine sahip bilinçli bir varlıkken, davranışını şekillendiren faktörler dışsal uyarıcılar ve pekiştireçlerdir. İç kontrol odağına sahip bireyler, pekiştirmenin kendi eylemlerine bağlı olduğuna inandıkları için yaşamlarının sorumluluğunun kendilerine ait olduğuna ve bu doğrultuda hareket ettiklerine inanırlar. Dış kontrol odağına sahip bireyler ise, pekiştirmenin dışsal faktörler tarafından belirlendiğini düşünerek, doğuştan sahip oldukları yeteneklerin ve davranışların yaşamlarında önemli değişiklikler yaratamayacağını kabul eder ve bu nedenle içinde bulundukları durumu değiştirme çabası göstermezler (Rotter, 2021).

Davranışçı kuramlar incelendiğinde, Julian Rotter ve Albert Bandura'nın teorilerinin benzer adlara sahip olduğu görülmektedir. Ancak, bu iki kuram arasında önemli farklar bulunmaktadır. Rotter'in kuramı, kontrol odağı ve bireylerin dışsal ya da içsel güçlere olan inançları üzerinden davranışları açıklar. Bandura ise davranışların yalnızca dışsal ödüller ve cezalarla değil, aynı zamanda bireylerin model alarak öğrendikleri bir süreçle şekillendiğini savunur. Bandura'ya göre, insanlar çevrelerinden gözlemleyerek, taklit yoluyla ve sosyal etkileşimlerle öğrenirler. Bu süreç, bireylerin deneyimlerinden yola çıkarak yeni davranışlar kazandıkları bir öğrenme biçimini ifade eder. Bu nedenle, Bandura'nın teorisi "Sosyal Öğrenme Kuramı" olarak adlandırılmaktadır. Sosyal etkileşimin ve gözlemin öğrenmedeki rolüne odaklanan bu yaklaşım, bireylerin çevrelerinden nasıl etkilendiklerini ve nasıl davranış kazandıklarını anlamada önemli bir yer tutar (Efe, 2005; Gürel, 2014).

Davranışçı kurama göre kontrol odağı, ceza ve ödüller (pekiştireçlerin) kişinin kendisi tarafından veya birtakım güçler tarafından kontrol edilmektedir (Akkaya, 2015).

Bir bireyin bir davranışı sergileyebilmesi, yalnızca o davranışın başarılı bir şekilde sonuçlanacağına dair bir beklentiye sahip olmasından ibaret değildir. Aynı zamanda, o davranışı gerçekleştirme konusunda kendine olan inancı ve gücü de oldukça önemlidir. Davranışın sonucunun başarı ile sonuçlanması bekleniyor olsa da, bireyin o davranışı yapabileceğine duyduğu güven, davranışa yönelik adım atmasını teşvik eder. Bu içsel inanç ve güç, davranışın gerçekleşmesinde dışsal sonuçlardan daha belirleyici bir rol oynayabilir, çünkü bireyin kendi yeteneklerine olan güveni, davranışı gerçekleştirme isteğini ve çabasını artırır (Wood & Olivier, 2008).

İnsanların yaşadıkları olayları denetleyip müdahale edebileceklerine olan inançları, daha sonraki yaşantılarında karşılaştıkları durumları, önceki başarılarını düşünerek iç motivasyonları ve kendilerine inanma gücünü arttıracak ayrıca sorumluk bilinçlerini güçlendirecektir (Ünvar, 2012:82). Kişi iç motivasyonunu fark ederek kendi hayatına daha akılcı yön verebilmektedir (Paşa, 2007).

Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramında, bireyin davranışının ortaya konulmasındaki beklenti, sonucun ne anlam ifade ettiği ve psikolojik durum olmak üzere üç değişken vardır. Yükleme kuramı ve sosyal öğrenme kuramı davranış ve hemen arkasından gelen davranışa bağlı sonucu bir nedene bağlayarak açıklamaktadır. Fakat bir noktada ayrılmaktadırlar, yükleme kuramında nedensellik duruma göre değişebilirken, sosyal öğrenme kuramında kişiye özgü olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak yükleme kuramında içinde bulunulan durumun özelliğine göre sebat, işin zorluğu ve potansiyel yeteneğe bağlanırken, sosyal öğrenme kuramında kişinin iç ya da dış denetimli oluşuna göre belli faktörlere bağlıdır (Canel,1993, Akt. Aslan, 2008).

Rotter'in Sosyal Öğrenme Kuramı, kişiliğin temel unsurlarının öğrenme süreciyle şekillendiği ve bireyin davranışlarının ödül ve cezalarla yönlendirildiği anlayışına dayanır. Bir bireyin gösterdiği davranışların ardından aldığı ödüller ve cezalar, gelecekteki davranışları hakkında belirli beklentiler geliştirmesine yol açar. Bireyin bir durumda belirli bir davranış sergilemesi, o davranışın o anki koşullar altında uygun bir pekiştirme ile sonuçlanacağı beklentisine dayanır. Bu beklentinin gerçekleşip gerçekleşmemesi ise nesnel bir durumdan ziyade tamamen bireyin kişisel algılarına ve deneyimlerine bağlıdır (Rotter, Chance & Phares, 1972: 346). Ona göre yaşanmış olan deneyimler şu an ki yaşanmışlıklar için öğrenilmiş düşünceleri deforme edebilmektedir. Bireyin önceki düşünceleri, hedeflerine ve isteklerine giden yolda karşılaştığı yaşantılarda ona sadece bir öngörü sağlar. Kişinin yaşantısındaki öncelikli olaylar araştırılarak kişinin davranışları anlam kazanabilir (Pekçetin, 2022).

Ahlak Gelişim Kuramı

Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramı, Piaget'in zihinsel gelişimle ilgili evresel ahlaki gelişim teorisini ele alarak, bu alandaki çalışmalarını daha geniş bir çerçeveye oturtan ve derinleştiren bir yaklaşımdır. Ahlak sorunlarına çözüm arayışıyla Piaget'in çalışmalarını daha da geliştirerek, özellikle ahlaki yargı gelişimini detaylı bir şekilde

incelemiştir. Kohlberg, aynı zamanda ahlaki gelişim kuramını oluştururken, ahlaki değerler üzerinde yoğunlaşarak bu kavramlara dair çeşitli tanımlamalar getirmiştir (Arslan, Parlak, 2011; Özen, 2011). Kohlberg' e göre ahlaki değerler, bireyin hangi davranışı “doğru” hangi davranışı “yanlış” nitelendirdiğini belirleyen değerlerdir. Ahlak gelişimi kişinin toplumsal değer yargılarını, toplum içinde nasıl davranması gerektiğini, insanlara ve çevresine sorumluluklarını öğrenerek yaşadığı ortama adapte olmayı, ancak sonuç olarak kendi ilke ve değer yargılarını oluşturmalarını hedefler. Ahlak gelişiminin ilkeleri, hak-adalet kavramları doğrultusunda bireyin kendi doğrularını ve ilkelerini geliştirmesidir. (Karabekiroğlu, 2015; Ahmeti & Ramadani, 2021; Nainggolan & Naibaho, 2022; Utami, 2024). Bunun sonucunda da birey iç kontrol odaklı olma eğilimine girer.

Kohlberg, ahlaki düşüncenin gelişimine dair kuramını Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına dayandırarak, bireylerin somut düşünceden soyut düşünceye geçiş yaparak derinleştirilen ahlaki anlayışa ulaşmalarını açıklamıştır. Bu süreç, üç aşamadan oluşur: gelenek öncesi dönem, geleneksel dönem ve gelenek sonrası dönem (Dağaşan, Osmanoğlu & Toksun, 2017; Utami, 2024).

Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramının ilk aşamasında, 4-5 yaşlarındaki çocuklar için doğru ve yanlışın belirlenmesinde en önemli faktör, davranışların sonuçlarıdır; bu yaşta, kurallara uymak, cezadan kaçınmanın bir yolu olarak görülür. 6-9 yaş arasında ise çocuklar, ödül kazanma isteğiyle uyumlu davranışlar sergilerler. Geleneksel öncesi dönemde, 10-15 yaş arasındaki ergenler, başkalarının onayını almak amacıyla toplumsal kurallara uyum sağlarlar. Bu dönemde, arkadaş gruplarının normları, bireyler üzerinde belirleyici bir etki yapar. Ergenler, bu süreçte davranışlarını yalnızca sonuçlarına göre değil, aynı zamanda davranışların sebepleri doğrultusunda da değerlendirirler. 15-18 yaşlarındaki bireyler ise, ahlaki kuralların sadece gözlemlerle değil, çevrelerindeki ahlaki kuralların işleyişiyle şekillendiği bir döneme girerler (Kohlberg, 2008; Çın, 2021; Sunaryo & Fauziati, 2023; Göksoy, 2023; Nainggolan & Naibaho, 2022). Dış dünyadaki kurallar katı ve kesinlikle değişmez olarak algılanır. Üçüncü ve son aşama olan Gelenek Sonrası Dönem, 18-20

yaş arası bireylerde toplumsal ilkelerin ön plana çıktığı bir dönemi ifade eder; ancak bazı evrensel değerler, her koşulda değişmeden kalır. 20 yaş ve sonrasında ise evrensel değerler daha belirgin hale gelir. Bu yaşlardaki bireylerin davranışları ve tutumları, kişisel olarak seçtikleri ahlaki değerler ve yaşam felsefeleri doğrultusunda şekillenir (Günaydın, 2022).

Ergen büyüyüp olgunlaştıkça kendi değerler sistemini belirlemektedir ve bu dönem iç kontrol odağının güçlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Ahlak gelişimi kuramına göre, ergenlik döneminde pekiştireç yönlendirici olmaktan çıkar (Çamlıbey, 2023). Ebeveynlerin otoritesi sorgulanıp diğer insanların düşünceleri değerlendirilip birey kendi ahlaki değer yargılarını ortaya koyar ve buna göre ya toplumda barınabilmesi için insanların oluşturdukları kurallara itaat etmeyi (dış denetim odaklı olmayı) ya da toplumda mutlu yaşayabilmek için kendi değer yargılarını (iç denetim odaklı olmayı) davranışa dönüştürmeyi tercih eder (Özsarı & Özçelik, 2020).

Freud, duygusal ve güdüsel ahlak gelişimini, bireyin zihinsel yapısındaki üç ana unsur olan id, ego ve süper ego arasındaki dengeye dayandırır. İd, bireyin temel içgüdülerini ve arzularını temsil ederken, ego gerçeklik ilkesine göre hareket eder ve id'in isteklerini toplumsal kurallara uygun bir şekilde denetler. Süper ego ise, bireyin içselleştirdiği ahlaki değerleri ve toplumun etik standartlarını simgeler. Freud'a göre, sağlıklı bir ahlaki gelişim, bu üç yapının dengeli bir etkileşimiyle mümkün olur. Eğer bu denge sağlanamazsa, bireyde duygusal ve psikolojik çatışmalar ortaya çıkabilir, bu da ahlaki değerlerin gelişimini olumsuz etkileyebilir. Bu üçlü yapı arasındaki denge, bireyin içsel çatışmalarını yönetme yeteneğini ve toplumsal normlara uygun davranışlar sergileme kapasitesini belirler (Wahidah, Yuminah, In'ami & Ulfa, 2022; Grose-Fifer, Spielman, Dumper, Jenkins, Lacombe, Lovett & Perlmutter, 2023; Azmi, 2023; Shreyas, Deshpande, Jawdekar, Shah & Khachane, 2024).

Freud'a göre, insanlar dünyaya iki temel iç güdüyle gelir: biri cinsellik, diğeri ise saldırganlıktır. İd, bireyin doğuştan sahip olduğu bu iç güdülerin toplamını ifade eder. Ego ise, bireyin çevresiyle etkileşimde bulunarak şekillenen ve gerçekçi, akılcı bir kişilik ögesidir. Ego, hangi arzuların bilinç düzeyine çıkmasına izin verileceğini ve hangilerinin bilinçaltında kalması gerektiğini belirleyen süper egoya bağlıdır. Süper ego, "vicdan" ve "ego-ideal" kavramlarını kapsar. Freud'a göre, kişilik ve ahlaki gelişim, psiko-seksüel gelişim aşamalarından geçerek olgunlaşır (Onur, 1976. Akt. Candangil, 2005; Kuşay, 2013).

Freud' un vicdan gelişim tezini Sears, Maccoby ve Levin (1957), ebeveynlerin kurallarının çocuk tarafından içselleştirilerek bir iç- denetim sisteminin geliştirilmesi olarak tanımlamışlardır (James & Zarrett, 2005).

Ergenlik döneminde kişiler arası ilişkileri açıklayan kuramcı Harry Stuck Sullivan (1953) büyümenin toplumsal yönlerini vurgulamış ve psikolojik gelişimin en iyi kişilerarası ilişkiler kavramı ile bakılacağını ortaya atmıştır (Daşcı, 2015; Güneş, 2023). Sullivan' a göre başkaları ile doyum verici ilişkilerden kaynaklanan güvende olma hissi benlik duygusunu oluşturan ve bütünleştiren bir güçtür. Sullivan'a göre erken dönemde yaşadığımız engellenme ve doyumlar sonraki ilişkilerimizi ve kimlik duygusu gelişimimizi etkiler (Çavdar, 2013). Bebekken sevgi ve temas gereksinimi engellenen çocuk sonraki dönemlerdeki kişilerarası ilişkilere çok fazla kaygı, güvenlik duygusu ihtiyacı ve sağlıksız temeli olan bir benlik algısı ile yaklaşır. Ancak kişilerarası gereksinimi karşılanan birey ileriki yaşamındaki arkadaş ilişkilerine güven ve iyimserlikle yaklaşacaktır (Akt. Steinberg, 2007; Göger, 2018). Dolayısı ile insan ilişkilerinin gelişiminde ebeveynin tutumunu ve çocuğa yaklaşım şeklinin oldukça etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Sullivan (1953)' a göre birey doğduğu andan itibaren sosyalleşir. Kuramcının Gelişimsel dönemleri ve kişilerarası gereksinimleri aşağıdaki gibidir.

1.Bebeklik (1-3 yaş): İnsanlarla temas gereksinimi ve anneden gelen sevgi gereksinimi.

2.İlk Çocukluk (3-7 yaş): Çocuk Oyununa yetişkin katılımı gereksinimi.

3.Orta Çocukluk (7-10 yaş): Yaşıtları ile arkadaş edinme ve gruplara kabul gereksinimi.

4.Ergenlik Öncesi (10-14 yaş): Aynı cinsten arkadaşları ile yakınlaşma ve onaylanma ihtiyacı.

5.İlk Ergenlik (14-18 yaş): Karşı cinsten bir arkadaşla temas ve yakınlık ihtiyacı.

6. İleri Ergenlik (18- yetişkinlik): Yetişkin dünyası ile bütünleşme gereksinimi (Sullivan, 1953. Akt. Steinberg, 2007).

Ergenlik döneminde, arkadaşlar tarafından karşılanan duygusal ihtiyaç, hemen arkasından arkadaş ilişkisini getirir bu dönemde güvenilirlik daha fazla anlam kazanmaktadır (Furman ve Bierman, 1984, akt; Collins ve Sprinthall, 1995; Şinikoğlu, 2016; Kavun, 2016; Erdoğan, 2020). Sullivan (1953) hem ergenlikten önceki dönemde hem de ergenlikte, arkadaş ilişkilerinin önemliliğinin yanı sıra bunun bir ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır (Bakış, 2010; Bayhan & Işıtan, 2010). Arkadaşlığın derinliği ve güven ergenlerin birbirleri ile arkadaş olmaları için en önemli nedendir. Ergenlik dönemi arkadaşlıklarında aralarında yakınlık geliştirebilmek için ergenler daha çok kendi cinsleri ile arkadaşlık kurmaktadır (Younnis ve Smolar, 1985; akt, Collins ve Sprinthall, 1995; Atik, Çoban, Çok, Doğan & Karaman, 2014).

Alan yazında, arkadaşların birbirlerine verdiği desteğin benlik saygılı ile de ilişkili olduğu bulgusu yer almaktadır (Gazioğlu, 2015; Yılmaz, 2018). Benlik saygısı düşük olan ergenler ve çocuklar, genellikle sosyal ortamlarda daha az yer almakta ve bu durum, onların arkadaşlık ilişkileri kurmalarını zorlaştırmaktadır. Sosyal izolasyon, bu bireylerin, dışsal etkilere bağlı olarak davranmalarına ve içsel kontrol odağını geliştirmelerine engel olabilir. İç denetim odağının gelişimi, bireylerin kendilerine güvenmeleri ve çevresel faktörlere karşı daha bağımsız bir tutum sergileyebilmeleriyle yakından ilişkilidir. Benlik saygısı düşük olanlar, dışsal onay ve kabul arayışında oldukları için, iç denetim odağı yerine dışsal faktörlere dayanarak davranışlarını

yönlendirme eğilimindedirler. Bu da sağlıklı bir kişilik gelişimi ve duygusal olgunlaşma süreçlerini engelleyebilir (Eriş, 2013; Sarıkaya, 2015; Tohumcu, 2018; Krauss, Orth & Robins, 2020; Wang, Huebner & Tian, 2021; Casino-García, Llopis-Bueno & Llinares-Insa, 2021).

Ergenlerin ve gençlerin karşılaştıkları problemlerle başa çıkabilme kapasiteleri, büyük ölçüde aileden ve onu takiben arkadaşlardan aldıkları desteğe bağlıdır. Aile, bireyin ilk sosyal çevresi olarak, temel duygusal güvenliği sağlar ve bu güven, problemler karşısında daha sağlıklı çözüm yolları geliştirmeye olanak tanır. Aynı şekilde, arkadaşlar da ergenlerin sosyal ve duygusal gelişiminde önemli bir rol oynar, zira yakın arkadaşlıklar, bireylerin kendilerini ifade etmeleri ve zorluklarla baş edebilme becerilerini güçlendirmeleri için bir alan sunar. Bu bağlamda, özellikle ebeveynlerin ve yakın arkadaşların sunduğu destek, ergenlerin iç denetim odağını geliştirirken kritik bir rol oynar. İç denetim odağı, bireyin kendi davranışları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmasını, sorumluluk almasını ve dışsal faktörlerden bağımsız olarak daha sağlıklı kararlar verebilmesini sağlar. Ebeveynler ve yakın arkadaşlar, ergenin kendine güven duymasına yardımcı olarak, içsel gücünü keşfetmesini ve kendisini daha bağımsız bir şekilde yönlendirmesini desteklerler. Bu süreç, ergenin hem kişisel gelişimi hem de sosyal uyum sağlaması açısından son derece önemlidir. (Campis, Lyman & Prentice-Dunn, 1986; Huebner, Ash & Laughlin, 2001; Bakır, 2022).

Sonuç olarak; kişinin iç ve dış denetim odağına sahip olması ailelerinin tutumuna, yaşadıkları topluma, arkadaş ilişkilerine göre biçimlenmektedir denilebilir.

Ergenlikte Arkadaşlık İlişkileri

Arkadaşlık kişilerarası bir ilişki türüdür. Hayatımızın her aşamasında yanımızda arkadaş veya arkadaşlar bulunur. Arkadaşlık, karşılıklı üretken ve karşılıklı pozitif açıdan karakterize edilen iki birbirine bağlı kişiler arasındaki ilişkidir. Arkadaşlık ilişkilerinde ise gelişimsel bir süreç yaşanır (Berrak Girişken, 2023). Bu bağlamda, arkadaşlık ilişkilerine dair farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar, arkadaşların bireyi toplumsal yaşama hazırlarken kimlik gelişimini de

desteklediğini öne sürerken, diğerleri kimlik gelişiminin önce gerçekleştiğini ve ardından arkadaşlık ilişkilerinin kurulduğunu savunmaktadır. Sonuç olarak, ergenlerin arkadaşlık ilişkileri geliştikçe kimliklerinin oluşup şekilleneceği ifade edilebilir (Kocatürk, 2021; Altınır & Öztürk, 2024).

Ergenlikte Arkadaşlık İlişkilerinin Özellikleri ve Önemi

İletişim ve etkileşim kavramları, bebeklik ve okul öncesi dönemlerde ailelerle önem kazanmaktadır. Daha sonra okul çağına gelindiğinde ise arkadaş ilişkileri de önemli hale gelmektedir. Özellikle ergenlik döneminde, arkadaşlık ilişkileri bireyin hayatında daha merkezi bir rol oynamaya başlar. Ergenlik öncesinde arkadaşlarla daha çok oyun odaklı bir bağ kurulurken, ergenlik döneminde bu ilişkiler bireyin yetişkinliğe geçiş sürecinde kritik bir destek sunar ve önemli bir etki alanı oluşturur (Önder, 2021; Kahraman, 2023; Yurdakul, 2024).

Ergenlik döneminde akran gruplarının olumlu ya da olumsuz etkileri vardır. Ergenlik, bireyin kimlik geliştirme ve sosyal ilişkiler kurma açısından kritik bir dönemdir. Bu süreçte akran grupları, aile kadar etkili bir role sahip olabilir ve bazen bu etki daha da ön planda hissedilebilir (Konyalı, 2024). Özellikle bu dönemde bireyler, arkadaşları aracılığıyla yeni davranışlar öğrenme ve sosyal normları benimseme eğilimindedir.

Akran gruplarının olumlu işlevlerinden biri, ergenin sağlıklı ve dengeli bir kişilik geliştirmesine yardımcı olmaktır. Arkadaşlıklar sayesinde ergenler bir gruba ait olma, duygusal destek bulma, değerli hissetme ve kendilerini ifade etme fırsatı yakalar. Ayrıca, empati kurmayı, yardım etmeyi ve karşılıklı iletişim kurmayı öğrenirler. Ancak, akran grupları her zaman olumlu bir etkide bulunmayabilir. Bazen ergenler, bu grupların etkisiyle olumsuz tutum ve davranışlar geliştirebilir; bu durum, kötü alışkanlıklar edinme ya da sağlıklı sosyal normlara uyum sağlama gibi riskler doğurabilir (Önder, 2021; Murtezaoğlu, 2022; Konyalı, 2024).

Arkadaşlık ilişkileri, ergenler için sosyal destek, sır paylaşımı ve duygusal bütünlük sağlama gibi kritik işlevlere sahiptir. Bu bağlamda, akran ilişkileri ergenlikte

bireyin psikolojik ve sosyal gelişiminde hem fırsatlar hem de riskler barındıran bir alan olarak görülmektedir.

Brown ve Larson (2009) ergenlikte arkadaşlık ilişkileriyle ilgili şu özellikleri belirtmişlerdir:

1. Ergenlik döneminde akran ilişkileri ön planda yer almaktadır. Çocukluktan ergenliğe geçiş, bireyin yaşamında akranların önemini artıran çeşitli sosyal değişimlere yol açar. Bu dönemde gençler, yaşlılarıyla daha fazla vakit geçirir ve onların düşüncelerine ile beklentilerine daha fazla önem vermeye başlar. Belirli konularda akranlar, ergenin tutumlarını, aktivitelerini ve duygusal durumunu yetişkinlere kıyasla daha güçlü bir şekilde etkileyebilir.
2. Ergenlik dönemine geçişle birlikte, akran ilişkileri daha karmaşık bir yapı kazanır. Akranların öneminin artmasıyla birlikte, bu ilişkilerdeki dinamikler de daha çeşitli hale gelir. Bu dönemde romantik ilişkiler gibi yeni ilişki biçimleri ortaya çıkar ve gençlik kültürüne özgü, popülerlik temelli büyük gruplar gibi farklı akran sistemleri öne çıkar. Ergenler, arkadaşlarını, romantik partnerlerini ve arkadaş gruplarını seçerken daha dikkatli ve özenli davranma eğilimindedir (Demirci, Bıçakcı & Uysal, 2022).
3. Arkadaş seçimi ve arkadaş gruplarının oluşumu, genellikle benzer özelliklere sahip kişilerin bir araya gelmesiyle şekillenir. Arkadaşlıkların temel özelliği, bireylerin birçok ortak noktayı paylaşmasıdır. Benzer ilgi alanlarına, değerlere, zevklere veya tutumlara sahip kişiler birbirini tercih eder ve bu ortak özellikler zamanla daha da belirgin hale gelir. Ancak, bu zevk, değer, ilgi veya tutumlarda farklılıklar oluştuğunda arkadaşlık bağları zayıflayabilir ve genellikle arkadaşlık sona erebilir (Ferguson, Brass, Medina & Ryan, 2022; (Demirci, Bıçakcı & Uysal, 2022).
4. Ergenlerin akran ilişkilerinde statü ve prestij önemli bir rol oynar. Akran grupları içerisinde hiyerarşik bir yapı oluşabilir ve bazı kişiler ya da gruplar

diğerlerine göre daha üstün ya da baskın olarak algılanabilir (Ferguson, Brass, Medina & Ryan, 2022).

5. Sosyal becerileri gelişmiş olan ergenler, bu becerileri zayıf olanlara kıyasla daha uyumlu davranışlar sergiler. Ergenlik döneminde değişen akran ilişkileri ve etkileşimler, ergenin sosyal becerilerini kullanarak uyum sağlamasına olanak tanır (Kornienko, 2024; Demirci, Bıçakcı & Uysal, 2022).
6. Sosyal kabul, uyumun bir belirtisidir. Ergenin bulunduğu sosyal çevre ya da akran grubu tarafından kabul edilmesi, uyum sağlama sürecinin başarılı bir şekilde ilerlediğini gösterir (Beckmann, Knüttel, Petermann & Stefes, 2022).
7. Sosyal kabul, uyumun bir göstergesidir. Ergenin sosyal çevresi ya da akran grubu tarafından kabul edilmesi, uyum sağlama sürecinin olumlu bir şekilde devam ettiğini gösterir (Chatterjee, 2021).
8. Akran etkileşimi, karşılıklı bir süreçtir. Ergenlerin akranlarıyla kurduğu iletişim ve birbirlerini etkileyiş biçimleri, karşılıklı bir etkileşimi yansıtmaktadır. Bir ergen, akranlarından etkilenirken aynı zamanda onlara da etki edebilir (Brown & Larson, 2009).

Ergenliğin farklı evreleri ve cinsiyet, arkadaşlık ilişkilerinde belirgin farklılıklara yol açmaktadır. Erken ergenlik döneminde, gençler genellikle aynı cinsiyetten kişilerle vakit geçirir ve birlikte etkinliklere katılmayı tercih ederler (Dinçel, 2006). Orta ergenlik döneminde, arkadaşlık ilişkilerinde güven ve sadakat daha fazla önem kazanmaya başlar (Yüzel, 2009). Önceki dönemdeki yüzeysel ilişkiler daha derinleşir ve duygusal paylaşımlar artar (Acar & Kılınç, 2017; Hartup, 2022). Bu dönemde kızlar, erkeklere göre daha paylaşımcı olup sadakate daha fazla değer verirken, erkeklerde ise arkadaşlık ilişkilerinde yakınlık önemli bir yer tutmakla birlikte, birlikte vakit geçirme daha ön plandadır. İleri ergenlik döneminde ise arkadaşlık ilişkilerinde kişilik ve yakınlık daha büyük bir rol oynar (Altun, 2021; Güleçoğlu, 2024). Kızlar, arkadaşlıklarında kişiliğe ve yakınlığa daha çok önem verirken, erkekler aynı cinsiyetten arkadaşlarla ilişkilerini sürdürmeye devam ederler. Erkeklerin kızlara oranla daha az yakınlık ve duygusal paylaşım gereksinimi duyduğu,

ortak aktiviteler aracılığıyla bu ihtiyaçlarını karşıladıkları gözlemlenmektedir (Campione-Barr, Rote, Killoren & Rose, 2021; Delgado, Serna, Martínez & Cruise, 2022).

2.2. DENETİM ODAĞI VE ERGENLİK DÖNEMİNDE ARKADAŞ İLİŞKİLERİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Denetim Odağı kavramının ortaya çıkışı ilk ölçeğin geliştirilmesi ve Rotter' in çalışmalarını (1966) takiben denetim odağı ile ilgili yapılan çalışmalar artmıştır. 1966 yılından sonra araştırmacılar, denetim odağını kişilerin davranışlarının anlaşılması ve açıklanması amacıyla hem psikolojik hem eğitsel alanda tüm değişkenlerle incelemişlerdir (Bilgin, 2010; Adalı, 2023; Akkoç, Kılınç, Siyez & Otlu, 2023).

Yapılan araştırmalardan bazılarının hedefleri ve sonuçları aşağıda üç başlık altında değerlendirip özetlendirilmiştir.

Denetim Odağı İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Kişiliğimizi oluşturan denetim odaklarının değişiminin, dış denetim odaklılığından iç denetim odaklılığına doğru seyrettiğini belirtmektedirler. İlk kez Rotter tarafından kullanılan kavram çerçevesinde yapılan araştırma bulgularında yaş ilerledikçe dış denetimlilikten içe doğru geliştiğini ve dolayısı ile iç denetim odağının gelişiminin bireylerin yaşları ile doğru orantılı olduğu ifade edilmektedir (Joe, 1971; Nowicki ve Strickland, 1973).

Algılanan ebeveyn tutumlarının kontrol odağı ve benlik saygısı arasında anlamlı fark olup olmadığı ile ilgili bir araştırma yapılmışlardır, yaşları 12 ile 18 arası değişkenlik gösteren 200 ergen üzerinde yapılan çalışmada; iç denetimlilik ile ebeveynlerin arkadaşlığı, çocuğun bakımı ve başarı için baskısı pozitif yönde sonuçlanırken; cezalandırmanın davranışları olumsuz etkilediği bulunmuştur (Halpin, Halpin, ve Widdon, 1980).

Ebeveynlerin iç ya da dış kontrol odaklı oluşlarını çocuk yetiştirme tutumları üzerindeki etkililik durumunu araştırmışlardır. Çalışmaya göre iç denetimli ebeveynler duygusallığa ve sözel iletişime değer verirken dış denetimli ebeveynler daha çok fiziki paylaşıma önem vermektedir. Çıkan bulgu ışığında araştırmacılar çocukların denetim odağının iç ya da dış olmasının ebeveyn tutumlarından kaynaklı olduğunu düşünmektedirler (Galejs ve Pease, 1986).

Mogranti, Nehrke, Hulicka ve Cataldo (1988) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, denetim odağı, yaşam doyumu ve kişinin öz saygısının yaş ve cinsiyetle ilişkisi incelenmiştir. Çalışmaya, yaşları 14 ile 94 arasında değişen 450 katılımcı dahil edilmiştir ve bu katılımcılar yaş gruplarına göre altı kategoride gruplanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, yaş ve cinsiyetin denetim odağını etkileyen faktörler olduğu ve diğer değişkenlerle de anlamlı ilişkiler olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle, 80 yaş ve üzerindeki bireyler ile ergenlerin dış denetim odaklı, orta yaş grubundaki kişilerin ise iç denetim odaklı oldukları belirlenmiştir.

Uluslararası alan yazında yapılan bazı çalışmalarda araştırmacıların iç ve ya dış denetim odaklı kişilerin yaş ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarında birbirini destekleyen sonuçlar alamadıkları ifade edilmektedir (Küçükkaragöz, 1998).

Imam (2001), yaptığı araştırmada, Türkiye ve Pakistan’ da ki ergenler tarafından algılanan anne-baba tutumlarının kişilik yönelimlerini çalışmıştır; aynı gruplarda değişiklik olmadan ebeveyn tutumlarının ne ifade ettiği ile ilgili eğilimleri arasındaki bağı incelemiştir. Varılan sonuçlarda Türkiyeli erkek ve kız öğrencilerin Pakistanlılara göre ebeveyn tutumlarını daha sıcak algıladıkları ve diğerlerine göre daha iyi kişilik organizasyonuna sahip oldukları belirlenmiştir. Bu doğrultuda Türkiyeli gençlerin Pakistanlılara göre dış etkenlere daha bağlı olduğu kanaatine varılmıştır.

Kee Tony (2003), yaptığı araştırmasında öğrencilerin denetim odağı ile okul disiplin problemleri ayrıca yükleme yöntemleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya katılan 384 öğrencinin değişkenlerle olan bağları araştırılmış ve dış denetim odaklı öğrencilerin daha fazla disiplin problemi yaşadığı

tespit edilmiştir. Aynı araştırmada okul müdürlerine ve eğitimcilere, öğrencilerinin yükleme modellerinin ve denetim odaklarının bilinmesine yönelik programların uygulanması disiplin olaylarını en aza indirilebileceği yönünde öneri de bulunulmuştur. Okullardaki disiplin sorunlarının iç denetim odağı eksikliğinden kaynaklandığını düşünmektedir. Hong Kong’ da 384 ortaokul öğrencisi üzerinde yürütülen çalışma sonuçları, öteki tüm koşullar sabit tutularak dış denetim odaklı olanların disiplin sorunları yaşamasının en önemli nedenlerinden birisinin bu olduğunu kanıtlamıştır.

Kaur (2007), 500 kız ve 500 erkek olmak üzere toplam 1000 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada, öğrencilerin yaşlarının 14 ile 17 arasında değiştiği bir örneklem kullanarak Rotter'in İç-Dış Denetim Odağı ölçeğini uygulamıştır. Araştırma sonuçları, kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha dış denetim odaklı olduğunu ve yaş ile cinsiyetin denetim odağı üzerinde belirgin bir fark yaratmadığını ortaya koymuştur.

Yapılan bir başka araştırmada ergenlerin kontrol odağı ve minnettarlık üzerindeki mutluluğun yordayıcıları araştırılmıştır. Araştırmaya 100 erkek, 100 kız katılmıştır. Ergenlerin kontrol odağı, mutluluk ve minnettarlık düzeylerini değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre kızların içsel kontrol odağı, minnettarlık ve mutlulukları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Erkeklerin ise güçlü ve şans kontrol odağı ile mutluluk ve minnettarlık arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Kız ergenler için içsel ve şans kontrol odağı, mutluluğun pozitif yordayıcıları olarak ortaya çıkmıştır. Erkek ergenler arasında mutluluğun başlıca yordayıcıları minnettarlık ve güçlü kontrol odağı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Soni, Bhalla & Kaur, 2020).

Yapılan başka bir çalışmada 4182 ABD'li ergen bireylerden oluşan bir örneklem üzerinde yapılan yapısal denklem modellemesi kullanılarak, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde ebeveyn tarafından sağlanan finansal sosyalleşmenin, yeni yetişkinlikte ruh sağlığıyla olan ilişkisi ve kontrol odağının bu ilişkiyi aracılık edip etmediği incelenmiştir. Sonuçlar, finansal sosyalleşmenin anksiyete ve depresif semptomlarla negatif, yaşam memnuniyeti ile ise pozitif ilişkili olduğunu göstermiştir.

Ayrıca, kontrol odağı aracılığıyla dolaylı etkiler bulunmuştur; daha iyi finansal sosyalleşme deneyimi yaşayan yeni yetişkinlerin içsel kontrol odağı bildirme olasılıklarının daha yüksek olduğu ve bunun da daha düşük anksiyete ve depresif semptomlar ile daha yüksek yaşam memnuniyeti ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, ebeveyn finansal sosyalleşmesinin yalnızca finansal sağlıkla değil, aynı zamanda ruh sağlığıyla da ilişkili olduğuna dair ek kanıtlar sunmaktadır. Bu doğrultuda, yeni yetişkinlerin ruh sağlığına yönelik müdahalelerde, finansal eğitim ve içsel kontrol odağının gelişiminin önemli birer müdahale noktası olarak değerlendirilebileceği öne sürülmektedir (LeBaron-Black, Li, Okamoto, Saxey & Driggs, 2022).

Denetim Odağı ile İlgili Türkiye’ de Yapılan Araştırmalar:

Türkiye’de denetim odağına yönelik ilk araştırma, sosyal değişim ve bu değişimle birlikte ortaya çıkan psikolojik boyutlar üzerinde Kağıtçıbaşı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, Rotter’in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulguları, iç denetim odaklılık ile yurtseverlik, geleceğe dair iyimserlik ve ebeveyne bağlılık arasında pozitif bir ilişki, iç denetim odaklılık ile dindarlık ve geleceğe yönelik karamsarlık arasında ise negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Kağıtçıbaşı, 1972).

Dönmez (1983), araştırmasında denetim odağı kavramının literatürde yerini almasında katkı sağlamıştır. İlkokul ve üniversitede öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılan çalışmada, yaşadıkları çevrenin büyüklüğü ve denetim odağı arasında anlamlı farklılık olup olmadığına bakılmıştır. Çalışma sonucunda, bireylerin yaşadığı çevrenin iç ve dış denetim odaklı olunmasında önemli olduğunu ve küçük çevrede yaşayan bireylerin toplumsal normlardan daha çok etkilendikleri için büyük çevrede yaşayan bireylere göre dış denetimli oldukları saptanmıştır.

Yeşilyaprak (1990), kişiliğin oluşmasında iç denetim odağı ve dış denetim odağının oluşumunu belirleyen şartları araştırmayı hedefleyen çalışmada, denetim odağının iç ya da dış gelişimini etkileyen uyarıcıların fark edilmesinin, kişinin iç denetim odaklılığını güçlendirmesinde ve dış denetimliliği değişime uğratmada

oldukça önemli bir unsur olduğuna vurgu yapmaktadır. 720 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada, ebeveynlerin çocuk yetiştirirken kullandıkları tutumların denetim odağının gelişiminde önemli ölçüde etkili olduğu, özellikle anne tarafından ilgilenilen çocukların tutarlı davranışların iç denetimlilik üzerine pozitif bir etki yarattığı, bunun yanında cezanın ve duygusal baskının denetim odağının gelişimine negatif etki yarattığı belirtilmiştir. İç denetim odağının gelişiminde ebeveyn tutumlarının önemini ortaya koyan çalışmada sağlıklı ebeveynliğin önemi vurgulanmıştır. Tüm bunların yanında babanın koruyucu tutumunun ise denetim odağı ile bir ilgisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Dağ (1990), 352 üniversite öğrencisi üzerinde yapmış olduğu Rotter' in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının Türkçeye uyarlanma sürecinin olduğu araştırmasında, denetim odağı, başa çıkma yöntemleri ile psikopatoloji arasındaki ilişkide saptanmaya çalışılmıştır. Çalışma bulgularında, dış denetimlilik, öğrenilmiş güçlülük ve psikolojik reaksiyon gösterme arasında anlamlı ilişki belirlenmiştir.

Aksoy (1992) lise son sınıf ergenlerin kendilerine saygı ve denetim odakları ile olan ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda iç ve ya dış denetim odaklı olma ve ergenlerin kaçınıcı kardeş oldukları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Aydın (1999), Ergenlerin problem çözme yetenekleri ile denetim odağı ilişkisini araştırdığı çalışmasında 171 öğrenciye uygulanan Heppener ve Petersen Problem Çözme Envanteri ile Rotter' in Denetim Odağı Ölçeği uygulanmıştır. Çalışma bulgularına göre denetim odakları değişkenlik gösteren örneklem grubunun denetim odakları ile problem çözebilme yeteneği arasında anlamlı farklılık tespit edilememiş fakat denetim odağı ve öğrencilerin cinsiyeti arasında anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.

Tan (2000), denetim odağı ile ebeveynlerin eğitim düzeyi arasındaki bir bağ olup olmadığına baktığı çalışmasında, eğitim seviyesi düşük olan ailelerde yetişen çocukların yalnızlıklarının, eğitim seviyesi yüksek olan ailelerde yetişen çocuklara göre daha yüksek ve dış denetim odaklı oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Deneysel çalışmaların denetim odağı üzerinde belirgin bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan çeşitli deneysel araştırmalar, grup rehberliği (Özyürek, 1992), sosyal beceri eğitimi (Odacı, Kalkan, Balcı ve Yılmaz, 2003), sosyal bilişsel eğitim programı (Manger, Eikeland ve Asbjornsen, 2002) ve ergenlerde denetim odağının gelişimi (Kulas, 1996) gibi konularda, kontrol odağı ile önemli bir ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur. Araştırmalar, eğitim programlarının bireylerin iç ve dış denetim odağı gelişiminde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Yılmaz (2002), tarafından yapılan araştırmada 13-14 yaş grubundaki ergenlerde ben merkezci düşüncenin denetim odağı ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmada denetim odağı ölçeği ile bu çalışma için hazırlanan Ego-santrik düşünce ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada ergenlerin kişilik özelliklerine göre ben merkezci düşünme düzeylerinin farklılaştığı bulunmuştur.

Dağ (1990), Uğurlu (2003), Tekeli (2010), Çelikkaleli (2010)' nin denetim odağı ile stresle mücadele edebilme stratejileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarında İç denetim odaklılara karşı dış denetimlilerin sorunlardan kaçındıkları, görmezden geldikleri, savunma mekanizmalarını kullandıkları ancak iç denetimlilerin, stresle baş edebilme becerilerini kullanarak problemleri çözebildikleri gözlemlenmiştir.

Sardoğan, Kaygusuz ve Karahan (2006), denetim odağının değişebilir olduğuna kanaat getiren araştırmacılar bu kapsamda hazırlanan eğitim programının üniversitede öğrenim gören öğrencilerin denetim odaklarını etkileyip etkilemediğini inceledikleri çalışmada, 10 oturumdan oluşan kişiler arası ilişkiler beceri eğitimi planlanarak uygulanmıştır. Deney ve kontrol grubu olarak oluşturulan 32 öğrenci ile yapılan araştırma bulgusu ışığında hazırlanan eğitim programının öğrencilerin denetim odağı üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Programa katılan öğrencilerin iç denetim yönlerini geliştirici eğitimler verilmiştir. Bu eğitimden sonra denetim odağı düzeyindeki değişikliklerin dıştan içe doğru olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu durumda iç denetim odaklı kişilerin becerilerini daha kolay geliştirebildikleri gözlemlenmiştir. Çalışma sonucuna göre programın uygulandığı kişilerin denetim odağı düzeylerin iç denetimli olma yönünde etkilenmektedir.

Efiliti (2006), araştırmasında ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ile denetim odağı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu alışma, bir doktora tezinden faydalanarak hazırlanmış ve araştırmaya 580 öğrenci katılmıştır. Araştırma, öğrencilerin saldırganlık puan ortalamalarının cinsiyet, lise türü, alan, sınıf ve denetim odağına göre değişip değişmediğini incelemiş, ayrıca denetim odağının saldırganlık düzeylerini ne kadar açıkladığını değerlendirmiştir. Araştırma bulguları, öğrencilerin saldırganlık puanlarının bazı faktörlere bağlı olarak anlamlı derecede yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca, saldırganlık puanları ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve denetim odağı puanlarının saldırganlık düzeylerini belirlemede önemli bir faktör olduğu bulunmuştur.

Aslan (2006) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, iş doyumunu düzeyinin depresyon, benlik saygısı ve denetim odağı algısıyla olan ilişkisi incelenmiştir. Bu ilişkiler, deneyim, yaş, medeni durum, evli olma durumu, iş ile birey arasındaki uyum ve ailedeki birey sayısı gibi faktörlerle birlikte değerlendirilmiştir. Araştırma, iş doyumunu seviyesinin depresyonla negatif bir ilişki içinde olduğunu, benlik saygısı ve denetim odağı algısıyla ise pozitif bir ilişki gösterdiğini ortaya koymuştur. Yüksek iş doyumunu seviyelerine sahip bireylerde depresyon düzeylerinin düşük, denetim odağı algısının ve benlik saygısının yüksek olduğu gözlemlenmiştir. İş doyumunun %18'lik bir kısmı, depresyon, benlik saygısı ve denetim odağı algısı gibi faktörler tarafından açıklanabilmektedir. Ayrıca, kadınların erkeklere göre daha düşük iş doyumunu seviyelerine sahip olduğu, eğitim düzeyi yüksek ve eğitim alanında iş bulma fırsatına sahip bireylerin ise daha fazla iş doyumunu yaşadıkları bulunmuştur. Araştırmada, iş doyumunu ile diğer faktörler arasında bir etkileşim tespit edilmemiştir.

Doğan ve Ceyhan (2008), gerçekleştirdikleri çalışmada, genel lise öğrencilerinin aile işlevleri ile denetim odağının cinsiyet, ebeveynlerin eğitim düzeyleri ve ebeveynler arasındaki çatışma durumu gibi faktörlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemişlerdir. Araştırmaya 815 lise öğrencisi katılmıştır. Çalışmanın sonuçları, öğrencilerin cinsiyetleri, babalarının eğitim düzeyleri ve ebeveynler arasındaki çatışma düzeyine göre aile işlevlerinde farklılıklar bulunduğunu, ancak anne eğitim düzeyinin aile işlevleri üzerinde anlamlı bir fark

yaratmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca, katılımcı öğrencilerin cinsiyetleri ve ebeveynler arasındaki anlaşmazlık seviyelerine bağlı olarak denetim odağında farklılıklar görülmüş, ancak ebeveyn eğitim düzeyinin denetim odağını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Alparslan, Yaşar, Dereli & Yaşar (2008), tarafından yapılan ve genel liseler ile meslek lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ile denetim odakları düzeyi arasında anlamlı fark olup olmadığına bakılan karşılaştırmalı çalışmada 165 kız, 198 erkek öğrenci olmak üzere toplan 363 kişiye ulaşılmıştır. Sonuçlar ışığında, genel lise de öğrenim gören öğrencilerin karakter özelliklerinden başarılı olma, baskın mizaç, kendine olan güven ve yaratıcılık ile denetim odağı arasında ilişki olduğunu gösteren bulgulara ulaşılmıştır. Bununla birlikte denetim odağı puanları ile cinsiyet, okul türü, sosyo-ekonomik durum, okunulan bölüm ve aile tutumları arasında belirgin farklılık bulunamamıştır.

Tabak ve Erkuş (2008), tarafından yapılan çalışmada, araştırmaya katılan bireylerin denetim odakları ile belirsizliğe olan toleransları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Çalışma bulgularına göre değişkenler arasında anlamlı düzeyde ilişki saptandığı ve iç denetim odaklı olan kişilerin belirsizliğe olan tahammüllerinin daha fazla, dış denetim odaklı kişilerin ise belirsizliğe tahammüllerinin az olduğu sonucuna varılmıştır.

Aslan (2008), Avcılar Beylikdüzü' nde özel okulda okuyan 400 ergenle yaptığı çalışmada öğrencilerin bazı kişilik özellikleri ile denetim odağı düzeylerini karşılaştırmıştır. Araştırmaya göre erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha iç denetim odaklı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Serin ve Derin (2008), problem çözme yeteneği ve denetim odağı seviyesini etkileyen etmenleri araştırdığı çalışmada, iki değişkenin cinsiyet, ebeveyn öğrenim durumu, ebeveyn tutumu ve akademik başarı arasındaki ilişkiler incelenmiştir ve çalışmaya 434 ilköğretim öğrencisi katılmıştır. Çalışmanın bulgularında cinsiyet ve sorun çözebilme yeteneği arasında önemli bir fark bulunurken, denetim odağı ile cinsiyet arasında bir fark bulunamamıştır.

Gezgin Gürbüz (2008) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, lise son sınıf öğrencilerine yönelik öfke denetimi eğitiminin depresyon düzeyi, yaşam doyumu ve öfke denetim becerilerine etkisi incelenmiştir. Lisede okuyan 12. sınıf öğrencilerinden oluşan 126 kişilik bir grup araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmacı değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Sürekli Öfke Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği kullanmıştır. Sürekli Öfke Ölçeği'ne göre yüksek puan alan öğrenciler, öfke ve öfke ifade düzeylerinin yüksek olduğu varsayımı doğrultusunda gönüllü olarak çalışmaya katılmışlardır. Deney ve kontrol gruplarına rastgele olarak gönüllü öğrencilerde oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilere 8 hafta boyunca öfke kontrolü eğitimi verildi. Araştırmanın sonunda öfke yönetimi eğitimi alan öğrencilerin öfke, sürekli öfke, dışa yönelik öfke ve içselleştirilmiş öfke düzeylerinde anlamlı düşüşler, yaşam doyumu düzeylerinde ve öfke yönetimi düzeylerinde ise anlamlı artışlar görüldü. Öte yandan öfke yönetimi eğitimi almayan öğrenciler arasında depresyon, öfke, yaşam doyumu ve öfke kontrolü düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmadı. Sonuçlar öfke yönetimi eğitiminin yaşam memnuniyeti ve öfke yönetimi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu buldu. Ayrıca araştırmada yaşam doyumu ile öfke yönetimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmasına rağmen bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Terzi (2011) yılında yapmış olduğu çalışmada, denetim odağı ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacı bu sonuca ulaşabilmek için 252 meslek yüksekokulu öğrenci ile Rotter Denetim Odağı Algısı Ölçeğini uygulamıştır. Verilerin analizinde bağımsız t-testi, korelasyon ve regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin göstermiş oldukları Denetim odağı ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasında negatif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Şeker & Kaya (2013), Lise öğrencilerinin meslek seçerken verdikleri karar ve denetim odağı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Niğde ilindeki okullarda 556 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada erkek öğrencilerin kızlara göre daha dış denetim odaklı olduğunu ifade ederek dokuz ve onuncu sınıf öğrencilerinin on ikinci sınıf öğrencilere göre daha iç denetim odaklı olduğu bulgulanmış ayrıca kendini başarılı gören

gençlerin kendini tersi şekilde algılayan öğrencilere göre daha iç denetimli oldukları ve başarısız öğrencilerin dış denetim odaklı olduğu ifade edilmiştir.

Çakır (2015), Lise öğrencilerinin kendilerini iyi hissetmelerinin bazı değişkenler açısından incelenmesini konu alan çalışmada İzmir ili konak ilçesine bağlı okullarda okuyan 5400 öğrenciye denetim odağı ölçeği uygulamıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin iyi oluş düzeyleri, denetim odağı düzeyleri ve siyasal kontrol dışındaki diğer alt boyutlar arasında olumlu ve anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Çoğalan ve Yazıcı (2022) tarafından yapılan bir çalışmada, lise öğrencilerinin öz güven düzeyleri ile kariyer denetim odağı ve kariyer kaygıları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bu çalışmada, 764 lise öğrencisi örneklem olarak kullanılmış ve ilişkisel tarama modeli benimsenmiştir. Veri toplama sürecinde, Kişisel Bilgi Formu, Kariyer Kaygısı Ölçeği, Kariyer Denetim Odağı Ölçeği ve Öz-Güven Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, özgüven ve kariyer denetim odağı düzeyleri, katılımcıların kariyer kaygısını %37 oranında açıklamaktadır. Ayrıca, özgüvenin içsel alt boyutunun kariyer kaygısını negatif yönde, kariyer denetim odağının içsel denetim, güçlü diğerleri ve çaresizlik alt boyutlarının ise pozitif yönde anlamlı bir şekilde kariyer kaygısını öngördüğü belirlenmiştir.

Mataracı ve Alemdağ (2024), gerçekleştirdikleri çalışmada denetim odağı ve akademik erteleme stillerinin ilişkisini incelemişlerdir. Çalışma, ilişkisel tarama yöntemini kullanarak 2021-2022 eğitim-öğretim yılı boyunca spor eğitimi alan 332 (124 kadın, 208 erkek) üniversite öğrencisiyle yapılmıştır. Veri toplamak için bu çalışmada Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği, Akademik Erteleme Ölçeği ve Akademik Yükleme Stilleri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin akademik erteleme davranışlarının düşük seviyelerde olduğunu, denetim odağının daha çok dışsal etkenlere dayalı olduğunu ve akademik yükleme stillerinin kötümser bir tutum sergilediğini göstermektedir. Ayrıca, kontrol odağı inancı arttıkça ve öğrencilerin akademik yükleme stillerinin daha kötümser hale geldikçe akademik erteleme davranışının da arttığı görülmüştür. Ancak, bağımsız değişkenler birlikte ele alındığında, yalnızca denetim odağının akademik erteleme

üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu, akademik yüklenme stillerinin bu konuda belirleyici bir rol oynamadığı sonucuna ulaşılmıştır (Mataracı, & Alemdağ, 2024).

Bir diğer çalışmada, üniversite öğrencilerinin kariyer arzuları ve kariyer denetim odağının, kariyer kararı yetkinliği beklentileri üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu çalışmaya, lisans düzeyinde öğrenim gören 472 öğrenci katılmıştır. Veriler, Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği-Kısa Formu, Kariyer Arzusu Ölçeği, Kariyer Denetim Odağı Ölçeği ve araştırmacılar tarafından hazırlanmış bir Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla çevrimiçi olarak toplanmıştır. Verilerin analizi için aşamalı regresyon tekniği kullanılmıştır. Sonuçlar, kariyer kararı yetkinlik beklentilerini en fazla açıklayan değişkenin "kariyer arzusu" olduğunu göstermiştir. Ardından, Kariyer Denetim Odağı Ölçeği'nin alt boyutlarından "iç denetim odağı" ve "çaresizlik" değişkenleri sırasıyla gelmiştir. Ancak, kariyerle ilgili sonuçların şansa ya da diğer güçlü bireylere bağlı olduğu düşünülen "şans" ve "güçlü diğerleri" değişkenlerinin kariyer kararı yetkinlik beklentileri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı saptanmıştır. Araştırma bulguları, kariyer arzusu yüksek, iç denetim odağı güçlü ve çaresizlik düzeyi düşük olan öğrencilerin kariyer kararı verirken kendilerini daha yetkin hissettiklerini ortaya koymuştur. Bu bulgular, mevcut literatürle karşılaştırılmış ve gelecekte yapılacak çalışmalar için bazı önerilerde bulunulmuştur (Akkoç, Kılınç, Siyez, Mete Otlı, 2023).

Alinyazın incelendiği zaman denetim odağı ile arasında ilişki olabileceği düşünülen birçok konunun araştırıldığı ve denetim odağı ile birçok farklı değişken arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Bu bölümde denetim odağı ile farklı değişkenler arasındaki ilişkiyi araştıran çalışma sonuçlarına yer verilerek denetim odağı ile değişkenler arası ilişkinin denetim odağının gelişimini nasıl etkilediği ve nasıl geliştirdiği açıklanmaya çalışılmıştır.

Arkadaş İlişkileri ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar:

Goodenow ve Grady (1993), ergenlik dönemindeki gençlerin arkadaşlık ilişkileri ve akademik başarıları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmaya 7, 8, 9.

sınıfa giden ve İspanyol 198 öğrenci katılmıştır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen Psikolojik Bilinç Ölçeği kullanılmıştır çalışmanın sonucunda akademik başarı ve arkadaş ilişkileri arasında olumlu bir anlamlı farklılık olduğu, arkadaş ilişkileri güçlendikçe hem okul başarısının artmasında hem de oraya ait hissetme duygusunda gelişme olduğu ancak bu durumun kızlarda erkeklere göre daha yoğun olduğu tespit edilmiştir.

Kon ve Losenkov (1978 akt, Çok, 1993) yaşları 14 ile 20 arasında değişen 1500 Sovyet ergenin arkadaş ilişkilerini incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre erkek ergenlerin “ en yakın arkadaşınız sizce hangi yaşta olmalı” sorusuna erkekler genelde akranlarının olması gerektiği ancak bazılarının kendilerinden büyük ya da küçük olabileceği yanıtını verirken kız öğrenciler daha net olarak akranlarının olması gerektiği yanıtını vermiştir. Akran grubundan arkadaş seçme isteği araştırmaya göre arkadaşlıktan eşitlik beklentisi anlamı taşıırken, kendilerinden büyük birisinin olma isteğini otorite ve güç gösterisi ihtiyacı olduğunun bir göstergesi olduğu belirtilmiştir.

Unlendorff (2000), yaptığı çalışmada, ebeveynlerin arkadaşlıklarının, çocuklarının arkadaşlıklarını kolaylaştırıp kolaylaştırmayacağını ve onların arkadaşlıkla ilgili düşüncelerine olumlu yönde katkı koyabilirliklerine bakmıştır. Berlin’ e bağlı ilköğretim okulunda öğrenciler ile arkadaşlık hakkında görüşmeler yapılmış ve ebeveynlerinin sosyal ilişkileri incelenmiştir. 108 çocuk üzerinde yapılan araştırmada ebeveynlerin daha çok arkadaşının olması, çocukları da arkadaşları ile yakın ilişki kurma noktasında başarılı olduklarını ortaya koymuştur. Ayrıca İlköğretim öğrencilerinin arkadaşlıklarının ailelerinin çabaları ile devam ettiği de bulunmuştur.

Verkuyten ve Steenhuis (2005), ergenlik döneminde Faslı ve Hollandalı öğrencilerden oluşan iki gruba arkadaş ilişkileri ve sosyal desteği araştırmışlardır. Çalışma sonucuna göre Faslı öğrencilerde Hollandalılara göre sosyal desteğin daha az olduğu bulunmuştur. Ayrıca Hollandalı erinlerin Faslı erinlere göre arkadaşlık kurmada daha başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Kito (2005), Japon ve Amerikalı 145 öğrenci ile yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinin flört ilişkileri, kendilerini ortaya koyma ve arkadaş ilişkilerini ele

almıştır. Çalışmaya göre Japonların kendilerini ortaya koyma düzeyleri Amerikalı öğrencilere göre daha düşüktür. Kendilerini ortaya koyma ve normal bir arkadaşlığı sürdürmede her iki grupta da hemcinsleri ile arkadaşlıkların flört ilişkilerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Salmivalli ve Isaacs (2005), 11 ve 13 yaş aralığında olan toplam 212 öğrenci ile arkadaş edinemeyen ve arkadaşları tarafından kabul edilmeyen ergenlerin kendilerini, kendi arkadaşlarının gözünden algılamalarını incelemiştir. Araştırmaya göre kendini olumsuz algılayan gençlerin riskli grup olduğunu ayrıca bu öğrencilerin suç işleme potansiyellerinin yüksek olduğu kanısına varılmıştır.

Rabaglietti & Ciairano (2008), yapmış oldukları çalışmada, ergenlik döneminde arkadaş desteği ve arkadaşlar arasında yaşanan tartışmaların, ergenlerin gelişimsel görevleri üzerinde doğrudan ve/veya dolaylı etkilerinin olup olmadığını incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda çalışmaya, İtalya'nın kuzeybatısındaki farklı liselerden yaşları 14 ile 20 arasında değişen ve her iki cinsiyetten toplamda 622 ergen birey katılmıştır. Araştırmanın bulguları, arkadaşlar tarafından sağlanan desteğin tüm gelişimsel görevler üzerinde doğrudan olumlu bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, arkadaşlarla yaşanan çatışmaların, okul başarısı ile negatif yönde ve flört ilişkisiyle yalnızca en genç grup arasında pozitif bir ilişki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada arkadaşlık ilişkilerinin önemi üzerinde durulmuştur.

Yapılan araştırmada, arkadaşlıkların çocukluk ve ergenlik gibi gelişimsel açıdan kritik dönemlerdeki önemi vurgulanmıştır. Araştırma, ergenlerin arkadaşlık deneyimlerinin (arkadaş sayısı, olumlu arkadaşlık kalitesi, olumsuz arkadaşlık kalitesi) duygusal uyumları (depresif belirtiler ve yalnızlık) ile olan eşzamanlı ve boylamsal ilişkilerini incelemiştir. Bu amaçla, gençlerin arkadaşlık deneyimleri ile duygusal uyumları arasındaki ilişkileri ele alan 233 çalışmadan elde edilen 589 benzersiz etkiyi içeren 16 meta-analizin sonuçları analiz edilmiştir. Bulgular, arkadaşlık deneyimlerinin depresif belirtilerle değil, daha çok yalnızlıkla güçlü bir şekilde ilişkili olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, olumsuz arkadaşlık kalitesinin, arkadaşlık sayısı ve olumlu arkadaşlık kalitesine göre daha güçlü bir ilişki sergilediği

görülmüştür. İlginç bir şekilde, bu ilişkilerin ergenler için daha belirgin olduğu tespit edilmiştir (Schwartz-Mette, Shankman, Dueweke, Borowski & Rose, 2020).

Batool & Lewis (2020), yapmış oldukları çalışmada, olumlu tutumlar sergiyelen ebeveynlere sahip ergenlerin duygusal zekâ özelliği, sosyal davranış (fedakarlık) ve arkadaşlık kalitesi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Mevcut çalışmanın örneklemini, 14 ila 16 yaşları arasındaki 208 erkek ve 142 kız oluşturmaktadır. Araştırmada Yakın Arkadaşlık Ölçeği kullanılmıştır. Olumlu ebeveynliğin, duygusal zekâ aracılığıyla ergenlerin prososyal davranışları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı dolaylı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Ergenlerin arkadaşlık kalitesi söz konusu olduğunda, olumlu ebeveynliğin bunun üzerinde istatistiksel olarak anlamlı doğrudan ve dolaylı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyet değişkenini hem sosyal davranış hem de arkadaşlık kalitesinin önemli bir değişkeni olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yapılan başka bir içerik analizi çalışmasında, ergenlik döneminde, arkadaşlar ve akranlar birincil gelişim ortamı haline gelir ve bu sayede akranlarla kaliteli bağlar kurmak iyi psikolojik uyumu teşvik eder. Yapmış oldukları çalışmada, Ebeveyn bağlanmasının ergenlik döneminde akran ilişkilerinin kalitesiyle ilişkisi incelenmiştir. Araştırma verilerine ulaşmak için kullanılan veri tabanları, PsycInfo, Scopus ve Web of Science (WOS)'dır. Araştırmaya ergenliği inceleyen ve bağlanma stilleri ile ergen akran etkileşimleri arasındaki ilişkiyen çalışmalar dahil edilmiştir. 19 çalışma verileri incelenmiştir. Sonuçlar, güvenli bağlanmanın iletişim, destek, yakınlık, güven ve kaliteye dayalı akranlar ve arkadaşlarla duygusal ilişkileri etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, cinsiyet farklılıkları veya aile özellikleri gibi bazı değişkenlerin bağlanmada yer aldığı ve arkadaşlık ilişkilerinde olumlu etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Delgado, Serna, Martínez & Cruise, 2022).

Arkadaş İlişkileri İle İlgili Türkiye’ de Yapılan Araştırmalar

Hortaçsu ve Oral (1991), ergenlerin ebeveynleri ve aynı cinsten arkadaşlarının ilişkilerini inceledikleri araştırmada; önceden aile ile kurulan yakın arkadaşlık

ilişkisinin ergenlik döneminde, yerini akranları ile olan ilişkiye bıraktığı, fakat aile ile de duygusal bağın en fazla bu dönemde kendini gösterdiği belirtilmiştir. Bununla birlikte ergenlerin aileleri ve arkadaşları arasında yakın ilişki kurma arasında olumlu bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Bilgiç (2000), arkadaşlık beceri eğitiminin, ilköğretim öğrencilerinin yalnızlık seviyelerine olan etkisini konu aldığı araştırmasında, 60 kişilik öğrenciden oluşan 15'şer kişilik deney ve iki kontrol grubu oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, arkadaşlık eğitimi verilen deney grubundaki öğrencilerin yalnızlık seviyelerinin fark edilir düzeyde azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Kaner (2000), Arkadaş İlişkileri Ölçeğini, ergenlerin birbirleri ile olan ilişkilerini sosyal öğrenme teorisine göre incelemek için geliştirmiştir. Kaner, ölçeği Ankara ilindeki alt, orta ve üst sosyo-ekonomik seviyedeki lise 1. ve 2. Sınıfa devam eden 14-18 yaş aralığındaki toplam 1648 öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Ölçekte 4 faktör ve toplam 18 madde yer almıştır. Yapılan madde analizleri sonucunda korelasyonların .000 düzeyinde olduğu ve geliştirilen arkadaş ilişkileri ölçeğinin güvenilir olduğu ifade edilmiştir. Ölçekte yer alan alt boyutlar ve ölçtüğü davranışlar; bağlılık, güven ve özdeşim kurma, kendini açma ve sadakat olarak nitelendirilmektedir.

Delikara-Ertokuş (2000), Ergenlerin arkadaş ilişkileri ile suç davranışları arasında anlamlı farklılık olup olmadığının incelenmeye çalışıldığı çalışmada 14-17 yaş aralığında ki 696 kız ve erkek ergenler katkı koymuştur. Araştırmada Arkadaş İlişkileri Ölçeği ve Kural Dışı Davranışlar ölçeği kullanılmıştır. Çalışma bulgularına göre; her iki ölçeğin toplam puanı yaş değişkeninin arkadaş ilişkileri ile suç davranışlarının artmasındaki etkisinin oldukça fazla olduğu bulunmuştur. 17 yaş ergenlerin ölçme araçlarından aldığı puanlar, geriye kalan diğer yaş aralığındaki öğrencilerin puan ortalamalarından yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Özcan Demir, Görgün Baran ve Ulusoy (2005), Türkiye'deki ergenlerin arkadaşlık ve akran grupları ile olan ilişkilerini ve bu ilişkilerin sapkın davranışlar üzerindeki etkisini inceledikleri "Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları ile İlişkileri ve

Sapmış Davranışlar: Ankara Örnekleme" adlı çalışmalarında, gençlerin arkadaşları ve flörtleri ile yaşadıkları ilişkilerin, ergenlerin depresyon tepkileri ve intihar gibi sapkın davranışlar sergilemelerine nasıl etki ettiğini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini, Ankara'daki 726 12. sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Yapılan anket çalışması sonucunda, ergenlerin arkadaşlarına güvenmeleri, sırlarını paylaşımları, sorunlarını birbirleriyle konuşmaları, birlikte vakit geçirmek istemeleri, aileleri tarafından sevilen bir birey olmaları, aile içi pekiştireçlerin kullanılması, aile içindeki şiddet, ebeveynlerinin kendilerini anlamadığını düşünmeleri ve depresyona girme ile intihar düşüncesi arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Araştırma sonuçları, sorunlu ailelerde büyüyen ergenlerin arkadaşları ve flörtleriyle olumsuz ilişkiler yaşadıklarını ve intihar düşüncesi gibi sapkın davranışlar sergilediklerini ortaya koymuştur.

Demir ve arkadaşları (2005), Türkiye' de ki ergenlerin arkadaş ilişkilerini incelemişlerdir. Ergenlerin arkadaş grupları ile olan ilişkisinde ebeveyn faktörlerinin oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır. Arkadaşlarının kendilerini anne-babalarından daha çok anladığını düşünen ergenlerin aile içinde oldukça sık kavga ettikleri saptanmıştır.

Demir, Baran & Ulusoy (2006), arkadaşlık kurabilme yeteneği eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin sosyometrik durumlarına yansımaları incelemek için yaptığı deneysel çalışmadaki 16 öğrenci deney, 16 öğrenci kontrol grubu olarak çalışmaya katılmıştır. Deney grubuna sekiz hafta eğitim programı uygulanmıştır. Çalışma bulgularına göre arkadaşlık kurabilme eğitimi deney grubundaki en az sevilen öğrencilerin sosyal tercih boyutunu oldukça arttırmaktadır.

Büyüksahin Çevik (2007), 12. Sınıf ergenlerin arkadaş ilişkileri ile arkadaşlık ilişkilerine bağlı bazı değişkenlere göre benlik saygısı düzeylerini ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışmasına altı lise den toplam 532 öğrenci katılmıştır. Öğrencilere Arkadaş ilişkileri anketi ile Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri uygulanmıştır. Çalışma bulguları ergenlerin benlik saygısının, cinsiyet ve arkadaş sayısına göre farklılaşmadığı bununla beraber duygusal arkadaşlıklarının olup

olmaması, flört arkadaşının olması ebeveynlerin müdahalesine göre benlik saygısını düşürüp arttırdığı görülmüştür.

Çivitçi (2007) tarafından yapılan bir araştırma, erken ergenlik dönemindeki öğrencilerin içsel ve dışsal denetim odağı boyutları ile cinsiyetlerine göre inanç boyutlarındaki değişimleri incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, 7. ve 8. sınıflarda okuyan toplam 348 öğrenci yer almıştır. Çalışma sonucunda, denetim odağının aile ilişkileri, akran ilişkileri, batıl inançlar ve kader boyutlarında rahatlık talebinin, aile ilişkileri ve kader boyutlarında ise başarı talebinin dışsal denetimli ergenlerde içsel denetimli olanlara göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca, cinsiyet değişkenine dayalı olarak yapılan değerlendirmelerde, denetim odağının erkeklerde genellikle başarı ve rahatlık taleplerinin kızlardan daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Dinçer (2008), ergenlerin ebeveyn tutumlarını ve arkadaş ilişkilerini nasıl algıladıklarını belirlemek amacıyla yaptığı araştırmaya Ankara’ da 300 öğrenci katılmıştır. Çalışmada Ebeveyn tutum ölçeği ve Arkadaş İlişkileri ölçeği kullanılmıştır. Çalışma bulgularına göre; sosyo-ekonomik düzeyleri farklılaşan ergenler arasında, arkadaşlık ilişkileri alt boyutları ile algılanan ebeveyn tutumlarının ortalamaları bakımından anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Ergenlerin ekonomik düzeyi arttıkça, ebeveyn tutumlarının demokratik olduğu yönünde algılanması ile arkadaş ilişkisi puan ortalamalarının da arttığı kanaatine varılmıştır.

Çevik ve Atıcı (2008), Lise 3. Sınıf öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinin bazı değişkenlere göre incelemeyi hedefledikleri çalışmalarında Adana Seyhan’ da ki altı genel liseden toplam 532 öğrenciye ulaşmışlardır. Araştırma bulgularına göre; ergenlerin arkadaş sayılarının çoğunluğunun on’ dan fazla olduğu; erkeklerin kızlara göre daha fazla arkadaş edindiği bilgisine ulaşılmıştır. Erkek öğrencilerin yakın arkadaş sayısının kızlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin birçoğunun flört ilişkisi olduğu ve genelde okulda ve dershanede tanıştıklarını ifade etmişlerdir. Flört ilişkisinin olmadığı belirten ergenlerin sayısı, olduğu belirtenlerin sayısından daha yüksektir. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin yarısından fazlasının ebeveynlerinin arkadaş ilişkilerine müdahale ettiği belirtilmiştir. Arkadaşlık

İlişkilerine erkeklere göre kızların ilişkilerine daha fazla müdahale edildiği görülmektedir.

Doğan, Karaman, Çoban ve Çok (2012) tarafından yapılan bir araştırmada, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin çeşitli boyutlarının (birliktelik, çatışma, yardım, koruma ve yakınlık) cinsiyet ve ebeveynlerle ilgili değişkenler tarafından ne kadar etkilendiği incelenmiştir. Araştırma, 505 ergenden oluşan bir grup üzerinde yapılmıştır. Regresyon analizi sonuçlarına göre, birliktelik boyutunu en iyi açıklayan değişken babanın eğitim seviyesi, ardından annenin eğitim durumu ve son olarak anneye bağlanma gelmektedir. Çatışma boyutunu ise en çok anneye bağlanma, ardından cinsiyet değişkeni etkilemektedir. Yardım boyutunun en güçlü belirleyicisi cinsiyet olup, onu anneye bağlanma ve babanın eğitim durumu takip etmektedir. Koruma boyutunda ise cinsiyet ve babanın eğitim durumu en anlamlı faktörler olarak öne çıkmaktadır. Yakınlık boyutunda ise sırasıyla cinsiyet, babanın eğitim durumu, ebeveynlerin medeni durumu ve anneye bağlanma değişkenleri önemli bir şekilde ilişkili bulunmuştur.

Atik, Çoban, Çok, Doğan & Karaman (2014), Berndt ve Perry (1983 akt. Hoza & Boivin) nin, arkadaş ilişkilerinin seviyesini belirlemek için geliştirdiği Akran İlişkileri Ölçeği' ni Geçerlik ve güvenirlik çalışması yaparak Türkçeye uyarlamışlardır. Arkadaşlık İlişkilerinin boyutunun belirlenmesinde yardımcı olacağı düşünülen ölçeğin uyarlama çalışmasına Ankara ilinde eğitimlerine devam eden 603 ortaöğretim öğrencisi katılmıştır. Uyarlanan Ölçekte arkadaşlığın birliktelik, çatışma, yardım, koruma ve yakınlık boyutları ele alınmış ve 23 maddelik ölçek Türkçeye kazandırılmıştır.

Bir araştırmada, ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencisi olan 500 ergenin arkadaşlık ilişkileri ve akran sapmaları incelenmiştir. Araştırmada, veriler Arkadaş İlişkileri ve Akran Sapması Ölçeği kullanılarak toplanmış ve istatistiksel analizler için Mann Whitney U, Kruskal Wallis H Testi ile Spearman Brown Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, erkek ergenlerin akran sapmalarının kızlardan daha yüksek olduğunu ve kızların erkeklere oranla arkadaş ilişkilerinde daha fazla güven, özdeşim ve sadakat taşıdığını göstermektedir. Ayrıca, erkeklerin arkadaş

ilişkilerinde kendilerini daha fazla açtıkları tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda, ergenlerin akran sapması ve arkadaşlık ilişkilerinin, kardeş sayısı ve ebeveynlerin yaşından etkilenmediği bulunmuştur ($p>0,05$). Annelerin eğitim durumu ile akran sapması arasında bir ilişki olmadığı ancak annesi ilköğretim mezunu olan ergenlerin arkadaş ilişkilerinde daha yüksek bağlılık gösterdikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca, akran sapması ile arkadaşlık ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Atalay & Özyürek, 2020).

Morsünbül, Karababa, Baysal & Özkan (2021), ergenlerde sosyal görünüş kaygısı, kimlik boyutları ve arkadaşlık kalitesi arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Araştırmanın örneklemini, Anadolu Lisesine devam eden 285 ergen (163 kadın, 122 erkek) ile oluşturulmuştur. Araştırmacılar çalışmada ilişkisel araştırma modelini kullanmıştır. Araştırmanın veri toplama araçları, Utrecht-Kimlik Bağlılıkları Yönetimi Ölçeği (U-MICS), Arkadaşlık Kalitesi Ölçeği ve Sosyal Görünüş Kaygısı Ölçeği'dir. Araştırmadan elde ettikleri sonuçlara göre, arkadaşlık kalitesinin sosyal görünüş kaygısı ile negatif, bağlılık ve derinlemesine keşifle ise pozitif ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, bağlılık ve sosyal görünüş kaygısının arkadaşlık kalitesi düzeyini anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Buğa ve Çekiç (2022) tarafından yapılan bir araştırmada, bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı olarak ergenlerin arkadaşlığa ilişkin inançlarını değerlendiren bir ölçüm aracı geliştirilmiştir. Araştırmanın ilk grubu, farklı lise türlerinde öğrenim gören 479 öğrenciden oluşurken, ikinci grup ise yine farklı lise türlerinden 361 öğrenciden oluşmuştur. Araştırma kapsamında yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen ölçüm aracının güvenilirliğini belirlemek için Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Sonuçlar, geliştirilen ölçüm aracının, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerine dair akılcı olmayan değerlendirmelerini (kadere bağlılık, beklentiler ve felaketleştirme) ile akılcı değerlendirmelerini ölçen 4 alt boyuttan oluşan geçerli ve güvenilir bir araç olarak kabul edildiğini ortaya koymuştur.

Yapılan araştırmalarda ergenlerin arkadaş ilişkilerinin farklı boyutlarda incelendiği ancak denetim odağı ve arkadaş ilişkilerine bakılmadığı görülmektedir. Bu

eksiklik doğrultusunda çalışmada denetim odağı ile birçok değişkenin yanı sıra arkadaş ilişkileri de incelenmiştir.

KKTC’de Yapılan Çalışmalar

Dinçyürek, Çağlar ve Birol (2010), Kuzey Kıbrıs'ta gerçekleştirdikleri çalışmada, yükseköğrenim gören öğrencilerin atılganlık seviyeleri ile denetim odaklarını cinsiyet, bölüm, yaş ve akademik başarı gibi faktörler açısından analiz etmişlerdir. Araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin atılganlık düzeylerinde, denetim odağının ve bölümün önemli farklılıklar yarattığı ortaya çıkmıştır. Özellikle, Bilgisayar Enformatik bölümü öğrencilerinin, Türkçe öğretmenliği bölümü öğrencilerine kıyasla daha yüksek atılganlık seviyelerine sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Mutluoğlu & Bulut Serin (2010), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Girne ilindeki ilkokul beşinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık seviyelerinin, bazı sosyo demografik özelliklere göre farklılık olup olmadığını araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda, ilkokul beşinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin cinsiyete ve kolej sınavına hazırlanıp hazırlanmamaya göre değiştiği, ebeveynlerin ekonomisi ve eğitim durumuna göre ise anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bununla birlikte öğrencilerin saldırganlık seviyeleri orta düzeyde bulunmuştur.

Kıralp, Şahin ve Dinçyürek (2008), Doğu Akdeniz Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü öğrencileri arasında 292 katılımcı ile gerçekleştirdikleri bir araştırmada, denetim odağının öğrencilerin epistemolojik inançları üzerinde, yaş, cinsiyet, uyruk ve sınıf düzeyi gibi faktörlerin etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin cinsiyetlerine bağlı olarak, öğrenmenin çaba ile ilgili ve öğrenmenin yetenekle bağlantılı olduğuna dair inançlarda anlamlı farklar tespit edilmiştir. Ancak, tek bir doğru olduğu inancında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ayrıca, erkek öğrencilerin, kız öğrencilere kıyasla daha yüksek iç denetim odağına sahip oldukları vurgulanmıştır.

Sonuç olarak; denetim odağının birçok meslek alanında çeşitli konu ve değişkenlerle çalışıldığı ayrıca Ergenlik dönemi ile de doğrudan ilişkili bir kavram olduğu için psikolojik danışmanlık konularından olan ergenlik dönemi, arkadaşlık ilişkileri ve denetim odağı ile ilgili birçok araştırma yapıldığı alan yazında görülmektedir. Yapılan çalışmalar kapsamında denetim odağı, arkadaş ilişkileri ve birçok farklı konu arasında anlamlı farklılıklar olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında denetim odağı ve arkadaş ilişkileri ile ilgili önceden çalışılmış örnek teşkil edecek çalışmalara yer verilmiş ve denetim odağının yanında ergenlik döneminde arkadaş ilişkilerinin ne kadar önem taşıdığı yinelenmiştir. Denetim odağı ile ilgili çalışılan değişkenler arasında ergenlik dönemindeki arkadaş ilişkileri ile denetim odağı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların az sayıda olması ve bu iki değişken arasındaki ilişkiyi çalışan KKTC örneği olmaması çalışmanın önemini arttırmıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesi ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın verilerine ulaşılabilmesi için karma yöntem (nicel ve nitel yöntem) kullanılmıştır. Farklı denetim odağına sahip olan ergenlerin denetim odakları ile arkadaşlık ilişkilerinin cinsiyet, yaş ve öğrenim gördükleri okul değişkeni ile ilişkili olarak karşılaştırmalı değerlendirme verilerini edinmeyi amaçlayan bu araştırma da kolej ve genel liselerdeki öğrencilerin denetim odaklarını ve arkadaş ilişkilerini belirlemek için nicel ve nitel yöntem birlikte kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama tekniklerinin uygulandığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve kapsayıcı bir anlayışla ortaya konmasını hedefleyen bir sürecin izlendiği araştırma türüdür (Güneyli, 2016)

3.2. Çalışma Grubu

- Araştırmanın evrenini 2013-2014 öğretim yılı bahar döneminde lisede öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yer alan Cumhuriyet Lisesi öğrencileri (224), Türk Maarif Koleji (207), Lefkoşa Türk Lisesi (96) ve Gazi Mağusa Türk Maarif Koleji öğrencileri (143), toplam (670) öğrenci oluşturmuştur. Seçilen örneklem tüm evreni kapsamaktadır. Çalışma grubunu 369 kız (%55,1) ve 301 (%44,9) erkek öğrenci tarafından oluşturmaktadır. Araştırmanın nitel verilerinin toplanması için gönüllülük esasına dayalı olarak alanında uzman 6 öğretmen ile görüşme yapılmış ve nitel veri formu gönderilip yazılı olarak da görüşleri alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, ergenlerin denetim odakları ile arkadaş ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelemek için iki farklı ölçek kullanılmıştır. Denetim odağını belirlemek için "Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği" (Ek 4) kullanılmış, arkadaş ilişkileri ile denetim odağı arasındaki farkları ölçebilmek için ise araştırmacı tarafından özel olarak geliştirilmiş "Arkadaş İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği" (Ek 4) uygulanmıştır. Araştırmanın nitel verileri için görüşme soruları hazırlanmış PDR ve ölçme değerlendirme alanında uzman beş kişiden görüş alınarak sorularda gerekli düzeltmeler yapılmış son hali verilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Toplanan veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Görüşme soruları gönüllülük esasına dayalı olarak rastgele seçilen PDR uzmanlarından yazılı şekilde toplanmıştır.

Rotter' in İç – Dış Denetim Odağı Ölçeği: Rotter tarafından 1966 yılında geliştirilen ölçek, 29 maddeden oluşur ve bireylerin kontrol beklentilerinin içsel ve dışsal boyutlardaki değerlerini belirlemeyi amaçlar. Her madde, iki seçeneği içeren zorunlu seçim türünde cevaplanmaktadır. Ölçeğin 6 maddesi, hedefi belirlememek amacıyla yerleştirilmiştir; geri kalan 23 madde ise dışsal denetim odaklı seçeneklere verilen yanıtlarla değerlendirilir. Bu değerlendirme sonucunda ölçek puanları 0 ile 23 arasında değişir ve puanlar arttıkça dışsal denetim odağının güçlendiği anlaşılr.

Rotter'in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği, Türkçeye İhsan Dağ tarafından kazandırılmıştır. Bu ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması, Hacettepe Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırma ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .83 olarak belirlenmiştir. KR-20 yöntemi ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı .68, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ise .70 olarak bulunmuştur. Gerçek araştırma örneklemini olan 532 kişiden elde edilen veriler üzerinden iç tutarlılık katsayısı da .70 çıkmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin denetim odağı puan ortalamaları ile Rotter'in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği puanları

arasında .69'luk bir Pearson korelasyonu elde edilmiştir. Bu durum, ölçme aracının ilgili boyutu güvenilir ve geçerli bir şekilde ölçtüğünü göstermektedir (Dağ, 1991).

Rotter İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği maddelerine uyguladığı temel bileşenler analizi sonucunda ölçeği 7 alt faktörde toplamıştır.

1. **Şans Kontrolü:** (18a, 28b, 2a, 25a, 13b, 11b).
2. **Siyasal Dış Kontrol:** (12b, 22b, 17a, 3b)
3. **Şans ve kişilerarası dış kontrol:** (15b, 16a, 4b, 20b)
4. **Okul Başarısında Dış Kontrol:** (10b, 5b, 23a)
5. **Kişilerarası İlişkilerde Dış Kontrol:** (7a, 26b, 6a, 20a)
6. **Kadercilik:** (9a, 21a)
7. **Siyasal ve Okul Başarısıyla İlgili Dış Kontrol:** (29a, 23a)

Arkadaş İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği: Araştırmacı tarafından geliştirilen ergenlik döneminde arkadaş ilişkileri iletişimsel etkililik ölçeği geliştirilmesinde üç aşamalı bir yol haritası belirlenmiştir.

Birinci aşama:

Ölçeğin ilk oluşturulma aşamasında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde araştırmanın çalışma grubu içerisinde olan Cumhuriyet Lisesi, Gazi Mağusa Türk Maarif Koleji, Lefkoşa Türk Lisesi ve Lefkoşa Türk Maarif Koleji olmak üzere dört okuldan gönüllük esasına dayalı olarak 45' şer öğrenci seçilerek toplam 180 öğrenciye “arkadaşlıklardan beklentileri, ailelerinin arkadaşlıklarına bakış açısı, arkadaşlarının kendisini nasıl gördüğü ve arkadaşlıklarında yaşamış oldukları rahatsızlıkları” içeren kompozisyon yazdırılmıştır.

İkinci aşamada, öğrencilerin arkadaş ilişkileri ile ilgili kompozisyonlardaki anlamlı davranışlar içeren cümlelerle birlikte incelenen konu ile ilgili literatürden alınan ifadelerden oluşan toplam 90 maddelik bir ölçek maddesi havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra uzman görüşü alınmak üzere Psikolojik Danışmanlık ve

Rehberlik alanında alanında uzman 3 kişiden görüşler alınarak 42 maddelik ölçek taslağı oluşturulmuştur.

Üçüncü aşamada, üç uzman görüşü alınarak geliştirilen ölçme aracının geçerliliği ve güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla, madde sayısının 16 katı kadar bir grup üzerinde uygulanmıştır. Bu testte, toplamda 670 öğrenciye ölçek uygulanmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini incelemek için iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve yorumlanmıştır. Ölçek %83,5 oranında güvenilir bulunmuştur. Cronbach Alpha katsayısı kullanılarak, ölçeğin çalışmaya uygunluğu belirlenmiş ve her bir maddenin toplam ölçekle ne kadar tutarlı olduğu madde analiziyle değerlendirilmiştir.

Güvenirlik analizlerinin bir sonraki aşamasında, kalan 32 madde bütünsel olarak incelenmiş ve maddelere verilen tepkiler ile genel ölçeğe verilen tepkiler arasında yapılan istatistiksel analizlerde, Alpha katsayısı 0.835 olarak hesaplanmıştır. Bu da maddeler ile ölçeğin genel yapısı arasında yüksek düzeyde bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, ölçek %83,5 güvenilirlik oranına sahip bulunmuştur. Bu değer, ölçeğin güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır (Nunnally, 1978; akt. Gadermann, Guhn ve Zumbo, 2012).

Güvenirlik analizi sonucunda, ekteki ölçekte yer alan 42 maddeden 1., 3., 5., 6., 10., 11., 12., 15., 34. ve 35. maddelerin toplam madde korelasyonu 0.30'un altında olduğu için çıkarılmıştır. 0.30'dan düşük korelasyona sahip maddeler, her bir maddenin ölçekle olan ilişkilerinin zayıf olduğunu ve bu maddelerin ayırt ediciliğinin düşük olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2010).

Arkadaş ilişkileri İletişimsel Etkililik ile ilgili geçerlilik analizi çalışması ise kapsam geçerliliği ve yapı geçerliliği boyutlarında yapılmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliliğine uzman görüşü çerçevesinde kabul oluşturulurken, yapı geçerliliği yönünden ölçek, faktör analizi ile test edilmiştir. Faktör analizi ile ölçekteki 42 maddenin ayrı ayrı her bir kavramı gerçekten ölçüp ölçmediği test edilmiştir. 32 maddenin her birinin faktör yükü ağırlığının .30 un üzerinde olan beşli likert tipi ölçek son halini almıştır. 32 maddenin .30 üzerinde değer taşıması ölçeğin maddelerinin

istenilen davranışları ölçen maddeler olduğunun önemli bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Tüm bu çalışmalardan sonra ölçeğin tek boyutlu olduğu belirlenmiştir.

32 maddelik Arkadaş İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeğinde, öğrencilerin arkadaş ilişkilerinin belirlenmesinde 5’li Likert tipi dereceleme kullanılmaktadır. Bu dereceleme “Her zaman (5), Ortadan Çok (4), Orta Sıklıkta (3), Ortadan Az (2) ve Hiçbir zaman (1)” olarak yer almıştır. Ayrıca ölçekte öğrencilerin cinsiyet yaş ve okul değişkenine ilişkin demografik bilgilerin toplanmasına yönelik sorular yer almıştır.

Uluslararası alan yazında yapılan çalışmalar tarandığı zaman öğrencilerin arkadaş tercihleri, arkadaşlığa nasıl yön verdikleri ve özellikle karşı cinsle ilişkiler yoğun olarak incelenmiştir. Bu konuda yapılan araştırmalara bakıldığında zaman yakınlık, yalnız olma, yakın arkadaş sayısının önemi de incelenmiştir. Bununla birlikte arkadaş ilişkileri, sosyo-ekonomik düzey, okul başarısı, kabul edilmeyen davranışlar, cinsiyetin arkadaş ilişkilerini etkileyip etkilemediğine bakılmış ve arkadaşlık kurabilme yeteneğini geliştirmeye yönelik programlar hazırlanmıştır.

Ergenlik döneminde sosyal ilişkiler ve sosyalleşme ön planda olduğundan, ergenlerin arkadaşları ile nasıl ilişki kurduğu merak edilmektedir. Kurmuş oldukları iletişimde ergenlerin kendini hangi noktada gördüğü ve akranları ile ilişki kurma noktasında arkadaşları tarafından kabul görüp görmediği de ergenler için önem arz etmektedir. Geliştirilen Arkadaş İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeğinde de arkadaş ilişkilerinde iletişimsel etkililiği ölçtüğüne inanılan maddelere yer verilmiştir.

Yabancı alan yazında ve Türkiye’de, ergenlik dönemi arkadaş ilişkilerini ölçen birtakım ölçekler olmakla birlikte Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde arkadaş ilişkilerini iletişimsel etki boyutunda ölçen herhangi bir ölçeğe rastlanmamıştır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen arkadaş ilişkileri ölçekleri incelendiğinde arkadaş ilişkilerinin iletişimsel etkililik boyutunu ele alan bir ölçeğe rastlanmaması bir ihtiyaç arz etmiştir bu ihtiyaç ışığında öğrencilerin arkadaş ilişkileri ve iletişimsel etkililik düzeylerini içeren bir ölçeğin geliştirilmesi gerekliliği doğmuş ve Arkadaş ilişkilerinin iletişimsel boyutunu ölçen bir ölçeğin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Bu çalışmada geliştirilen “Arkadaş İlişkileri İletişimsel Etkililik” ölçeği, gençlerin arkadaş ilişkilerini geliştirmede ipuçları vereceği için önemlidir.

Ayrıca bu araç, ergenlerin akran ilişkisi kurabilme yeteneğinin olgunlaşması ve arkadaşlıklarını sürdürme noktasında sosyal çevrede kabul görme ve buna bağlı olarak bireylerin denetim odaklarının gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Arkadaş ilişkileri iletişimsel etkililik ölçeği kullanılarak ergenlerde arkadaş ilişkileri geliştirilebilir, uygun programlar düzenlenebilir. Psikolojik danışman ve rehber öğretmen ile sınıf öğretmenlerine katkı sağlayabilir.

Geliştirilen “Arkadaş İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği” nin geçerlik ve güvenirlik verileri elde edileceğinden ilgili diğer çalışmalarda geçerli ve güvenilir olarak kullanılabileceği varsayılmaktadır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından geliştirilen ölçeğin başında araştırmanın amacını belirten ve ölçeği doğru bir şekilde yanıtlamanın önemi ile ilgili açıklama ve yönerge yer almakta olup araştırmanın güvenirliği açısından isim alınmamıştır. Kişisel bilgi formunda yönergeden sonra öğrencilerin öğrenim gördükleri okul, doğum tarihi cinsiyet değişkenleri yer almaktadır.

3.4. Verilerin toplanması

Araştırmanın verileri Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığında uygulama için izin alınarak 2013-2014 eğitim – öğretim yılı içerisinde toplanmıştır. Uygulamalar TMK, LTL, GMTMK ve CL okul müdürlükleri ile önceden belirlenen uygun gün ve saatte öğrencilerin sınıflarında araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Uygulamadan önce araştırmacı yapılacak olan araştırmanın amacını, önemini açıklamış ve öğrencilerin ölçekleri doğru yanıtlamalarının araştırma için çok önemli olduğu vurgulanmıştır. Ergenlerinin her bir madde için kendilerine uygun olan seçeneği işaretlemeleri istenirken ölçek formlarına isimlerini yazmaları

istenmemiş ve sonuçların bireysel değil toplu değerlendirileceği vurgulanarak ölçekler araştırmacı tarafından öğrencilere grup olarak uygulanmıştır.

Görüşme soruları araştırmanın nitel boyutu için 2024-2025 güz döneminde gönüllülük esasına dayalı olarak 6 PDR uzmanından öğretmen görüşleri alınmıştır. Öğretmenlere görüşme yapılmadan önce yapılan çalışmadan bahsedilmiş ve verecekleri görüşlerin öneminden bahsedilmiştir. Görüşmeler görüntülü konuşma olarak yapılmış ve kayıt altına alınmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

İstatistiksel çözümlere geçmeden önce, her okuldan alınan cevap kağıtları ayrıştırılmış ve çalışma grubuna uygulanan ölçekler arasında tam olarak yanıtlanmayanlar ayrılmış, tam cevaplanan ölçeklerdeki veriler ise çözümlenmek üzere bilgisayar ortamına girilmiştir. Elde edinilen veriler bilgisayarda SPSS 17.0 programında çözümlenmiş ve bulgular araştırmanın amaçlarına uygun olarak tablolar halinde sunulmuştur. Araştırmanın nitel boyutu için önceden belirlenen sorular, temel kategori kabul edildi ve analiz sorular temelinde gerçekleştirildi. PDR uzmanlarından elde edilen veriler özetlenerek anlamlandırıldı ve betimlendi.

Bu Bağlamda;

1.Örneklem grubunu oluşturan ergenlerin Denetim Odağının ne düzeyde olduğunu saptamak için Frekans analizi,

2.Ergenlerin denetim odağının

. Cinsiyet değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini saptamak için Crosstabb (Chi-Square) analizi,

. Yaş değişkeni açısından farklılığı olup olmadığına bakmak için Crosstabb (Chi-Square) analizi,

.Okul değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığına yine Crosstabb (Chi-Square) analizi uygulanmıştır.

3. Ergenlerin arkadaşlık ilişkisi iletişimsel etkililikleri için ;
  - . Cinsiyet değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini saptamak için t-Testi analizi,
  - . Yaş değişkeni açısından farklılığı olup olmadığına bakmak için ANOVA (Tek Yönlü Varyans Analizi) analizi,
  - . Okul değişkeni açısından farklılaşıp farklılaşmadığına yine ANOVA (Tek Yönlü Varyans Analizi) uygulanmıştır.
4. PDR uzmanlarının ergenlerin denetim odakları ile arkadaşlık ilişkileri konusundaki görüşlerini belirlemek için betimsel analiz yapılmıştır.
- 5.Örneklem grubunda olan ergenlerin denetim odakları ile arkadaş ilişkileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığına da hem korelasyon hem de One-Way Anova testi ile değerlendirilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

4.1. Öğrencilerin denetim odağı düzeyleri düzeyleri

KKTC’ de faaliyet gösteren genel ve kolej düzeyinde eğitim veren okullardaki 670 ergen öğrenciye Rotter’ in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği uygulanmış öğrencilerin Denetim Odağı düzeyleri belirlenmiştir.

Öğrencilerin denetim odağının ne düzeyde olduğu Tablo 1’ de verilmektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin Denetim Odağı düzeyinin Frekans ve yüzdeleri

	Frekans	%
İç Denetim Odağı	243	%36,3
Dış Denetim Odağı	427	%63,7
Toplam	670	100,0

Tablo 1’ de görüleceği gibi araştırmaya katılan 670 öğrencinin % 36.3’ ü (243 kişi) İç denetim Odaklı, %63.7’ si (427) kişinin ise Dış denetim odaklı olması araştırma grubunun çoğunluğunun Dış Denetim Odağına sahip öğrencilerden oluşmaktadır denilebilir.

4.2. Öğrencilerin Denetim Odağının Demografik bilgilere göre durumları

Öğrencilerin cinsiyet, yaş ve okul türü değişkenlerine göre durumları aşağıda yer almaktadır.

4.2.1. Öğrencilerin Denetim Odağının Cinsiyet değişkenine göre durumu

Rotter' in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeğinin, genel ve kolej düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin kız ve erkek oluşlarına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Bulgular Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2 Denetim Odağı ve Cinsiyet değişkenini ile ilgili Chi-Square (Ki-kare) analiz sonuçları

		Denetim Odağı		Toplam	X ²	sd	p
		İç Denetim Odağı	Dış Denetim Odağı				
Cinsiyet	N	134	235	369	,001	1	,978
	Kız						
	Cinsiyet	36,3%	63,7%	100,0%			
	Denetim Odağı	55,1%	55,0%	55,1%			
	Toplam	20,0%	35,1%	55,1%			
	N	109	192	301			
	Erkek						
	Cinsiyet	36,2%	63,8%	100,0%			
Toplam	Denetim Odağı	44,9%	45,0%	44,9%			
	Toplam	16,3%	28,7%	44,9%			
	N	243	427	670			
	Cinsiyet	36,3%	63,7%	100,0%			
	Denetim Odağı	100,0%	100,0%	100,0%			
	Toplam	36,3%	63,7%	100,0%			

Tablo 2' de görüldüğü gibi araştırmaya katılan kız öğrencilerin %36.3' ü (134 kişi) iç denetim odaklı, %63.7' sinin (235 kişi) dış denetim odaklı olduğu

söylenebilirken, erkek öğrencilerin %36.2 si (109 kişi) iç denetim odaklı, %63.8' ininde (235 kişi) dış denetim odaklı olduğu görülmektedir.

Farklı denetim odağına sahip olan ergenlerin cinsiyetlerinin denetim odaklarının farklılaşmasını etkileyip etkilemediğini test etmek için yapılan chi-square analizi sonucunda her iki değişken arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır ($X^2 = ,001$; $P > .05$). Nan-parametrik testler, yalnızca küçük örneklem gruplarında kullanılması gereken testler değildir. Bu tür testler, özellikle veri setinin normal dağılım göstermediği durumlarda veya verilerin sıralı ölçeklerde olduğu ya da dağılım varsayımlarını sağlamadığı durumlarda tercih edilmektedir. Çalışmamızda, örneklem büyüklüğü 670 kişi olmasına rağmen, verilerimiz normal dağılım göstermediği için nan-parametrik testlerden chi-square kullanılmıştır.

4.2.2. Öğrencilerin denetim odağının yaş değişkeni açısından durumu

Rotter' in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği ile, ergenlerin yaşlarının denetim odaklarını farklılaştırıp farklılaştırmadığı değerlendirilmiş ve yaş değişkenine ilişkin sonuçlar Tablo 3' de verilmiştir.

Tablo 3 Denetim Odağı ve Yaş değişkenini ile ilgili Chi-Square (Ki-kare) analiz sonuçları

		Denetim Odağı		Toplam	X^2	sd	p
		İç Denetim Odağı	Dış Denetim Odağı				
Yaş	N	131	233	364			
	Doğum T	36,0%	64,0%	100,0%			
	15-18						
	Denetim Odağı	53,9%	54,6%	54,3%			
	Toplam	19,6%	34,8%	54,3%			
	N	112	194	306			
	Doğum T	36,6%	63,4%	100,0%			

12-14 yaş	Denetim	46,1%	45,4%	45,7%	
	Odağı				
	Toplam	16,7%	29,0%	45,7%	
	N	243	427	670	
	Doğum T	36,3%	63,7%	100,0%	
	Denetim	100,0%	100,0%	100,0%	
Toplam	Odağı				
	Toplam	36,3%	63,7%	100,0%	

Tablo 3’ de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 1990’ lı yıllarda doğan öğrencilerin %36,3’ ünün (131 kişi) iç denetim odaklı, %64,0’ ünün ise (233 kişi) dış denetim odaklı olduğunu söyleyebilirken, 2000’ li yıllarda doğan öğrencilerin %36,6’ sının (112 kişi) iç denetim odaklı, %63,4’ ünün (194 kişi) dış denetim odaklı olduğu görülebilmektedir.

Farklı denetim odağına sahip olan ergenlerin yaşlarının denetim odaklarının farklılaşmasını etkileyip etkilemediğini test etmek için yapılan chi-square analizi sonucunda her iki değişken arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır ($X^2 = 0,027$; $P > .05$). Verilerimiz normal dağılım göstermediği için non-parametrik testlerden chi-square kullanılmıştır.

4.2.3. Öğrencilerin denetim odağının öğrenim gördükleri okul değişkeni açısından durumu

Rotter’ in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği ile, ergenlerin öğrenim gördükleri okul’ un denetim odaklarının gelişimini etkileyip etkilemediği değerlendirilmiş ve öğrenim gördükleri okul değişkenine ilişkin sonuçlar Tablo 4’ de verilmiştir.

Tablo 4 Denetim Odağı ve Okul değişkenini ile ilgili Chi-Square (Ki-kare) analiz sonuçları

		Denetim Odağı		Toplam	X ²	sd	p	
		İç Denetim Odağı	Dış Denetim Odağı					
Okul	N	111	209	320	,663	1	,416	
	Okul	34,7%	65,3%	100,0%				
	Genel Lise	Denetim	45,7%	48,9%				47,8%
		Odağı						
		Toplam	16,6%	31,2%				47,8%
	N	132	218	350				
	Okul	37,7%	62,3%	100,0%				
	Kolej	Denetim	54,3%	51,1%				52,2%
	Odağı							
	Toplam	19,7%	32,5%	52,2%				
Toplam	N	243	427	670				
	Okul	36,3%	63,7%	100,0%				
	Denetim	100,0%	100,0%	100,0%				
		Odağı						
		Toplam	36,3%	63,7%	100,0%			

Tablo 4’ de görüldüğü gibi araştırmaya katılan Genel Lise öğrencilerinden %34,7’ sinin (111 kişi) iç denetim odaklı, %35,3’ ünün (209 kişi) dış denetim odaklı olduğu görülürken, araştırmaya katılan Kolej düzeyindeki öğrencilerin %37,7’ sinin (132 kişi) iç denetim odaklı, %62,3’ ünün (218 kişi) dış denetim odaklı olduğu ifade edilebilir.

Farklı denetim odağına sahip olan ergenlerin Genel Lise ya da Kolej düzeyindeki okullarda öğrenim görmelerinin, denetim odaklarının farklılaşmasını etkileyip etkilemediğini test etmek için yapılan chi-square analizi sonucunda her iki değişken arasındaki ilişki anlamlı bulunmamıştır ($X^2 = ,663$; $P > .05$). Verilerimiz normal dağılım göstermediği için non-parametrik testlerden chi-square kullanılmıştır.

4.3. Öğrencilerin Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik düzeylerinin Demografik bilgilere göre durumları

Öğrencilerin cinsiyet, yaş ve okul türü değişkenlerine göre durumları aşağıda yer almaktadır.

4.3.1. Öğrencilerin Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik düzeylerinin Cinsiyet değişkenine göre durumu

Ergenlerin “Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği Ölçeğinin”, genel ve kolej düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin kız ve erkek oluşlarına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Bulgular Tablo 5’ de verilmiştir.

Tablo 5 Arkadaşlık İlişkileri ve Cinsiyet değişkenini ile ilgili t-Testi analiz sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	t	df	p	Gruplar arası farklılıklar
Arkadaşlık ilişkisi	Kadın	369	3.45	.39	4.51	668	.0	1>2
	Erkek	301	3.30	.45				

Tabloda görüldüğü üzere gibi kız öğrenciler ve erkek öğrenciler arasında arkadaşlık ölçeği açısından anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için t-Testi yapılmıştır. $df(\text{serbestlik derecesi}) = n_1 + n_2 - 2 = 668$ t değeri ise 4.51 olarak bulunmuştur. df’nin büyük olması örneklem büyüklüğünün fazla olduğunu göstermektedir. Büyük örneklem, istatistiksel testlerin gücünü artırır ve daha güvenilir sonuçlar sağlar. Elde edilen bulgulara göre p-değeri (0.000011) genellikle 0.05’ten küçük olduğu için, cinsiyet grupları (kız ve erkek) arasında arkadaşlık ölçeği puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla arkadaşlık ilişkileri daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

4.3.2. Öğrencilerin Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik düzeylerinin yaş değişkeni açısından durumu

Ergenlerin “Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği Ölçeğinin”, genel ve kolej düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin yaşlarının farklılaştırıp farklılaştırmadığı değerlendirilmiş ve yaş değişkenine ilişkin sonuçlar Tablo 6’ de verilmiştir.

Tablo 6 Arkadaşlık İlişkileri ve Yaş değişkenini ile ilgili T-Test analiz sonuçları

Değişkenler	Yaş	N	$\bar{X}$	Ss	t	df	p	Gruplar arası farklılıklar
Arkadaşlık ilişkisi	1.	12-14	294	3.42	.41	2.13	668	0.03
	2.	15-18	376	3.35	.42			

Tabloda görüldüğü üzere gibi öğrencilerin yaş değişkenleri açısından arkadaşlık ölçeği açısından anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için t-Testi yapılmıştır. $df(\text{serbestlik derecesi}) = n_1 + n_2 - 2 = 668$ t değeri ise 2.13 olarak bulunmuştur. df'nin büyük olması örneklem büyüklüğünün fazla olduğunu göstermektedir. Büyük örneklem, istatistiksel testlerin gücünü artırır ve daha güvenilir sonuçlar sağlar. 12-14 yaş arası öğrencinin "arkadaşlık ilişkileri iletişimsel etkililik ölçeği puan" ortalama puanı 3.42 ile daha yüksektir. 15-18 yaş grubu öğrencilerin ise ortalama puanı 3.35'tir. T-Test istatistiği (2.123) ve p-değeri (0.034) gruplar arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. 12-14 yaşındaki ergenlerin, 15-18 yaş grubundaki ergenlere göre arkadaşlık ilişkilerinin daha iyi olduğu söylenebilir.

4.3.3. Öğrencilerin Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik düzeylerinin öğrenim gördükleri okul değişkeni açısından durumu

Ergenlerin “Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik” düzeylerinin öğrenim gördükleri okul türlerine göre değişip değişmediğine ilişkin bulgular tablo7’de yer almaktadır.

Tablo 7 Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik ve Okul değişkenini ile ilgili ANOVA analiz sonuçları

Değişkenler	Okullar	N	$\bar{X}$	Ss	p	Gruplar arası farklılıklar
Arkadaşlık İlişkisi	1. Cumhuriyet Lisesi	224	3.40	.49	.59	YOK
	2. Gazi Mağusa TMK	143	3.40	.35		
	3. LTL	96	3.38	.42		
	4. Lefkoşa TMK	207	3.35	.37		

Araştırmada, "okul" değişkenine göre " Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik " puanlarının farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. "Okul türü" değişkeni 4 kategoriden oluşan bir kategorik değişken olup, " Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik " sürekli bir değişkendir. Analiz sonucunda, F istatistiği 0.642 ve p-değeri 0.588 olarak bulunmuştur. p-değeri 0.05'ten büyük olduğu için, okullar arasında arkadaşlık ölçeği puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, okullara göre ortalama arkadaşlık ölçeği puanlarının birbirine oldukça yakın olduğunu ve aralarında anlamlı bir farklılık gözlenmediğini göstermektedir.

4.4. Denetim Odağı ile Arkadaş ilişkileri arasındaki ilişki durumu

Rotter' in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen Arkadaş İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği arasında anlamlı fark olup olmadığına hem korelasyon hem de One-Way Anova ile bakılmış ve Denetim odağı ile arkadaş ilişkileri arasındaki ilişki durumu Tablo 8' de verilmiştir.

Tablo 8 Denetim Odağı ve Arkadaş İlişkilerine ait korelasyon sonuçları

	N	Mean	Korelasyon
Rotter' in İç ve Dış Denetim Odağı Ölçeği	670	1,5334	0,044
Arkadaş İlişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği	670	3,3837	
Toplam	670		

Statistikte iki değişken arasında anlamlı bir ilişkiden bahsedebilmek için korelasyon katsayısının en az %50 olması gerekmektedir. Korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin derecesini gösteren bir ölçüdür ve bu ölçüm, değişkenlerin birimlerinden bağımsızdır. Korelasyon katsayısı -1 ile 1 arasında bir değere sahip olabilir; yani 5 veya -5 gibi bir değer almaz. Korelasyon katsayısının sıfıra yakın olması, değişkenler arasında zayıf bir ilişkinin olduğunu gösterir. Değişkenler birlikte artıyor ya da azalıyorsa, ilişki pozitif yöndedir; bir değişken artarken diğeri azalıyorsa, ilişki negatif yöndedir.

Varılan sonuçlara göre Rotter' in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği ile Arkadaşlık İlişkileri Ölçeği arasındaki korelasyon katsayısı, 4.4% gibi çok düşük bir düzeyde çıkmıştır. Bu sonuç bize, KKTC' deki genel ve kolej düzeyindeki liselerde öğrenim gören ergenlerde denetim odağının arkadaş ilişkileri ile herhangi bir ilişkisinin olmadığını göstermektedir. Şöyle ki, gençlerin iç ya da dış kontrol odaklı olmasının arkadaşlık ilişkilerini etkilemesi söz konusu değildir.

Tablo 9 Denetim Odağı ve Arkadaş İlişkilerine ait One-Way Anova sonuçları

Faktör	F	Sig.
Rotter' in İç ve Dış Denetim Odağı Ölçeği		
	,151	,697
Arkadaş ilişkileri İletişimsel Etkililik Ölçeği		

Tek yönlü ANOVA testi, bağımsız grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için kullanılan bir yöntemdir. Tablo 6' da görüleceği gibi Denetim odakları ile Arkadaş İlişkilerinin birbirlerinden etkilenip etkilenmediği, iki değişken arasında ilişki olup olmadığına bakılabilen bir başka test olan One-Way Anova (Tek yönlü ANOVA) ($p > 0.05$) ile de analiz edildiğinde her iki değişken arasında ilişki olmadığı tespit edilmiştir ve öğrencilerin iç ya da dış denetim odaklı olmasının arkadaş ilişkileri ile ilgili bir bağının olmadığı söylenebilir.

4.5. PDR uzmanlarının günümüzde öğretim gören öğrencilerin denetim odağı ve arkadaşlık ilişkilerine ait bulgular

4.5.1. PDR uzmanlarının öğrencilerin denetim odağı ve arkadaşlık ilişkilerine ait genel görüşlerine ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan 6 alanında uzman öğretmen görüşlerine başvurulmuştur. Görüşme esnasında araştırmanın amacı, önemi, çalışma grubu ve sonuçları hakkında detaylı olarak bilgiler verilmiştir ve bu çalışma hakkında görüşlerine başvurulmuştur. PDR uzmanlarının öğrencilerin denetim odağı ve arkadaşlık ilişkilerine ait görüşleri analiz edilmiş ve aşağıdaki temalar çerçevesinde bulgular elde edilmiştir.

Tema: Okul Öncesi Dönemde Rehberlik

Alt Tema: Aile Katılımı ve Eğitimlerin Önemi: Okul öncesi dönemde denetim odağı ve arkadaşlık ilişkileri iletişimsel etkililiğinin gelişmesinde rehberlik hizmetlerinin önemi büyüktür. Ancak bu dönemdeki en temel etkenin aile olduğu belirtilmiştir. Özellikle çocuklara ve ailelere yönelik eğitimlerin planlanmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Rehber öğretmenlerin okul öncesi dönemde bulunmamasının ciddi bir problem teşkil ettiği ve bu açığın giderilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Doğrudan Alıntılar:

- “Okul öncesi dönemde rehberlik hizmetlerinin önemi büyüktür, ancak bu alandaki en temel etken ailedir.” (Ö.G.1)
- “Okul öncesi dönemde hem çocuklara hem de ailelere yönelik eğitimlerin planlanması gereklidir.” (Ö.G.1)

Tema: Aile Eğitimindeki Eksiklikler

Alt Tema: Sorumluluk Duygusu ve Davranış Gelişimi: Eğitim sürecinin ailede başladığı, ailelerin çocuklarına verdikleri eğitimdeki eksikliklerin çocukların sorumluluk duygularının gelişimini olumsuz etkileyebileceği belirtilmiştir. Ayrıca,

ailedeki eğitim sorunlarının çocuğun okulda öğrenmesi gereken davranışları da etkilediği ifade edilmiştir.

Doğrudan Alıntılar:

- *“Eğitim süreci, ailede başlamaktadır ve ailelerin çocuklarına verdikleri eğitimdeki eksiklikler, çocukların sorumluluk duygularının gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir.” (Ö.G.2)*
- *“Ailedeki eğitimdeki sorunlar, çocuğun okulda öğrenmesi gereken davranışları da etkileyebilir.” (Ö.G.2)*

Tema: Ergenlik Döneminde İç ve Dış Denetim

Alt Tema: Kendi Kendini Denetleme ve Çatışma Çözme: Ergenlerin içsel ve dışsal odaklılık durumlarının hem aile hem de arkadaşlık ilişkilerini etkilediği ifade edilmiştir. Bu bağlamda, ergenlere yönelik kendi kendini denetleme stratejileri üzerine etkinlikler düzenlenmesinin faydalı olacağı vurgulanmıştır. Ayrıca çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesinin, ergenlerin iç denetim odaklı olmalarını teşvik edebileceği belirtilmiştir.

Doğrudan Alıntılar:

- *“Ergenlere yönelik kendi kendini denetleme stratejileri üzerine etkinlikler düzenlenebilir.” (Ö.G.3)*
- *“Çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi, ergenlerin iç denetim odaklı olmalarını teşvik edebilir.” (Ö.G.3)*

Tema: Akran İlişkileri ve Sosyal Etkileşim

Alt Tema: Empati ve Akran Danışmanlığı: Akran ilişkilerinin öğrencilerin sosyal dinamiklerini etkilediği ifade edilmiştir. Bu bağlamda, empati becerilerinin geliştirilmesi ve akran danışmanlığı gibi programların uygulanmasının önemine dikkat çekilmiştir. Örneğin, üst sınıf öğrencilerinin alt sınıf öğrencilerine rehberlik yapabileceği belirtilmiştir.

Doğrudan Alıntılar:

- “Akran danışmanlığı programları önerim arasındadır; örneğin, 12. sınıf öğrencileri, 9. sınıf öğrencilerine rehberlik yapabilir.” (Ö.G.4)
- “Empati becerilerinin geliştirilmesi de son derece önemlidir.” (Ö.G.4)

Tema: Okul Öncesi ve İlkokul Döneminde Rehberlik Hizmetleri

Alt Tema: Denetim Odaklı Çalışmalar: Okul öncesi ve ilkokul döneminde denetim odaklı çalışmaların yapılmasının, çocukların bu becerileri erken yaşta edinmelerine yardımcı olacağı belirtilmiştir. Ayrıca, bu tür çalışmaların ortaokul çağında tekrarlanarak karşılaştırmalı bir şekilde uygulanmasının, çocukların denetim becerilerini pekiştirmeleri açısından etkili olacağı ifade edilmiştir.

Doğrudan Alıntılar:

- “Okul öncesi ve ilkokul döneminde denetim odaklı çalışmaların yapılması, çocukların bu becerileri erken yaşta edinmelerine yardımcı olabilir.” (Ö.G.5)
- “Bu tür çalışmaların ortaokul çağında tekrarlanarak karşılaştırmalı bir şekilde uygulanması, çocukların denetim becerilerini pekiştirmelerini sağlamak açısından son derece etkili olacaktır.” (Ö.G.5)

Tema: Ebeveynlik ve Vicdani Sorumluluk

Alt Tema: Aile Eğitim Programlarının Önemi: Ebeveynlerin vicdani duygularının, çocuk yetiştirme sürecinde önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir. Bu bağlamda, çocuk sahibi olmayı planlayan bireyler için eğitim programlarının düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, halk eğitim merkezlerinde rehberlik eğitimi veren uzmanların bulunmasının büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır.

Doğrudan Alıntılar:

- “Çocuk sahibi olmayı planlayan bireylere de eğitim verilmesi gerektiği düşüncesindeyim.” (Ö.G.6)
- “Ailelerin vicdani duyguları, çocuk yetiştirme sürecinde önemli bir rol oynar.” (Ö.G.6)

PDR uzmanlarının öğrencilerin denetim odağı ve arkadaşlık ilişkilerine ait genel görüşlerine ait bulgularına bakıldığında zaman 6 tema oluşmuştur. “Aile Katılımı ve Eğitimlerin Önemi”, “Aile eğitimindeki eksikleri”, “Ergenlik Döneminde İç ve Dış Denetim”, “Akran İlişkileri ve Sosyal Etkileşim”, “Okul Öncesi ve İlkokul Döneminde Rehberlik Hizmetleri”, “Ebeveynlik ve Vicdani Sorumluluk” temaları ortaya çıkmıştır.

4.5.2. PDR uzmanlarının öğrencilerin akranları ile iletişimlerine ait görüşlerine ilişkin bulgular

Tablo 10 PDR uzmanlarının öğrencilerin akranları ile iletişimlerine ilişkin görüşleri

Tema	Alt Temalar	Doğrudan Alıntı
Ergenler Arasında Zorbalığa Dayalı İletişim	Sosyal medya ve zorbalık, Sorun çözmede suçlayıcı tutum, Empati eksikliği	"Beklentilerine karşılık göremedikleri çoğu durumda günümüz çağının da ciddi sorunu haline gelen 'akran zorbalığı' baş göstermektedir."
Sağlıksız İletişim Becerileri	Yüz yüze iletişim eksikliği, Teknoloji bağımlılığı, Etkin dinleme becerisi eksikliği	"Ergenlerin yüz yüze iletişimden ve kendilerini ifade etmekten kaçındıkları gözlemlenmektedir."
Ailenin İletişim Üzerindeki Etkisi	Aile desteğinin eksikliği, Eleştiriye maruz kalma, Ailenin sağlıklı iletişimdeki rolü	"Ailesi tarafından sürekli eleştiriye maruz kalan, ihtiyaçları desteklenmeyen ergenlerin daha saldırgan iletişim kalıplarına sahip oldukları görülmektedir."
Benmerkezci Davranışlar ve Empati Eksikliği	Benmerkezci davranışlar, Empati yoksunluğu, Uzun süreli arkadaşlık kuramama	"Empati becerilerini kullanmadan, bencillik ön plana çıkarak etkileşim kuruyorlar."
Teknolojinin İletişimdeki Rolü	Dijital bağımlılık, Çevrimiçi oyunların etkisi, Şiddet içerikli uygulamaların yaygınlığı	"Günümüz ergenlerinin iletişimi, çoğu zaman kısa bir konuşma ve devamında telefon ile ilgili bir aktiviteyle devam edebilmektedir."

Ergenler arasında iletişimde zorbalık, empati eksikliği ve teknolojinin etkisi belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Bu durumun iyileştirilmesi için sosyal medya kullanımının sınırlandırılması, etkin dinleme becerilerinin geliştirilmesi ve ailelere yönelik bilinçlendirme eğitimleri önerilmektedir. Ailenin destekleyici bir rol üstlenmesi ve empati odaklı yaklaşımlar, ergenlerin daha sağlıklı iletişim kurmalarına katkı sağlayabilir.

Tema 1: Ergenler Arasında Zorbalığa Dayalı İletişim Günümüz ergenlerinin akranları ile iletişimde, sosyal medya ve diğer dijital platformların etkisiyle zorbalığa dayalı bir yaklaşım öne çıkmaktadır. Ergenler, sorun çözme süreçlerinde karşı tarafı suçlamaya eğilimlidir ve empati becerileri zayıf görünmektedir. Bu durum, akran zorbalığı olgusunun yaygınlaşmasına yol açmakta ve iletişim problemlerini derinleştirmektedir. **Alt Temalar:** Sosyal medya ve zorbalık, Sorun çözmede suçlayıcı tutum, Empati eksikliği

Tema 2: Sağlıksız İletişim Becerileri Ergenlerin yüz yüze iletişim kurma becerileri azalmış, kendilerini ifade etmede ve etkin dinleme becerilerinde zayıflıklar görülmektedir. Teknoloji bağımlılığı ve yüz yüze iletişim eksikliği, etkili iletişimin önündeki başlıca engeller olarak dikkat çekmektedir. **Alt Temalar:** Yüz yüze iletişim eksikliği, Teknoloji bağımlılığı, Etkin dinleme becerisi eksikliği

Tema 3: Ailenin İletişim Üzerindeki Etkisi Ergenlerin iletişim becerileri, ailelerinin tutumlarıyla doğrudan ilişkilidir. Sürekli eleştirilen, desteklenmeyen ve koşulsuz kabul görmeyen ergenler, daha saldırgan iletişim kalıpları geliştirmektedir. Ailenin rolü, sağlıklı iletişim becerilerinin oluşumunda kritik bir yere sahiptir. **Alt Temalar:** Aile desteğinin eksikliği, Eleştiriye maruz kalma, Ailenin sağlıklı iletişimdeki rolü

Tema 4: Benmerkezci Davranışlar ve Empati Eksikliği: Ergenlerin empati kurmak yerine bencillik ön planda olacak şekilde hareket ettikleri, birbirlerini incitmekten çekinmedikleri ve uzun süreli arkadaşlıklar kurmakta zorlandıkları

gözlemlenmektedir. Bu durum, bireyler arasındaki etkileşimlerin yüzeysel kalmasına yol açmaktadır. **Alt Temalar:** Benmerkezci davranışlar, Empati yoksunluğu, Uzun süreli arkadaşlık kuramama

Tema 5: Teknolojinin İletişimdeki Rolü Ergenlerin iletişim şekilleri teknolojiye bağımlı hale gelmiş, kısa konuşmaların ardından dijital aktiviteler ön plana çıkmıştır. Bu, genellikle çevrimiçi oyunlar veya şiddet içerikli uygulamalarda gözlemlenen bir eğilimdir. **Alt Temalar:** Dijital bağımlılık, Çevrimiçi oyunların etkisi, Şiddet içerikli uygulamaların yaygınlığı

4.5.3. Ergenlerin bazı etkinlikleri akranlarıyla birlikte yapma ve sorumluluk alma durumlarına ait görüşlerine ilişkin bulgular

Tablo 11 Ergenlerin akranlarıyla birlikte yapma ve sorumluluk alma durumlarına ait görüşlerine ilişkin görüşleri

Tema	Alt Tema	Doğrudan Alıntı
Sorumluluk Duygusu ve Farkındalık Eksikliği	Sorumluluk duygusunun davranışlara etkisi	“Çoğu zaman sorumluluk duygusunun farkında olmamaktadırlar. Bu da yaptığı eylemlere ve birbirleri ile olan iletişime yansımaktadır.”
	Sorumluluk reddetme ve çevresel etkiler	“Yine ergenlerden biri sorumluluğu reddettiğinde bunu gözlemleyen akranların da genellikle görevi geri çevirme davranışları belirlemektedir.”
Grup Çalışması ve İş Birliği	Birlikte çalışmanın olumlu etkileri	“Ergenlere grupça çalışma ortamı yaratıldığında birbirlerine yardım etme davranışlarının artış gösterdiği görülmektedir.”
	Grup dinamiklerinin ergenler üzerindeki etkisi	“Bazı ergenler sorumluluk almaktan kaçınırken, bazıları ise tüm sorumluluğu almayı hedeflemektedir.”
Rekabet ve Kıyaslanma	'Ben daha iyiyim' düşüncesi ve bunun kaynağı	“'Ben daha iyiyim', 'Ben daha başarılıyım' gibi bir düşünce kalıbıyla davranış gösterdiklerini düşünmekle beraber, bu ergenlerin aileleri tarafından başka kardeş veya bireylerle kıyaslandığını görüyoruz.”

Tema	Alt Tema	Doğrudan Alıntı
	Aile ve akran kıyaslamasının davranışlara yansımaları	“Bu ergenlerin aileleri tarafından yapılan kıyaslamalar, onların kendilerini kanıtlama çabasını tetiklemektedir.”
Zorbalık ve Alaycı Davranışlar	Zorbalığın etkinliklere etkisi	“Sorumluluk veya ders ile ilgili bir rol verildiği zaman birbirleri ile dalga geçiyorlar ve diğer grup üyelerini de etkileyip onların da alay etmesi konusunda ısrarcı oluyorlar.”
	Eleştiri ve alay davranışlarıyla sorumluluk reddi	“Arkadaşları sınıf içi etkinlikleri yaparken acımasızca eleştirip o an sınıf içindeki sorumluluğun bitirilmesine engel oluyorlar.”

Ergenlerin akranlarıyla birlikte etkinlik yapma ve sorumluluk alma davranışları, bireysel sorumluluk duygusunun eksikliği, grup dinamiklerinin etkisi, rekabet ve kıyaslanma gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Genelde bireysel sorumluluklardan kaçınan ergenlerin, grup çalışmalarında daha başarılı olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bu süreçte zorbalık, alaycı davranışlar ve sorumluluk paylaşımı konusunda dengesizlikler yaşanabilmektedir. Ailelerin ve çevrenin ergenler üzerindeki etkisi de, bu davranışların şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Sonuç olarak, ergenlerin iş birliği ve sorumluluk bilinci geliştirebilmeleri için sevgi, destek ve adil bir paylaşım ortamına ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır.

Tema 1. Sorumluluk Duygusu ve Farkındalık Eksikliği

Ergenlerin çoğu zaman sorumluluk duygusunun farkında olmadığı belirtilmektedir. Bu durum, yaptıkları eylemler ve akranlarıyla olan iletişimlerine olumsuz yansımaktadır. Sorumluluktan kaçma davranışı, çevresel uyarıcılara duyarlılıkla birleşerek bireysel görevlerin yerine getirilmesinde zorluklar yaratmaktadır. **Alt Temalar:** Sorumluluk duygusunun davranışlara etkisi, Sorumluluk reddetme ve çevresel etkiler.

Tema 2. Grup Çalışması ve İş Birliği: Grup içinde çalışmanın ergenler üzerinde olumlu etkiler sağladığı gözlemlenmiştir. Özellikle bir arada olmanın, yardımlaşma ve empati duygularını artırdığı ifade edilmektedir. Ancak grup içinde sorumluluğun adil

dağıtılmadığı durumlarda sorunlar yaşanabilmektedir. Bazı ergenlerin tüm yükü üstlenmeye çalışması, diğer bireylerde motivasyon kaybına yol açabilmektedir. **Alt Temalar:** Birlikte çalışmanın olumlu etkileri., Grup dinamiklerinin ergenler üzerindeki etkisi.

Tema 3. Rekabet ve Kıyaslanma: Bazı ergenlerin "Ben daha iyiyim" veya "Ben daha başarılıyım" gibi bir düşünce yapısıyla hareket ettikleri görülmektedir. Bu tutumun, aileler tarafından yapılan kıyaslamalar ve bireylerin kendilerini kanıtlama çabasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durum, grup çalışmasında liderlik veya aşırı rekabet davranışlarını tetikleyebilmektedir. **Alt Temalar:** "Ben daha iyiyim" düşüncesi ve bunun kaynağı, Aile ve akran kıyaslamasının davranışlara yansması.

Tema 4. Zorbalık ve Alaycı Davranışlar: Ergenler arasında zorbalık ve alaycı davranışlar yaygın olarak gözlemlenmektedir. Sınıf içi etkinliklerde, verilen sorumluluklar sırasında bu tür davranışların diğer grup üyelerinin motivasyonunu düşürdüğü belirtilmiştir. Özellikle alaycı tavırların, grup çalışmalarında verimliliği engellediği ve sorumluluk paylaşımını zorlaştırdığı ifade edilmektedir. **Alt Temalar:** Zorbalığın etkinliklere etkisi., Eleştiri ve alay davranışlarıyla sorumluluk reddi.

4.5.4. Ergenler üzüntü ve sevinçlerini paylaşma durumlarına ilişkin bulgular

Tablo 12 Ergenler üzüntü ve sevinçlerini paylaşma durumlarına ilişkin görüşleri

Tema	Alt Temalar	Doğrudan Alıntı
Ergenlerin Üzüntü ve Sevinçlerini Paylaşma Eğilimleri	Onay ve takdir arayışı, Seçici paylaşım, Kendine odaklanma	"Paylaşırken onay ve takdir alıyorlarsa devam ediyorlar ancak kendilerini dinleyen kişi anlatılan olayda kişinin kendisine kusur buluyorsa o paylaşımı orada sonlandırıyor."
Aile İlişkilerinin Etkisi	Sağlıklı aile ortamı, Güvenli ortamın, İçe denetim eksikliği, Odaklılık	"Sağlıklı bir aile yapısında yetişen her çocuğun üzüntüsünü ve sevincini sağlıklı ifade eder ki bu da iç denetim odaklı oluşunun getirisiidir diye düşünüyorum."

Tema	Alt Temalar	Doğrudan Alıntı
Seçici Kaçıngan Davranışlar	Kendini ve dostlarla Dışlanma Duygu kaçınma	tanıyan paylaşım, korkusu, ifadesinden "Kendi ruh dünyasını bilen ve kendini yakinen tanıyan dostları ile paylaşımlarda bulunurken; diğerlerine renk vermemektedir."
Dış Odaklılık Suçlayıcı Tavrı	Denetim Dış denetim odaklılık, ve Suçlayıcı ifadeler, Güçlü görünme isteği	"Genelde birbirlerinden kaynaklı üzüntülerini çekinmeden suçlayıcı biçimde karşı tarafa aktarabiliyorlar."
Duygu İfadesinde Yetersizlik	İfade becerilerinin eksikliği, Aile başarılı değiller. tutumlarının etkisi, edebileceklerini Güçlü görünme isteği düşünüyorum."	"Duygularını yansıtmakta çok fazla bilemediklerini"

Ergenlerin üzüntü ve sevinçlerini paylaşma eğilimleri, onay ve takdir arayışı ile şekillenmektedir ve bu paylaşımlar genellikle seçici bir şekilde gerçekleşmektedir. Sağlıklı bir aile ortamında yetişen bireyler duygularını daha rahat ifade ederken, güvenli bir ortamın eksikliği bu ifadeyi sınırlandırmaktadır. Ergenlerin, dışlanma korkusu ve güçlü görünme isteği gibi etkenlerle, kendini anlayan dostlarla paylaşımı tercih ettiği ve duygularını genelde dış denetim odaklı bir yaklaşımla ifade ettiği gözlemlenmiştir. Rehberlik desteği, ifade becerilerindeki yetersizliklerin giderilmesinde önemli bir katkı sağlayabilir. Bu sonuçlar, ergenlik dönemine özgü duygusal dinamiklerin aile, sosyal çevre ve bireysel faktörlerle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Tema 1: Ergenlerin Üzüntü ve Sevinçlerini Paylaşma Eğilimleri

Ergenler, üzüntü ve sevinçlerini paylaşırken genellikle onay ve takdir aramaktadır. Kendilerini dinleyen kişilerin olumlu geri bildirimleri durumunda paylaşımına devam ederken, eleştiri veya suçlamayla karşılaştıklarında bu paylaşımı sonlandırmaktadırlar. Paylaşımlarda seçicilik önemli bir faktördür. **Alt Temalar:** Onay ve takdir arayışı, Seçici paylaşım, Kendine odaklanma

Tema 2: Aile İlişkilerinin Etkisi: Sağlıklı bir aile ortamında yetişen ergenler, duygularını daha rahat ifade ederken, güvenli bir ortam sağlanmamış ergenler bu konuda daha kaçınan davranışlar göstermektedir. Aile desteği ve koşulsuz kabul,

duyguların sağlıklı bir şekilde ifade edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. **Alt Temalar:** Sağlıklı aile ortamı, Güvenli ortamın eksikliği, İç denetim odaklılık

Tema 3: Seçici ve Kaçınan Davranışlar: Ergenler, üzüntü ve sevinçlerini genellikle kendilerini anlayan, yakın dostlarıyla paylaşmayı tercih ederken, diğer kişilerden bu duygularını gizleme eğilimi göstermektedir. Dışlanma korkusu ve sosyal çevrenin etkisi, bu seçiciliği artırmaktadır. **Alt Temalar:** Kendini tanıyan dostlarla paylaşım, Dışlanma korkusu, Duygu ifadesinden kaçınma

Tema 4: Dış Denetim Odaklılık ve Suçlayıcı Tavır: Ergenler, duygularını paylaşırken suçlayıcı bir tavır sergileyebilmektedir ve genellikle dış denetim odaklı bir yaklaşım benimsemektedir. Bu durum, hem ergenlik dönemine özgü özelliklerden hem de çevresel etkilerden kaynaklanmaktadır. **Alt Temalar:** Dış denetim odaklılık, Suçlayıcı ifadeler, Güçlü görünme isteği

Tema 5: Duygu İfadesinde Yetersizlik: Bazı ergenler, duygularını ifade etmede zorlanmakta ve bu noktada aile tutumları ile sosyal çevrenin etkisi öne çıkmaktadır. Güçlü görünme isteği, duygu ifadesindeki yetersizliği artıran bir diğer faktördür. Rehberlik desteği, bu alandaki eksikliklerin giderilmesine katkı sağlayabilir. **Alt Temalar:** İfade becerilerinin eksikliği, Aile tutumlarının etkisi, Güçlü görünme isteği

4.5.5. Ergenlerin dış ya da iç denetime sahip olması arkadaşlık ilişkilerini nasıl etkilediğine ilişkin bulgular

Tablo 13 Ergenlerin dış ya da iç denetime sahip olmasının arkadaşlık ilişkilerine etkisine ilişkin bulgular

Tema	Alt Temalar	Doğrudan Alıntı
Dış Denetim Odaklı Ergenlerin Arkadaşlık İlişkileri	Bağımlılık ve kaybetme korkusu, Manipülasyona açıklık, Eleştirilere direnç ve suçlayıcı tutum	"Dış denetime sahip ergenler grup tarafından manipüle edilebilirken; iç denetim odaklı ergenler kendi kararlarını alabilmektedir."

Tema	Alt Temalar	Doğrudan Alıntı
İç Denetim Odaklı Ergenlerin Arkadaşlık İlişkileri	Uzlaşmacı tavır ve sorumluluk bilinci, Sorunlarda özür dileme ve ifade etme, Kişisel gelişime açıklık	"İç denetim odaklı olan öğrenciler yaşanan problemin kendisinden kaynaklı olabileceğini düşündüğü için sorun anında özür diliyor ve kendini ifade etmeye çalışıyor bu da zaten var olan iyi ilişkinin daha iyiye taşınmasını sağlıyor." "Özellikle bireysel psikolojik danışma yaptığımız öğrencilerimizden fark ediyorum ki iç denetim odağına sahip olmaları için hem aile yapısının hem de çevresel koşullarının buna uygun olması gerekiyor."
Aile ve Çevresel Etkilerin Rolü	Aile yapısının etkisi, Çevresel koşulların önemi	

Dış denetim odaklılık, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde bağımlılık, manipülasyona açıklık ve suçlayıcı bir yaklaşım geliştirmelerine neden olmaktadır. Buna karşın, iç denetim odaklılık ise uzlaşmacı bir tavır, sorumluluk bilinci ve olumlu ilişkiler geliştirme kapasitesini artırmaktadır. Aile ve çevresel koşullar, bu iki yaklaşımın gelişiminde belirleyici rol oynamaktadır.

Tema 1: Dış Denetim Odaklı Ergenlerin Arkadaşlık İlişkileri: Dış denetim odaklı ergenler, arkadaşlarına bağımlı olma eğilimindedir ve kaybetme korkusu yaşamaktadır. Bu durum, manipülasyona açık olmalarına ve arkadaş gruplarında liderlik çabalarına sebep olabilmektedir. Ayrıca, yaşanan problemlerden genellikle akranlarını sorumlu tutmakta ve eleştirilere karşı direnç göstermektedirler. Bu durum, sağlıklı arkadaşlık ilişkileri geliştirmelerini zorlaştırmaktadır. **Alt Temalar:** Bağımlılık ve kaybetme korkusu, Manipülasyona açıklık, Eleştirilere direnç ve suçlayıcı tutum

Tema 2: İç Denetim Odaklı Ergenlerin Arkadaşlık İlişkileri: İç denetim odaklı ergenler, uzlaşmacı bir tavır sergiler ve yaşanan sorunlarda sorumluluk alabilir. Bu yaklaşım, arkadaşlık ilişkilerini güçlendiren bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, olumsuz davranış örüntülerinden pişmanlık duyarak kişisel gelişim için daha hızlı adım atmaktadırlar. **Alt Temalar:** Uzlaşmacı tavır ve sorumluluk bilinci, Sorunlarda özür dileme ve ifade etme, Kişisel gelişime açıklık

Tema 3: Aile ve Çevresel Etkilerin Rolü: İç denetim odaklı bir kişilik yapısının gelişiminde, aile yapısı ve çevresel koşullar önemli bir etkiye sahiptir. Sağlıklı bir aile ortamı, bireyin sorumluluk bilinci ve öz farkındalık geliştirmesine katkıda bulunurken, dış denetim odaklı bireylerin genellikle bu desteği alamadığı gözlemlenmektedir. **Alt Temalar:** Aile yapısının etkisi, Çevresel koşulların önemi

4.5.6. Arkadaşlık ilişkilerinde iletişimin olumlu gelişmesi için önerilere ilişkin bulgular

Tablo 14 Arkadaşlık ilişkilerinde iletişimin olumlu gelişmesi için öneriler

Tema	Alt Temalar	Doğrudan Alıntı
Sorumluluk ve Empati Gelişimi	Sorumluluk alma, Empati geliştirme, İç denetim odaklılık	"Sorumluluk almaları, iletişime açık olmaları, iç denetim odaklı olmaları beraberinde empati duygusunu geliştirecek ve daha sağlıklı iletişim kurabileceklerdir."
Rehberlik ve Eğitim Programlarının Önemi	Rehberlik hizmetlerinden faydalanma, Eğitim programları düzenleme	"Arkadaşlık ilişkilerinde iletişimsel etkililiği arttırmak için empati yeteneği geliştirmemiz gerekirken aynı zamanda da iletişimsel etkililik dediğimiz kurdukları sağlıklı iletişimin etkililiğini arttırmak için eğitim programı düzenlememiz gerekirken olduğuna inanıyorum."
Açıklık ve Esneklik	Açık iletişim, Esneklik, Farklılıkları kabul etme	"Duygu ve düşüncelerinizi açıkça paylaşarak güven gelişimini sağlayabilirsiniz. Karşı tarafa onu dinlediğinizi belirten hem sözel hem de sözsüz mesajların kullanarak, ona karşı ilgili olduğunuzu ve değer verdiğinizi

Tema	Alt Temalar	Doğrudan Alıntı
		kolaylıkla hem gösterebilir hem de hissettirebilirsiniz."
Benlik Saygısı ve Hayır Diyebilme Becerisi	Benlik saygısını güçlendirme, Hayır diyebilme becerisi geliştirme, Aile ve okul işbirliği	"Öncelikle benlik saygılarını güçlendirici çalışmalar yapılabilir. Aşamalı olarak hayır diyebilme becerisi geliştirme ve akabinde iç denetim odaklı olabilmeleri yönünde uygulamalar yapılabilir."
Grup Etkinlikleri ve Aktif Katılım	Grup etkinliklerine katılım, İlgi ve yeteneğe uygun aktiviteler	"Bunun için ergenlere daha çok grup etkinlikleri öneriyorum. Bu bir oyunda olabilir, bir sanat veya spor alanı da olabilir. Önemli olan ilgi ve yeteneğine uygun olan bir grup etkinliğinde aktif görev almasıdır."

Ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde iletişimin olumlu gelişmesi için çeşitli öneriler öne çıkmaktadır. Sorumluluk alma, empati geliştirme ve iç denetim odaklılık, sağlıklı iletişim becerilerinin temel taşlarını oluşturmaktadır. Rehberlik hizmetleri ve iletişim becerilerini artırmaya yönelik eğitim programları, ergenlerin farkındalığını artırmada etkili olabilir. Açık iletişim ve esneklik, arkadaşlık ilişkilerinde güvenin tesis edilmesi için önemlidir. Ayrıca, benlik saygısını güçlendirme ve hayır diyebilme becerisi geliştirme çalışmaları, ergenlerin daha sağlıklı bireyler olarak sosyal çevrelerinde olumlu ilişkiler kurmalarına katkı sağlayabilir. Grup etkinlikleri gibi ilgi ve yeteneklere uygun aktiviteler, ergenlerin iletişim becerilerini geliştirmesi ve sosyal bağlarını güçlendirmesi için destekleyici bir ortam sunar. Bu süreçte aile ve okul iş birliği, önerilerin uygulanabilirliği açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Tema 1: Sorumluluk ve Empati Gelişimi: Ergenlere sorumluluk alma ve empati geliştirme önerilmektedir. Empati duygusunun geliştirilmesi, ergenlerin

iletişim becerilerinin güçlenmesine katkıda bulunur ve daha sağlıklı arkadaşlık ilişkileri kurmalarını sağlar. Bu süreçte iç denetim odaklı olmak önemli bir faktördür.

Alt Temalar: Sorumluluk alma, Empati geliştirme, İç denetim odaklılık

Tema 2: Rehberlik ve Eğitim Programlarının Önemi: Ergenlerin iletişimsel farkındalığını artırmak için rehberlik hizmetlerinden faydalanmaları ve iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim programlarına katılmaları önerilmektedir. Bu programlar, sağlıklı iletişim etkililiğini artırmayı hedeflemelidir. **Alt Temalar:** Rehberlik hizmetlerinden faydalanma, Eğitim programları düzenleme

Tema 3: Açıklık ve Esneklik: Ergenlere duygularını ve düşüncelerini açıkça paylaşmaları, iletişimde esnek olmaları ve farklılıkları kabul etmeleri önerilmektedir. Ayrıca, geri bildirimde bulunarak arkadaşlarının güçlü yönlerini desteklemeleri ve kendi sınırlarını koruyup başkalarının sınırlarına saygı göstermeleri önemlidir. **Alt Temalar:** Açık iletişim, Esneklik, Farklılıkları kabul etme

Tema 4: Benlik Saygısı ve Hayır Diyebilme Becerisi: Ergenlerin benlik saygılarını güçlendirecek çalışmalar yapılması ve hayır diyebilme becerisinin kazandırılması önerilmektedir. Bu süreçte aile ve okul işbirliği önemli bir rol oynamaktadır. **Alt Temalar:** Benlik saygısını güçlendirme, Hayır diyebilme becerisi geliştirme, Aile ve okul işbirliği

Tema 5: Grup Etkinlikleri ve Aktif Katılım: Ergenlerin ilgi ve yeteneklerine uygun grup etkinliklerine katılım sağlamaları hem iletişim becerilerini geliştirmekte hem de arkadaşlık ilişkilerini güçlendirmektedir. Sanat, spor ve oyun gibi etkinlikler önerilmektedir. **Alt Temalar:** Grup etkinliklerine katılım, İlgi ve yeteneğe uygun aktiviteler

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmanın alt amaçlarına yönelik sonuçlar alan yazın bilgileri doğrultusunda tartışılmıştır.

5.1. Öğrencilerin denetim odağı düzeyine ilişkin bulguların yorumu:

Farklı denetim odağına sahip olan ergenlerin, denetim odaklarının ne düzeyde olduğuna yönelik birinci alt amaç incelenmiş ve araştırmaya katılan öğrencilerin daha çok dış denetim odaklı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Ergenlerin kişilik gelişimini ve eğitimlerini tamamlama yolunda ilerlemeleri ile birlikte denetim odağının dıştan içe doğru gelişme gösterdiği bilgisi doğrultusunda araştırma sonucunda çıkan bulgunun ergenlerin içinde bulundukları dönem ile doğrudan bağlantılı olduğu söylenebilir. Bu bulgu, daha önce yapılan çalışmalarda da benzer şekilde ortaya çıkmıştır. Çeşitli araştırmalar ergenlerin gelişimsel dönemlerinde, özellikle de ergenlik döneminde, dış denetim odaklılık eğilimlerinin daha belirgin olduğunu göstermektedir. Bu dönemde, ergenlerin kimlik gelişimi ve sosyal çevreleriyle etkileşimlerinin güçlü bir şekilde dışsal faktörler tarafından şekillendirildiği ve bu nedenle içsel denetim yerine dışsal denetim odaklılık eğilimlerinin arttığı vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, araştırmamızda elde edilen dış denetim odaklılık bulgusu, literatürdeki verilerle uyumludur ve ergenlerin genellikle dış denetimli olduklarını ortaya koymaktadır (Adalı, 2023; Merdan, 2022; Koç, 2024; Zhao, Wang, Li, Li & Chen, 2022; Zemel, Einat, Ronel & Ben-Aharon, 2021; Demkowicz, Ashworth, O’neill, Hanley & Pert, 2024).

5.1.1. Öğrencilerin denetim odağı ve cinsiyet değişkenine ilişkin bulguların yorumu

Farklı denetim odağına sahip olan ergenlerin, denetim odaklarının cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik ikinci alt amaç incelenmiş

ve Denetim Odağı Ölçeği puanlarının cinsiyet değişkeni ile değerlendirilmesi sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu bulgu ışığında ergen öğrenciler kimliklerini belirlemeye çalışıp “ben kimim?” sorusuna yanıt ararken, cinsiyet farklılığı gözetmeksizin bir arayış içerisinde olmaları ile bağlantılı olabileceği ayrıca iç veya dış denetimli olmanın bir karakter özelliğinin sonucu olduğu ve içerisinde bulunmuş oldukları dönem göz önünde bulundurulduğunda karakter yapılarının oturmamış olması ile açıklanabilir.

Çeşitli araştırmalar, cinsiyet ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını ortaya koymuştur (Korkut, 1986; Cerit-Aksaoy, 1992; Sert-Ağır, 1994). Ayrıca, yakın dönemde yapılan bir başka araştırmada, ilkökul öğrencilerinin denetim odağı ve akademik denetim odağı puanlarının, cinsiyet ve yaş gibi demografik değişkenlerle olan ilişkisi incelenmiş ve Ki-Kare testi kullanılarak yapılan analizlerde, bu değişkenlerin denetim odağı ile anlamlı bir bağlantı kurmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Aydın, 2023).

Literatür incelendiğinde, çeşitli çalışmalar denetim odağının cinsiyetle ilişkisinde farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Korkut (1991), Buluş (1996), Çakar & Kulaksızoğlu (1997), Candangil (2005), Marvin (1987), Kaval (2001), ve Gültekin (2003) gibi araştırmalar, denetim odağının cinsiyetler arasında fark yaratmadığını belirtirken, Ören (1991) ve Findley & Cooper (1983), lisede eğitim gören kız öğrencilerin erkeklerden daha fazla iç denetim odaklı olduklarını ortaya koymuşlardır. Diğer taraftan, Akkoç, Kılınç, Siyez & Otlı (2023) tarafından yapılan araştırmada, erkek öğrencilerin dış denetim puanlarının kızlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu da erkeklerin daha fazla dış denetim odaklı olduğunu gösterir. Ayrıca, bazı araştırmalar kız öğrencilerin erkeklere göre daha iç denetimli olduklarını ve erkeklerde dış kariyer denetim odağını oluşturan "güçlü diğerleri" faktörünün daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Perry, Liu & Griffein, 2011; Seymenler & Siyez, 2016; Yılmaz & Bedel, 2021).

Yeşilyaprak (1988), tarafından yapılan doktora tezinde cinsiyet değişkeninin denetim odağının etkileyip etkilemediğine bakılmıştır. Araştırma sonucunda kız ve erkek lise öğrencilerinin denetim odakları puanı ortalamalarının birbirine yakın olduğu

bulgusuna ulaşılmış ve aynı değişken için varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda erkek ve kız öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermiştir ve bu sonuç erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha iç denetim odaklı olduğu hipotezini desteklememiştir.

5.1.2. Öğrencilerin denetim odağı ile yaş değişkenine ait değişkenlerin yorumu

Farklı denetim odağına sahip olan ergenlerin, denetim odaklarının yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik üçüncü alt amaç incelenmiş ve Denetim Odağı Ölçeği puanlarının yaş değişkeni ile değerlendirilmesi sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Kişiliğimizi oluşturan denetim odaklarının değişiminin, dış denetim odaklılığından iç denetim odaklılığına doğru seyrettiğini belirtmektedirler. İlk kez Rotter tarafından kullanılan kavram çerçevesinde yapılan araştırma bulgularında yaş ilerledikçe denetim odağının dış denetimlilikten iç denetimliliğe doğru geliştiğini ve dolayısı ile iç denetim odağının gelişiminin bireylerin yaşları ile doğru orantılı olduğu ifade edilmektedir (Joe, 1971; Nowicki ve Strickland, 1973).

Mogranti, Nehrke, Hulicka ve Cataldo (1988) tarafından yapılan bir araştırmada, denetim odağı, yaşam doyumu ve kişinin öz saygısının yaş ve cinsiyetle ilişkisi incelenmiştir. Araştırmada, yaşları 14 ile 94 arasında değişen 450 katılımcı yer almış ve bu katılımcılar yaş gruplarına göre altı kategoriye ayrılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, yaş ve cinsiyetin denetim odağını etkileyen faktörler olduğu ve diğer değişkenlerle de anlamlı ilişkiler bulunduğu belirtilmiştir. Özellikle, 80 yaş ve üzerindeki bireyler ile ergenlerin dış denetim odaklı, orta yaş grubundakilerin ise iç denetim odaklı olduğu bulunmuştur.

Karslı (2015) tarafından yapılan bir çalışmada, 13-15 yaş arasındaki ve Üst-Bilişsel Farkındalık Ölçeği'nden yüksek puan alan ergenlerin yaş değişkinene göre Aile, Başarı ve Akran İlişkileri için denetim odağı puanlarının yüksek olduğu ve bu bireylerin içten denetimli olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca, üst-bilişsel

işlevselliğin, ilköğretim seviyesindeki ergenlerde karar verme süreçleri ve denetim odağı üzerinde belirleyici bir etkisi olabileceği sonucuna varılmıştır.

Akdiş (2021) yılında yapmış olduğu çalışmada üniversite öğrencilerinin denetim odağı eğilimleri ile beden algısı, akıllı telefon bağımlılığı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlara bakıldığında, yalnızca denetim odağına yönelik puanlar yaş gruplarına göre anlamlı bir fark göstermiştir. Özellikle, 18-21 yaş grubundaki öğrencilerin denetim odağı puanları, 22-25 yaş arası ve 25 yaş üstü gruplarla kıyaslandığında daha yüksek çıkmıştır. Yaş arttıkça, öğrencilerin denetim odağı puanlarının azalma eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, daha olgun yaş gruplarında bireylerin içsel denetim odağına sahip olma eğilimlerinin arttığını gösteriyor olabilir.

Yiğit, Doğan, Tunç & Çolak (2022) “Ortaokul Öğrencilerinde Bazı Değişkenlere Göre Öz-Yeterlilik Düzeyi ile Denetim Odağı İlişkisinin İncelenmesi” başlıklı çalışmada denetim odağının yaş ilerledikçe denetim odağının dış denetimlilikten iç denetimliliğe doğru geliştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ergenlik dönemi sürecinde öğrenciler kendilerini bulma, kimliklerini oluşturma çabası içerisinde oldukları, karakterlerinin ve denetim odaklarının tam ayrılmadığı bilgisi denetim odağı ve yaş arasındaki farklılığın anlamlı çıkmamasının nedeni olarak düşünülmektedir.

5.1.3. Öğrencilerin denetim odağı ve öğrenim gördükleri okul değişkenine ilişkin bulguların yorumu

Farklı denetim odağına sahip olan ergenlerin, denetim odaklarının öğrenim gördükleri okul değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik dördüncü alt amaç incelenmiş ve Denetim Odağı Ölçeği puanlarının okul değişkeni ile değerlendirilmesi sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Yaşar (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, farklı lise türlerinde öğrenim gören 16-18 yaş arası öğrencilerin denetim odağı ile bazı kişilik özellikleri karşılaştırılmıştır. Çalışmada, Genel lise ve Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin başarı

puanları ile denetim odağı puanları karşılaştırılmış ve her iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, yapılan araştırmanın sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Yaşar (2008) tarafından gerçekleştirilen bir karşılaştırmalı çalışmada, genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ile denetim odakları düzeyleri arasındaki farklılık incelenmiştir. Araştırmaya 165 kız ve 198 erkek olmak üzere toplam 363 öğrenci katılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, denetim odağı puanları ile cinsiyet, okul türü, sosyo-ekonomik durum, seçilen bölüm ve aile tutumları arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.

Aktaş (2016) tarafından yapılan çalışmada, lise öğrencilerinin motivasyon kaynakları ve karar verme stratejileri incelenmiştir. Sonuçlar, öğrencilerin okul türlerine göre farklı motivasyon kaynaklarına yöneldiğini göstermektedir. Fen lisesi öğrencileri, aile desteği ve sınıf ortamının sağladığı koşulları motivasyonlarını artırmak için kullanırken, meslek lisesi öğrencileri dışsal faktörlerin motivasyonları üzerinde etkili olmadığını ifade etmişlerdir. Bu bulgu, okul türünün, öğrencilerin motivasyonlarını şekillendiren faktörler üzerinde önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Yapılan çalışmada, farklı okullarda eğitim gören öğrencilerin motivasyon düzeyleri ile iç ve dış denetim odaklılık durumları incelenmiştir. Sonuçlar, ortaokul öğrencilerinin okul motivasyon düzeylerinin genel olarak benzer olduğunu, ancak imam hatip ortaokulu öğrencilerinin hedef odaklı motivasyonlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. İmam hatip okullarına devam eden öğrencilerin, okul motivasyonu hedef boyutunda daha yüksek puanlar alması, bu okulların kurulum amaçlarının daha net ve belirgin olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bu durum, öğrencilerin eğitim sürecine yönelik daha güçlü bir odaklanma ve yönelim geliştirmelerine olanak tanımış olabilir(Ulga, 2024).

Araştırma üzerinde çalışmaya başlanıldığı zaman çalışma grubunun Kolej ve Genel lise olarak ayrıştırılmasının nedeni kolej eğitimi alan öğrencilerin belli bir sınav sonucunda oraya kabul edilmeleri, anne babalarının okur yazar olmaları ve akademik

anlamdaki yaşamlarının ayrıca zeka genetiklerinin sağlam olduğu göz önünde bulundurularak kolej düzeyindeki okula giden öğrencilerin bu sebepten ötürü Genel lise öğrencilerine göre daha iç denetim odaklı olabileceği düşünülmüştü. Ancak araştırma bulguları bu hipotezi doğrular nitelikte olmamakla birlikte Kolej eğitimi ve Genel lise eğitimi alan öğrencilerin arasında denetim odağı dağılımında farklılık olduğu ancak bu farkın anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. Öğrencilerin Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik düzeylerinin Cinsiyet, Yaş ve Okul türü değişkenliklerine ait bulguların yorumu

5.2.1. Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik düzeylerinin Cinsiyet değişkenine ait bulguların yorumu

Öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinin cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik puanlarının değerlendirilmesi sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Bu bulgu ışığında cinsiyetin arkadaşlık ilişkilerinde etkili bir değişken olabileceğini düşündürmektedir. Arkadaşlık ilişkilerinde cinsiyetin etkisi, sosyalleşme süreçleri, kültürel normlar ve toplumsal roller gibi faktörlerle açıklanabilir. Örneğin, literatürde kız öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinde duygusal yakınlığa ve iletişime daha fazla önem verdiği, erkek öğrencilerin ise aktiviteler üzerinden ilişkiler kurma eğiliminde olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda, elde edilen anlamlı farklılık, cinsiyete bağlı sosyal davranış kalıplarının arkadaşlık ilişkilerindeki yansımalarını desteklemektedir. Ancak, bu farklılıkların nedenlerine daha derinlemesine bir anlayış geliştirmek için, kültürel ve çevresel faktörler gibi diğer değişkenlerin de incelenmesi faydalı olacaktır.

Çeşitli araştırmalar, cinsiyet ile arkadaşlık ilişkileri arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Çalışmalarda cinsiyet açısından arkadaşlık ilişkilerindeki farklılıkları, ergenlik döneminde kızların akranlarına yönelik ilişkisinin daha çok ilişkisel olduğu, erkeklerin ise fiziksel saldırganlık göstermeye yönelik olduğunun altı çizilmektedir (Demirhan, 2002; Valkenburg, Sumter & Peter, 2011; Al-Al-Attar, De Meyer, El-Gibaly, Michielsen, Animosa & Mmari, 2017; Rudolph ve Dodson, 2022). Cinsiyet farklılıklarının, erkek çocukların arkadaşlıklarının daha

rekabetçi bir yapıya sahip olması ve daha geniş arkadaş grupları oluşturma eğilimleriyle ilişkilendirilebileceği ifade edilmektedir. Kızların ise arkadaşlık ilişkilerinde kendilerini daha fazla ifade ettikleri, duygularını açıkça dile getirdikleri ve çatışmaları çözme konusunda daha olumlu stratejiler geliştirdikleri görülmektedir. Ayrıca, kızların arkadaşlarına karşı daha fazla güven duyduğu, iletişimde daha başarılı olduğu ve arkadaşlıklarını kişisel ve özel bilgileri paylaşabilecekleri bir alan olarak gördükleri belirtilmektedir. Araştırmalar, kızların akranlarına erkeklerden daha fazla bağlılık gösterdiğini ve bu ilişkilerde güven ve iletişim boyutunda daha yüksek bir performans sergilediklerini ortaya koymaktadır (Yurdakul, 2024; Allan, 2021; Hartup, 2021; Kneavel, 2021; Delgado, Serna, Martínez & Cruise, 2022).

5.2.2. Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik düzeylerinin Yaş değişkenine ait bulguların yorumu

Öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinin etkilik düzeylerinin yaş değişkenleri için sonuçlarına bakıldığı zaman 12-14 yaş arası öğrenciler ile 15-18 yaş arası öğrenciler arasında anlamlı bir fark olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu bulgu, yaşla birlikte arkadaşlık ilişkilerinin niteliği ve önceliklerinin değişebileceğini göstermektedir. 12-14 yaş grubundaki öğrenciler, genellikle ergenliğin ilk döneminde oldukları için arkadaşlık ilişkileri daha çok grup aidiyeti ve sosyal kabul arayışı etrafında şekillenebilir. Bu dönemde bireyler, arkadaşlıkları aracılığıyla kimlik gelişimlerini destekler ve sosyal becerilerini güçlendirir. 15-18 yaş grubundaki öğrenciler ise ergenliğin ileri aşamalarında olduklarından, arkadaşlık ilişkileri daha derin ve bireysel düzeyde bir bağlanma içerebilir. Bu yaş grubunda, arkadaşlıkların duygusal destek, karşılıklı güven ve daha fazla bireysel yakınlık odaklı olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar, ergenlik dönemi boyunca bireylerin gelişimsel ihtiyaçlarının ve önceliklerinin değişmesiyle açıklanabilir. Dolayısıyla, yaşın arkadaşlık ilişkilerindeki etkililik düzeyinde anlamlı bir değişken olduğu söylenebilir. Bu sonuçlar, eğitim ve rehberlik uygulamalarında yaşa uygun sosyal destek stratejilerinin geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Arkadaşlık ilişkilerinde yaşı önemli bir değişken olduğu yapılan çalışmalarla desteklenmektedir. Ergenlik döneminde bireylerin akranları tarafından kabul görme ihtiyacı, yaş ilerledikçe artış göstermekte ve bu ihtiyaç ergenliğin son dönemlerinde en üst seviyeye ulaşmaktadır. Bu süreçte, akranlarla kurulan yakın ilişkilerin, bireylere duygusal destek sağlama, problemlerin çözümü, iş birliği yapma, duygularını ifade etme ve yakınlık kurma gibi önemli becerilerin gelişimine katkı sunduğu görülmektedir. Ayrıca, ergenlik döneminde arkadaşlardan alınan sosyal desteğin problem çözme becerileri, akademik başarı ve düşük stres düzeyleri gibi olumlu sonuçlarla ilişkilendirildiği belirtilmektedir. Bunun yanı sıra, akran reddi ve ihmaline maruz kalan ergenlerin, bu tür olumsuz deneyimleri yaşamayanlara kıyasla daha yüksek kaygı düzeylerine sahip olabildikleri ifade edilmektedir. Yaş değişkeninin, ergenlik döneminde akran ilişkilerinin niteliği ve önemi üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu söylenebilir (Alparlan, 2016; Al-Attar ve diğerleri 2017; Allan, 2021; Delgado, Serna, Martínez & Cruise, 2022; Üstündağ, 2022).

5.2.3. Arkadaşlık İlişkileri İletişimsel Etkililik düzeylerinin okul değişkenine ait bulguların yorumu

Elde edilen bulgular, farklı okul türlerinde öğrenim gören öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinin etkililik düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bu durum, okul türü gibi yapısal faktörlerin, öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerindeki etkililik düzeyini belirlemede sınırlı bir rol oynayabileceğini düşündürmektedir. Öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri, daha çok bireysel özellikler, aile yapısı, sosyal çevre ve kişisel iletişim becerileri gibi faktörlerden etkilenebilir. Ayrıca, okullar arasındaki bu benzerlik, gençlerin arkadaşlık ilişkilerinin belirli evrensel ihtiyaçlara dayandığını ve bu ihtiyaçların okul türünden bağımsız olarak karşılandığını gösterebilir. Eğitim ortamları farklılık gösterse de öğrencilerin sosyal bağ kurma ve arkadaşlık ilişkilerini sürdürme yönündeki temel eğilimleri genellikle benzer kalmaktadır. Bu nedenle, okul türü faktöründen ziyade, öğrencilerin sosyal destek ihtiyaçlarını anlamaya ve bu ihtiyaçlara uygun yaklaşımlar geliştirmeye odaklanmak önemlidir.

Çeşitli araştırmalar, okul türlerinin öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinde kullandıkları iletişim yöntemleri üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, farklı eğitim ortamlarında bulunan öğrencilerin, arkadaşlık ilişkilerini kurarken ve sürdürürken benzer iletişim yöntemlerini tercih ettiklerini göstermektedir. Arkadaşlık ilişkilerinde kullanılan iletişim, daha çok bireylerin kişisel özellikleri, sosyal becerileri ve arkadaşlık ihtiyaçlarına dayalı olarak şekillenmektedir. Eğitim ortamlarının farklı yapıları, bu temel iletişim eğilimlerini değiştirmekten ziyade destekleyici bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla, iletişimsel yöntemlerin okul türünden bağımsız olması, arkadaşlık ilişkilerinin evrensel bir insan ihtiyacı olarak benzer dinamiklere sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu durum, okulların öğrenciler arasında olumlu iletişim becerilerini geliştirecek stratejilere odaklanmasının önemini vurgulamaktadır (Ağlamaz, 2006, Efiltili, 2006, Festl & Quandt, 2013; Nair, 2014; Karakaya, 2008; Eroğlu, 2014; Koster, Pijl, Nakken & Van Houten, 2010).

5.3. Pdr uzmanlarının günümüzde öğrenim gören öğrencilerin denetim odağı ile arkadaşlık ilişkilerine ilişkin bulguların yorumu

Araştırma sonucunda, PDR uzmanlarının öğrencilerin denetim odağı ve arkadaşlık ilişkilerine dair genel görüşleri doğrultusunda altı tema belirlenmiştir: “Aile Katılımı ve Eğitimlerin Önemi”, “Aile Eğitimindeki Eksiklikler”, “Ergenlik Döneminde İç ve Dış Denetim”, “Akran İlişkileri ve Sosyal Etkileşim”, “Okul Öncesi ve İlkokul Döneminde Rehberlik Hizmetleri” ve “Ebeveynlik ve Vicdani Sorumluluk”. Bu temalar, öğrencilerin denetim odağı ve sosyal ilişkilerini şekillendiren önemli faktörleri ortaya koymaktadır. Aile katılımı ve eğitim süreçleri, çocukların hem davranış hem de değer gelişiminde kritik bir rol oynarken, aile eğitimindeki eksiklikler bu süreçte önemli boşluklar yaratabilmektedir. Yapılan çalışmalar araştırma bulgusundan elde edilen sonuçları destekler niteliktedir (Demir, 2021; Çelik & Çelik, 2023; Erişgen, 2023; Güngördü & Kaynak, 2024). Ergenlik dönemi, bireyin iç ve dış denetim algısının daha belirgin hale geldiği bir süreç olduğu için bu dönemdeki denetim algıları, sosyal ilişkiler ve akran etkileşimleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Ayrıca, okul öncesi ve ilkokul döneminde rehberlik

hizmetlerinin etkinliđi, çocukların duygusal ve sosyal gelişiminde belirleyici bir unsur olurken, ebeveynlik ve vicdani sorumluluk gibi faktörler, çocukların öz denetim ve empati becerilerinin gelişimini desteklemektedir (Cardenas-Loor, Manobanda-Quinatoa, Miles-Cedeño & Genovezzy-Velásquez, 2022; Filipiak & Łubianka, 2021).

PDR uzmanlarının öğrencilerin akranları ile iletişimlerine ait görüşlerine ilişkin araştırma sonucunda, ergenler arasında iletişimde zorbalık, empati eksikliği ve teknolojinin etkisinin belirgin olduğu görülmüştür. Bu sorunların iyileştirilmesi için sosyal medya kullanımının sınırlandırılması, etkin dinleme becerilerinin geliştirilmesi ve ailelere yönelik bilinçlendirme eğitimlerinin düzenlenmesi önerilmektedir. Ayrıca, ailenin destekleyici bir rol üstlenmesi ve empati odaklı yaklaşımlar benimsemesi, ergenlerin daha sağlıklı ve olumlu iletişim kurmalarına katkı sağlayabilir. Ergenler arasında iletişimde zorbalık, empati eksikliği ve teknolojinin etkisinin öne çıkmasının temel nedenleri, bireysel, ailevi ve toplumsal düzeydeki faktörlere dayanmaktadır. Teknolojinin ve özellikle sosyal medyanın yaygın kullanımı, gençlerin yüz yüze iletişim becerilerinde zayıflamaya neden olurken, dijital platformlarda maruz kalınan olumsuz içerikler zorbalık ve empati eksikliğini tetikleyebilmektedir. Ailelerin çocuklarının teknolojik cihaz kullanımını yeterince denetlememesi ve bilinçlendirme eksikliği, bu problemlerin büyümesine katkıda bulunabilir. Ayrıca, çocuklara erken yaşta empati becerilerinin kazandırılmaması ve aile içinde sağlıklı bir iletişim ortamının oluşturulamaması, ergenlik dönemindeki sosyal ilişkileri olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle, sosyal medya kullanımına yönelik sınırlandırmalar, ailelerin destekleyici ve bilinçli bir rol üstlenmesi ve empatiye dayalı eğitim yaklaşımlarının benimsenmesi bu sorunların çözümünde önemli bir yere sahiptir. Yardım (2022) yılında yapmış olduğu çalışmada çevrimiçi oyun oynayan üniversite öğrencilerinin siber zorbalık/mağduriyet düzeylerini araştırmak ve empati ile ilişkisini araştırmıştır. Araştırmacı çalışmada, sosyodemografik bilgi formu, Üniversite Öğrencileri İçin Siber Zorbalık Ölçeği ve Empatik Eğilim Ölçeği içeren bir anket formu hazırlanmıştır. Çalışmaya toplam 400 üniversite öğrencisi katılmıştır. Elde edilen bulgular, kız öğrencilerin empatik eğilimlerinin daha yüksek olduğu sonucuna

ulaşmıştır. Ayrıca, yaş, maddi durum, ebeveyn eğitimi, ebeveyn birlikteliği, kardeş sayısı, kalınan yer, bilgisayar varlığı, internet kullanım ortamı, internet kullanım amacı, internet kullanım süresi ve oynanan oyun türleri gibi değişkenlere göre katılımcıların siber zorbalık/mağduriyet ve empati puan ortalamaları anlamlı farklılıklar göstermektedir. Siber zorbalık ve mağduriyet ile empati arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuş, ayrıca siber zorbalık ve yaş değişkenlerinin empati puanını anlamlı şekilde yordadığı belirlenmiştir. Yardım'ın yapmış olduğu çalışma araştırmamız ile benzer sonuçları içermektedir (Yardım, 2022). Yine yapılan literatür taramasında ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde yaşanan problemlerden siber zorbalık ve empati duygusunu eksikliğinden kaynaklandığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Taşan, 2022; Yahşi, 2022; Duman, 2023; Salem, Al-Huwailah, Abdelsattar, Al-Hamdan, Derar, Alazmi,... & Griffiths, 2023)

Araştırmanın diğer bir bulgusu olan ergenlerin akranlarıyla birlikte etkinlik yapma ve sorumluluk alma davranışlarına ilişkin sonuçlarının, bireysel sorumluluk duygusunun eksikliği, grup dinamikleri, rekabet ve kıyaslanma gibi çeşitli faktörlerden etkilendiği belirlenmiştir. Bireysel sorumluluklardan kaçınan ergenlerin grup çalışmalarında daha başarılı oldukları gözlemlenirken, bu süreçte zorbalık, alaycı davranışlar ve sorumluluk paylaşımı konusunda dengesizliklerin yaşandığı tespit edilmiştir. Ailelerin ve çevrenin ergenler üzerindeki etkisinin bu davranışların şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı anlaşılmıştır. Ergenlerin iş birliği ve sorumluluk bilinci geliştirebilmeleri için sevgi, destek ve adil bir paylaşım ortamının sağlanmasının gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ergenlerin akranlarıyla birlikte etkinlik yapma ve sorumluluk alma davranışlarının şekillenmesinde, bireysel, çevresel ve sosyal faktörler bir arada etkili olmaktadır. Bireysel sorumluluk duygusunun eksikliğinin temel nedenlerinden biri, çocukluk döneminden itibaren yeterli sorumluluk verilmemesi ya da ailelerin aşırı korumacı yaklaşımları olabilir. Grup dinamikleri, ergenlerin akranlarına uyum sağlama ve grup içinde kabul görme çabalarını artırırken, bu durum rekabet ve kıyaslanma gibi olumsuz etkileri de beraberinde getirebilmektedir. Grup çalışmalarında daha başarılı olmalarının nedeni

ise, bireysel sorumluluklardan kaçınma eğilimlerinin grup içinde görev paylaşımıyla dengelenmesidir. Ancak bu süreçte zorbalık ve alaycı davranışların yaşanması, ergenlerin arkadaş ilişkilerini olumsuz etkileyen önemli bir sorundur. Ailelerin ve çevrenin etkisi, bu davranışların temel nedenlerinden biridir. Destekleyici, sevgi dolu ve adil bir ortam sağlanmadığında ergenlerin iş birliği ve sorumluluk bilinci geliştirmekte zorlandıkları görülmektedir. Bu nedenle, ailelerin ergenlere sorumluluk almayı teşvik eden bir yaklaşım benimsemeleri, aynı zamanda empati ve saygı gibi değerleri aşılamaları bu sorunların çözümü için kritik öneme sahiptir. Ergenlerin daha sağlıklı sosyal beceriler geliştirebilmesi için hem aile içinde hem de okul gibi sosyal ortamlarda güven ve adalet odaklı bir yapı oluşturulması gerekmektedir. (Yahşi, 2022; Taşan, 2022).

Araştırma sonucunda, ergenlerin üzüntü ve sevinçlerini paylaşma eğilimlerinin onay ve takdir arayışı ile şekillendiği ve bu paylaşımların genellikle seçici bir şekilde gerçekleştiği belirlenmiştir. Sağlıklı bir aile ortamında yetişen ergenlerin duygularını daha rahat ifade ettikleri, güvenli bir ortamın eksikliğinin ise bu ifadeyi sınırlandırdığı görülmüştür. Ayrıca, dışlanma korkusu ve güçlü görünme isteği gibi etkenlerle ergenlerin kendilerini anlayan dostlarla paylaşımı tercih ettikleri ve duygularını genelde dış denetim odaklı bir yaklaşımla ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Rehberlik desteğinin, duygularını ifade etme becerilerindeki yetersizliklerin giderilmesinde önemli bir rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, ergenlik dönemine özgü duygusal dinamiklerin aile, sosyal çevre ve bireysel faktörlerle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Dışlanma korkusu ve güçlü görünme isteği, ergenlerin sosyal kabul görme arzularının ve akran baskısının ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Dış denetim odaklı bir yaklaşım sergilemeleri ise, ergenlerin duygusal ifadelerinde başkalarının görüşlerini ne denli dikkate aldıklarını göstermektedir. Bu durum, özgüven eksikliğine veya kendilerini ifade etme konusunda yaşadıkları zorluklara işaret edebilir. Son olarak, rehberlik desteğinin duygusal ifade becerilerindeki yetersizlikleri gidermede önemli bir katkı sağladığı vurgusu, ergenlik döneminde rehberlik ve psikolojik desteğin ne kadar kritik olduğunu ortaya koymaktadır. Ailelerin, öğretmenlerin ve rehberlik uzmanlarının iş birliği içinde çalışarak ergenlere destek olması, bu süreçte duygusal açıdan daha sağlıklı bireyler

yetişmesine katkıda bulunabilir. Araştırmadan elde edilen bulgular yapılan diğer çalışmalar ile desteklenmektedir. Ergenlerin duygularını aktarmada seçici oldukları, i ve dış denetimli olmaları duygu durumlarını üzüntülerini, sevinçlerini etkiledikleri ve bu duyguları akranları ile paylaşmada sıkıntılar yaşadığı yapılan çalışmalarla desteklenmiştir (Zeman, Cassano, Perry-Parrish & Stegall, 2006; Karaaslan, 2017; Duman, 2023; Sabatier, Restrepo Cervantes, Moreno Torres, Hoyos De los Rios & Palacio Sañudo, 2017; Salisch, 2001; Denham, 2007).

Araştırma sonucunda, ergenlerin dış ya da iç denetim odaklılıklarının arkadaşlık ilişkilerini önemli ölçüde etkilediğı belirlenmiştir. Dış denetim odaklı ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde bağımlılık, manipülasyona açıklık ve suçlayıcı bir yaklaşım sergiledikleri gözlemlenirken, iç denetim odaklı ergenlerin ise uzlaşmacı bir tavır, sorumluluk bilinci ve olumlu ilişkiler geliştirme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Aile ve çevresel koşulların, ergenlerin bu yaklaşımlarının gelişiminde belirleyici bir role sahip olduğı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerindeki tutumlarının, sahip oldukları denetim odağına göre şekillendiğini ve bu durumun bireysel ve sosyal yaşamları üzerinde derin etkiler yarattığını göstermektedir. Dış denetim odaklı ergenlerin bağımlılık ve manipülasyona açıklık gibi özellikler sergilemesi, başkalarının etkisiyle hareket etmeye daha yatkın olduklarını ve kendi kararlarını oluşturmakta zorluk çektiklerini göstermektedir. Suçlayıcı bir yaklaşım sergilemeleri ise, sorumluluğı başkalarına yükleme eğilimlerinin bir yansımasıdır. Bu tür tutumlar, arkadaşlık ilişkilerinde güven sorunlarına ve çatışmalara yol açabilir. Öte yandan, iç denetim odaklı ergenlerin uzlaşmacı bir tavır, sorumluluk bilinci ve olumlu ilişkiler geliştirme eğiliminde olmaları, bu bireylerin kendine güvenen ve daha bağımsız bir yapı sergilediklerini göstermektedir. Bu tutum hem bireysel gelişimlerine hem de sosyal ilişkilerinin güçlenmesine katkı sağlar. Sonuçlar, aile ve çevresel koşulların ergenlerin denetim odağının şekillenmesinde kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Özellikle, destekleyici ve güven veren bir aile ortamının, ergenlerin iç denetim geliştirmelerine yardımcı olabileceğı anlaşılmaktadır. Ailelerin, çocuklarına sorumluluk duygusu kazandırmak ve onları bağımsız bir şekilde düşünmeye teşvik etmek için doğru yaklaşımlar benimsemesi büyük önem taşımaktadır. Bu sonuç hem ailelere hem de eğitimcilere, ergenlerin sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirebilmeleri için

rehberlik edici bir perspektif sunmaktadır. Elde edilen bu bulgu yapılan diğer çalışmalar ile desteklenmektedir. Ergenlerin denetim odaklarına arkadaşlık ilişkileri doğru orantılı olarak çıkmıştır(Süzen, 2015; Çetinkale, 2006; Elifiti, 2006; Selcen, 2009; Cengiz, 2010; Kurt, Yorgun, 2024; Korkmaz, 2022; Turan, 2021; Filipiak & Łubianka, 2021; Yiming, Shi, Alghamdi, Kayani, & Biasutti, 2023).

5.4. Denetim Odağı ile Arkadaş ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesine ait bulguların yorumu

Farklı denetim odağına sahip olan ergenlerin, denetim odakları ve arkadaş ilişkileri değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik beşinci alt amaç incelenmiş ve Denetim Odağı Ölçeği puanlarının arkadaş ilişkileri puanları ile değerlendirilmesi sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmediği bulgusuna ulaşılmış başka bir deyişle ortalamalar arası fark görülmekle birlikte bu farkın anlamlı olmadığını dolayısı ile ergenlerin iç ya da dış denetimli olmasının arkadaş ilişkilerini etkilemediğini söyleyebiliriz. Bu sonuç yapılan çalışmalar ile desteklenmektedir. Öğrencilerin arkadaşlık kurma ve devam ettirme davranışlarında, kişilik özellikleri puanları arasında anlamlı ve ters yönlü bir ilişki bulunmuştur (Aysan, Siyez & Uzbaş, 2005; Derin, 2006; Efilti, 2006; Ulga, 2024).

Öğrencilerin iç ve dış denetim odaklı olması yaş, cinsiyet dağılımlarının yakın olması arkadaşlık ilişkilerinde bir anlamlı ilişki oluşturmamız olabilir.

5.5. Öğretmenlerin yapılan çalışma hakkındaki görüşlerine ilişkin bulguların tartışılması

Alanında deneyimli öğretmenlerle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bulgulara göre, aile eğitimlerinin önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir. Erken yaşlarda çocuklara ve ailelerine verilen eğitimlerin, ergenlik dönemindeki gençlerin gelişimi üzerinde önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu eğitimler, çocukların iç denetim becerilerini güçlendirerek, kendi düşünce ve davranışları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmalarına yardımcı olabilir. Aynı zamanda, kendini gerçekleştirme

becerilerini geliştirmeleri ve özdeğerlerini artırmaları için gerekli temeli atar. Erken dönemde verilen doğru eğitim, çocukların sosyal becerilerini de güçlendirerek, ergenlik döneminde daha sağlıklı ve etkili arkadaşlık ilişkileri kurmalarına olanak tanır. Bu süreç, onların duygusal ve psikolojik gelişimlerini olumlu yönde destekleyerek, gelecekteki yaşamlarında daha güçlü ve sağlıklı bir birey olmalarına katkı sağlar.

Ayrıca, bu çalışmada ergenlerin birbirlerini etkileme biçimlerine dair de bir başka önemli sonuç ortaya çıkmıştır. İç denetim odağına sahip bireylerin, arkadaşlık ilişkilerinde karşılarındaki kişilerin düşünce ve davranışlarını olumlu yönde etkileyebildikleri ifade edilmiştir. İç denetim odağına sahip bireyler, genellikle kendi düşünce ve davranışları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olurlar ve dış etkenlerden bağımsız bir şekilde kararlar alırlar. Bu özellik, onların sosyal ilişkilerinde de kendini gösterir. Özellikle arkadaşlık ilişkilerinde, iç denetim odağına sahip bireyler, karşılarındaki kişilerin düşünce ve davranışlarını daha olumlu bir şekilde etkileyebilirler. Bu tür bireyler, daha güvenli ve kararlı bir tutum sergileyerek, çevrelerindeki insanlarla daha sağlıklı ve yapıcı etkileşimler kurabilirler. Bu da, arkadaşlık ilişkilerinde daha güçlü bağlar oluşmasına ve karşılıklı saygı ve anlayışın gelişmesine olanak sağlar. İç denetim odağının bireylerin sosyal ilişkilerinde olumlu bir etki yaratması, kişisel gelişim ve toplumsal uyum açısından da önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

BÖLÜM VI

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlar, araştırma doğrultusunda geliştirilen öneriler ve ilerideki çalışmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Araştırma Farklı Denetim Odağına Sahip Olan Ergenlerin Denetim Odakları İle Arkadaşlık İlişkilerinin İletişimsel Etkililiğinin incelenmesi amacı ile yapılmıştır. Yapılan araştırmada KKTC’ de Cumhuriyet Lisesi, Gazi Mağusa Türk Maarif Koleji, Lefkoşa Türk Lisesi ve Türk Maarif Koleji öğrencilerinin, denetim odağı düzeyi, yaş, cinsiyet, okul ve arkadaş ilişkileri değişkenlerine göre ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık görülmekte midir? sorusuna yanıt aranmış ve araştırma sonucunda elde edilen bulgular yorumlanarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu 2013-2014 öğretim yılı bahar döneminde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde yer alan Cumhuriyet Lisesi öğrencileri (224), Türk Maarif Koleji (207), Lefkoşa Türk Lisesi (96) ve Gazi Mağusa Türk Maarif Koleji öğrencileri (143), toplam (670) öğrenci oluşturmuştur. Çalışma grubunu 369 kız (%55,1) ve 301 (%44,9) erkek öğrenci tarafından oluşturulmuştur.

Öğrencilerin yaş değişkenine göre dağılımı incelendiği zaman 1990’ lı yıllarda doğan öğrencilerin 364 kişi (%54.3) olduğu söyleyebilirken, 2000’ li yıllarda doğan öğrencilerin 306 kişi (%45.7) olduğu söylenebilmektedir.

Kolej ve Genel Lise’ de olup olmadıkları incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin 320 ‘ sinin (47,8) Genel Lise, 350’ sinin (52,2) Kolej eğitimi aldıkları görülmektedir.

Araştırmanın veri toplama aşamasında öğrencilerin denetim odaklarının düzeyini belirlemek için Rotter’ in İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği, öğrencilerin denetim odakları ve arkadaş ilişkilerini kıyaslayabilmek için araştırmacı tarafından geliştirilen Arkadaş İlişkileri Etkililik Ölçeği, uzman görüşleri için araştırmacı tarafından

geliştirilen görüşme formu ayrıca kişisel bilgilerin toplanabilmesi açısından Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Veriler toplandıktan sonra istatistiksel analiz yapılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin denetim odaklarının ayrıştırılıp puanlanması için frekans analizi, denetim odaklarının cinsiyet, okul, yaş değişkeni ile farklılık gösterip göstermediğine bakabilmek için crosstabb (chi-square) testi uygulanmıştır. Ergenlerin arkadaşlık ilişkileri iletişimsel etkililik düzeylerinin cinsiyet ve yaş değişkeni için farklılık gösterip göstermediğine bakabilmek için t-testi, okul türü değişkenine bakılabilmek için Anova testi uygulanmıştır. Ergenlerin denetim odakları ile arkadaş ilişkileri arasında anlamlı farklılık gösterip göstermediğine bakabilmek için hem korelasyon hem de One-Way Anova yapılmıştır. PDR uzmanlarının görüşlerinin analizi için betimsel analiz yapılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

1. Öğrencilerin 243' ü (%36.3) iç denetim odaklı, 427' si (%63.7) dış denetim odaklıdır.
2. Öğrencilerin denetim odakları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır.
3. Öğrencilerin denetim odağı ve yaş değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır.
4. Öğrencilerin denetim odağı ile öğrenim gördükleri okul değişkeni açısından anlamlı farklılık bulunamamıştır.
5. Öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri iletişimsel etkililik düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur.
6. Öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri iletişimsel etkililik düzeyleri ile yaş arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur.
7. Öğrencilerin arkadaşlık ilişkileri iletişimsel etkililik düzeyleri ile okul türleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
8. Denetim Odağı ile Arkadaş ilişkileri arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır.

9. PDR uzmanlarının günümüzde öğretim gören öğrencilerin denetim odağı ve arkadaşlık ilişkileri arasında pozitif yönde bir bağlantı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulguları doğrultusunda ileri araştırmalara ve uygulamalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda geliştirilen öneriler

Uygulamaya yönelik Öneriler

- Ebeveynlerin ve öğretmenlerin tutumları ergenlik döneminde arkadaş ilişkilerinin geliştirilmesi için oldukça önemlidir. İnsan yaşadığı sürece sosyal ortamın varlığına ihtiyaç duysa da, sosyal ortam ergenlik döneminde geliştiği gibi arkadaş ilişkileri de ergenlikte ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle ebeveyn ve özellikle okul Psikolojik Danışman ve Rehber öğretmenlere ergenlerde arkadaş ilişkilerinin önemi ve ergenlerin gelecek yaşantısına etkisi ile ilgili bilgilendirme ve eğitim çalışmaları yapılabilir.
- Ergenlerin arkadaş ilişkilerini nasıl değerlendirdikleri, arkadaş ilişkilerinin nasıl olması gerektiği, kendini tanıma ve ifade edebilme ile ilgili grupla psikolojik danışmanlık yapılabilir. Öğrenciler almış oldukları bu grupla psikolojik danışma hizmeti sonrasında grupta kendilerini de geliştirecekleri için denetim odağı düzeyleri dıştan içe doğru gelişebilir.
- Ergen öğrencileri daha iyi anlayabilmek ve hem iç denetim odağı düzeylerini arttırmak hem arkadaş ilişkilerini iyileştirebilmek için okullardaki Psikolojik Danışman ve Rehber öğretmen sayısı arttırılabilir. Bu sayede öğrencileri iç denetim odaklı olmaya sevk edebilir ve arkadaşlık ilişkilerindeki iletişimsel etkililiği arttırabiliriz.
- Yıllık Psikolojik Danışma ve Rehberlik çerçeve planında müfredat ağının geliştirilebilmesi için etkinlikler tasarlanabilir.

- Okul Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmenlerine düzenli aralıklarla Hizmet içi eğitim verilip bu konuda dünyadaki gelişmeleri takip etmesi sağlanabilir.
- Yıllık Psikolojik Danışma ve Rehberlik çerçeve planında müfredata denetim odağının geliştirilebilmesi için etkinlikler tasarlanabilir.
- Okulda verilen eğitimin tamamlayıcısı olan ebeveynlere veli toplantıları, seminerler verilerek ebeveynlerin ergenlerle sağlıklı iletişim kurma yolları ile ilgili bilinçlendirme yapılabilir.
- Özellikle İlköğretim düzeyindeki öğretmen ve öğrencilere iç denetim odağının geliştirilebilmesi konusunda eğitim programları oluşturulabilir.
- Verilen eğitimler sadece okullarda değil halk eğitim merkezlerinde de uygulanırsa toplum olarak iç denetim odaklılığımızı arttırmaya katkı konulabilir.
- Özellikle okulöncesi ve ilkokul düzeyindeki öğrencilere ve ailelerine iç denetim odağının geliştirilebilmesi için eğitim programları oluşturulup uygulanabilir.
- Lise ve ortaokul düzeyindeki çocuklara akran danışmanlığı etkinlikleri planlanabilir.

İleri Araştırmalara İlişkin Öneriler

- Bu çalışmada öğrencilerin denetim odağı düzeyi ile birlikte yaş, okul, cinsiyet değişkeninin yanı sıra denetim odağı ile arkadaş ilişkilerine de bakılmıştır. Çalışma sonucunda ortalamalar arası fark görülse de anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Bu bilgi ışığında Ergenlerin iç denetim odağı düzeyini arttırabilme konusunda araştırmalar planlanabilir.
- Denetim odağı ve arkadaş ilişkileri arasındaki ilişkileri geliştirmek amacıyla deneysel desen kullanılarak araştırma yapılabilir. Böylece denetim odağı ve arkadaş ilişkileri eğitimi alan grup ile almayan grup arasında karşılaştırma yapılabilir ve bu konudaki eğitimin önemine vurgu yapılabilir.

- Bu araştırmada öğrencilerin denetim odakları ile ergenlerin arkadaş ilişkileri karşılaştırıldı. Başka bir araştırmada ebeveynlerin arkadaş ilişkileri ile denetim odaklarına bakılabilir. Böylece ebeveyn denetim odakları ve arkadaşlık ilişkilerinin iletişimsel etkililiğine bakılıp çocukları ile örtüşüp örtüşmediğı tespit edilip ona göre çalışmalar planlanabilir.
- Bu araştırma Genel Lise öğrencileri ile Kolej düzeyindeki öğrenciler ile yapılmıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda Kolej öğrencileri ya da genel lise öğrencileri ile Meslek Lisesi öğrencileri karşılaştırılabilir.
- Yapılacak yeni çalışmaların adadaki tüm ortaöğretim okullarını kapsaması, farklı değişkenlerle birlikte denetim odağı, arkadaş ilişkilerinin gelişiminde çevresel faktörleri dahil ederek daha ayrıntılı karşılaştırma yapılabilir.
- Yapılan araştırma doğrultusunda önemi bir kez daha ortaya çıkan okul Psikolojik Danışman ve Rehber öğretmenlerinin, okul öncesi ve ilkokul düzeyindeki okullara da atanabilmesi için adım atılabilir.
- Yapılan araştırma doğrultusunda yine aile eğitimlerinin önemli olduğı vurgulanmaktadır. Aile eğitimleri hem okul öncesi dönemde hem ilkokul döneminde çocuklarında aileleri ile birlikte katılabileceğı eğitimler planlanabilir.
- İlkokul dönemindeki çocukların denetim odağı ile arkadaşlık ilişkileri incelenip aynı grup ile ortaokul ve lise dönemine geldiklerinde aynı çalışma tekrar uygulanıp karşılaştırılabilir.
- İç denetim odaklı öğrencilere yönelik çalışmalar yapılp bu öğrencilerin dış denetim odaklı olan öğrenciler ile sosyalleşmelerine yönelik çalışmalar planlanabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, H., & Kılınç, M. (2017). Akran baskısıyla başa çıkma konusunda hazırlanan psikoeğitim programının lise öğrencilerinin akran baskısı düzeylerine etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 287-300.
- Adalı, N. (2023). *İlk ve ortaöğretim kurumları öğretmenlerinin denetim odağı ve motivasyon algıları (Kırşehir örneği)* (Master's thesis, Kirsehir Ahi Evran University (Turkey)). <https://hdl.handle.net/20.500.12513/6089>
- Ahmeti, K., & Ramadani, N. (2021). Determination of Kohlberg's Moral Development Stages and Chronological Age. *International Journal of Social and Human Sciences*, 8(15-16), 37-48. https://www.researchgate.net/publication/387099760_DETERMINATION_OF_KOHLBERG'S_MORAL_DEVELOPMENT_STAGES_AND_CHRONOLOGICAL_AGE
- Ak, M., Özmenler, K. N., & Özşahin, A. (2008). İntihar Girişimi İle Mizaç ve Karakter Özellikleri Arasındaki İlişkinin Major Depresif Bozukluk Örnekleminde İrdelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 11(1). <https://klinikpsikiyatri.org/tr/jvi.aspx?pdire=kpd&plng=tur&un=KPD-63004&look4=>
- Akdiş, Emmiler, M.G.(2021). Üniversite Öğrencilerinin Denetim Odağı İle Beden Algısı, Akıllı Telefon Bağımlılığı Ve Depresyon Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Kıbrıs
- Akkaya, R. (2015). *Öğretmenlerin kontrol odağı ile iş doyumu arasındaki ilişki* (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü). <http://hdl.handle.net/11607/1648>
- Akkoç, Ö., Kılınç, B., Siyez, D. M., Mete Otlı, B. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentilerinin Kariyer Arzusu ve Kariyer Denetim Odağı açısından İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1053-1070. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2023.-1134045>

- Aksoy A. (1992). Lise son sınıf öğrencilerinin özsaygı ve denetim odağını etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi. [Investigation of some variables affecting self-esteem and locus of control of senior high school students]. (Unpublished doctoral thesis), Hacettepe University. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=ItRUpPRwuMEKBpmVc0xSbA&no=ItRUpPRwuMEKBpmVc0xSbA>
- Al-Attar, G., De Meyer, S., El-Gibaly, O., Michielsens, K., Animosa, L. H., & Mmari, K. (2017). A boy would be friends with boys... and a girl... with girls: Gender norms in early adolescent friendships in Egypt and Belgium. *Journal of Adolescent Health*, 61(4), S30-S34. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2017.03.013>
- Albayrak, E., & Reisoğlu, S. (2016). Üniversite Öğrencilerinde Kişilik Özellikleri, Akademik Öz-Yeterlik, Akademik Kontrol Odağı ve Akademik Erteleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(38), 90-102. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/227249>
- Alkış, J. (2016). Boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerde denetim odağı ve öfke ifade tarzlarının karşılaştırılması. <https://acikerisim.ticaret.edu.tr/server/api/core/bitstreams/981183be-da60-4b57-9cb8-cbccb5c235d3/content>
- Allan, G. A. (2021). *A sociology of friendship and kinship*. Routledge.
- Alloy, L. B., Peterson, C., Abramson, L. Y., & Seligman, M. E. (1984). Attributional style and the generality of learned helplessness. *Journal of personality and social psychology*, 46(3), 681. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.46.3.681>
- Alparslan, N. (2016). *Anne babası boşanmış ergenlerin benlik saygısı ve okula bağlılık düzeylerinin incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı).
- Alparslan, N., Yaşar, S., Dereli, E., & Turan, F. N. (2008). Sağlık yüksekokulu ve teknik eğitim fakültesi öğrencilerinde görülen depresif belirtiler ve bunu etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 10(2), 48-57. <https://doi.org/10.69487/hemarge.694996>

- Altınır, Ş., & Öztapak, M. Ü. (2024). Ergenlerin sanal sohbet ortamlarında kurduğu arkadaşlık ilişkilerinin incelenmesi: Discord örneği. *The Journal of Academic Social Science*, 151(151), 355-378. <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.75666>
- Altınır, Ş., & Öztapak, M. Ü. (2024). Ergenlerin Sanal Sohbet Ortamlarında Kurduğu Arkadaşlık İlişkilerinin İncelenmesi: DİSCORD ÖRNEĞİ. *The Journal of Academic Social Science*, 151(151), 355-378.
- Altıntaş, S. (2024). *Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar romanının Jack Mezirow'un dönüşümsel öğrenme kuramı bağlamında incelenmesi* (Master's thesis, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü). <http://hdl.handle.net/11772/16436>
- Altun, G. (2021). *Geç ergenlik döneminde ebeveyn tutumları ile yaşam doyumu ve öz şefkat arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Anduse, M. (2020). *İş ve meslek danışmanlarının örgütsel vatandaşlık davranışları: Kişilik özellikleri, denetim odağı ve etik İdeoloji açısından bir değerlendirme* (Master's thesis, Ankara Üniversitesi (Turkey)).
- Antalyalı, Ö. L., & Limon, S. (2023). Mükemmeliyetçiliğin Makyavelist Eğilime Etkisinde Kontrol Odağı ve Çalışma Pozisyonunun Düzenleyici Rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (59), 329-343. https://www.researchgate.net/publication/374898022_Mukemmeliyetciligin_Makyavelist_Egilime_Etkisinde_Kontrol_Odagi_ve_Calisma_Pozisyonunun_Duzenleyici_Rolu
- Arakeri, S., & Sunagar, B. (2017). Locus of control: influence of internality, externality-others, externality-chance among management students. *The International Journal of Indian Psychology*, 4(2), 155-162. DOI: 10.25215/0402.156
- Arman, E. (2024). *Ergenlerin algıladığı ebeveynlik tutumu ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide duygusal özerklik ve bilişsel esneklik* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Arslan Parlak, E. (2011). *Ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi ders müfredatında ahlak ve değerler eğitimi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=9Loov0MdrkKuxl-Dsa20Tg&no=SlvMq91cBVCWTmH7d5xddw>

Aslan, E. (2008). *Drama temelli sosyal beceri eğitiminin 6 yaş çocuklarının sosyal ilişkiler ve işbirliği davranışlarına etkisi* (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Aslan, H. (2006). *Çalışanların iş doyumu düzeylerine göre depresyon, benlik saygısı ve denetim odağı algısı değişkenlerinin incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü). <http://hdl.handle.net/11607/1160>

Aspelmeier, J. E., Love, M. M., McGill, L. A., Elliott, A. N., & Pierce, T. W. (2012). Self-esteem, locus of control, college adjustment, and GPA among first-and continuing-generation students: A moderator model of generational status. *Research in Higher Education*, 53, 755-781. <https://doi.org/10.1007/s11162-011-9252-1>

Atalay, D., & Özyürek, A. (2020). Ergenlerde arkadaşlık ilişkileri ve akran sapması. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10(2), 249-261. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1178033>

Atik, Z. E., Çoban, A. E., Çok, F., Doğan, T., & Karaman, N. G. (2014). Akran ilişkileri Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 433-446. <https://toad.halileksi.net/wp-content/uploads/2022/07/akran-iliskileri-olcegi-toad.pdf>

Aydın, B. (2023). *İlkokul Çocuklarının Denetim Odağının İncelenmesi: Görev Temelli Bir Yaklaşım* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü). <http://earsiv.odu.edu.tr/jspui/bitstream/11489/3797/1/10431307.pdf>

Aydın, B. (2023). *İlkokul Çocuklarının Denetim Odağının İncelenmesi: Görev Temelli Bir Yaklaşım* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Aydın, Ö. (1999). *Denetim odağı farklı olan ergenlerin problem çözme becerilerinin karşılaştırılması* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü). <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/543291>

- Aygün, N. (2021). *Algılanan ebeveyn tutumları ile ergenlerin gelecek beklentileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Master's thesis, Biruni Üniversitesi). <https://hdl.handle.net/20.500.12445/1570>
- Aysan, F., Siyez, D. M., & Uzbaş, A. (2005). Lise Öğrencilerinde Görülen Duygusal Ve Davranışsal Problemler İle Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(21), 43-58.
- Azmi, N. (2023). Analysis of Individual Behavior Through a Psychoanalytical Approach: A Literature Review. *International Journal of Education and Humanities*, 3(3), 268-279. [http://dx.doi.org/10.58557/\(ijeh\).v3i3.184](http://dx.doi.org/10.58557/(ijeh).v3i3.184)
- Bakır, B. (2022). *Çocukların kariyer gelişimi ile temel psikolojik ihtiyaçlar ve ebeveyn desteği arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi). <https://doi.org/10.33206/mjss.1280636>
- Basım, H. N., Çetin, F., & Meydan, C. H. (2009). Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarında kontrol odağının rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 57-69. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61797/924369>
- Batool, S. S., & Lewis, C. A. (2020). Does positive parenting predict pro-social behavior and friendship quality among adolescents? Emotional intelligence as a mediator. *Current psychology*, 1-15. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12144-020-00719-y>
- Baydoğan, M., & Dağ, İ. (2008). Hemodiyaliz Hastalarındaki Depresiflik Düzeyinin Yordanmasında Kontrol Odağı, Öğrenilmiş Güçlülük ve Sosyotropi-Otonomi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(1). <https://www.researchgate.net/publication/289794302>
- Bayhan, P. D. P., & Işıtan, A. G. S. (2010). Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(20), 33-44. <https://doi.org/10.21560/spcd.68051>
- Bayhan, P., & Işıtan, A. G. S. (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: Akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(20), 33-44. <https://doi.org/10.21560/spcd.68051>

- Bayrak, A., Koçyiğit, M., Aksu, H. S., & Koçyiğit, A. (2024). Z kuşağının sosyal medya bağımlılığı ve sosyotelist davranış ilişkisi: Konya örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (46-Yapay Zekâ ve İletişim), 115-132.
- Beckmann, M., Knüttel, K., Petermann, S., & Stefes, T. (2022). The role of spatial context in shaping adolescents' peer relationships. *Social Inclusion*, 10(3), 262-272.
- Berk, M. (2009). *Evli öğretmenlerin yüklenme tarzları ve evlilik doyum algılarının bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Berndt, T. J., & Perry, T. B. (1986). Children's perceptions of friendships as supportive relationships. *Developmental psychology*, 22(5), 640. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.22.5.640>
- Berrak Girişken, G. (2023). *Arkadaşlık ilişkilerinde kalıp yargılar ölçeği'nin genç yetişkin örnekleminde güvenirlik ve geçerliliğinin test edilmesi* (Master's thesis, Altınbaş Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Bilgiç, N. (2000). *Arkadaşlık becerisi eğitiminin ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine etkisi* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=T5fwfEzutINYYGmlUgmlZw&no=LHtHkyY7iJfceA4vnewyIg>
- Bilgin, A. (2010). *Üniversite öğrencilerinin çeşitli değişkenlere ve denetim odağına göre problem çözme beceri algıları* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)). <https://avesis.marmara.edu.tr/yonetilen-tez/1fa3cebc-3ecd-4535-9b36-bc2573416865/universite-ogrencilerinin-cesitli-degiskenlere-ve-denetim-odagina-gore-problem-cozme-beceri-algilari>
- Binici, C. (2014). *7-11 Yaş Arası Üstün ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Aldıkları Müfredat Türüne Göre Denetim Odağı Özelliklerinin “Goodenough-Harris İnsan Çiz Testi” Açısından Değerlendirilmesi* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Birben, F. Y. (2022). *Ahlaki Kayıtsızlık Kuramı Temelinde Kültürel bir Model Önerisi* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)). <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/ET002559.pdf>

- Brown, B. B., & Larson, J. (2009). Peer relationships in adolescence. *Handbook of adolescent psychology*, 2(Pt I), 74-104.
- Buğa, A., & Çekiç, A. (2022). Ergenler için arkadaşlık inançları ölçeğinin (eaiö) geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(10), 16-28. <https://doi.org/10.56677/mkuefder.1137070>
- Bukowski, W. M., Hoza, B., & Boivin, M. (1994). Measuring friendship quality during pre-and early adolescence: The development and psychometric properties of the Friendship Qualities Scale. *Journal of social and Personal Relationships*, 11(3), 471-484. <https://psycnet.apa.org/record/1995-03972-001>
- Buluş, M. (1996). *Ergen Öğrencilerde Denetim Odağı ve Yalnızlık Düzeyi İlişkisi* (Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir). <http://hdl.handle.net/20.500.12397/488>
- Burçak, A. D. M. (2012). *İc Denetim Programının Ergenlerin Denetim Odağı, Öğrenilmiş Güçlülük ve Savunma Mekanizmalarını Kullanma Biçimi Üzerindeki Etkisi* (Doctoral dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)).
- Buz Durak, D. (2019). Öz-yeterliğin duygusal emek üzerindeki etkisi ve bu süreçte örgütsel desteğin düzenleyici rolüne ilişkin bir çalışma. <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/ET000056.pdf>
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSSUygulamaları ve Yorum*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Büyükşahin Çevik, G. (2007). *Lise 3. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü). https://www.academia.edu/82686431/Lise_3_s%C4%B1n%C4%B1f_%C3%B6%C4%9Frencilerinin_arkada%C5%9Fl%C4%B1k_ili%C5%9Fkileri_ve_benlik_sayg%C4%B1lar%C4%B1n%C4%B1n_baz%C4%B1_de%C4%9Fi%C5%9Fkenler_a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan_incelenmesi?ri=19560
- Campione-Barr, N., Rote, W., Killoren, S. E., & Rose, A. J. (2021). Adolescent adjustment during COVID-19: The role of close relationships and COVID-19-related stress. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3), 608-622.

- Campis, L. K., Lyman, R. D., & Prentice-Dunn, S. (1986). The parental locus of control scale: Development and validation. *Journal of clinical child psychology*, 15(3), 260-267. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp1503_10
- Canbay, S. (2007). *İlköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin iş doyumu ve denetim odağı ilişkisi* (Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)). https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8597/107006#article_cite
- Candangil, S. Ö. (2005). *Denetim odakları farklı lise öğrencilerinin bazı kişisel, sosyal ve ailesel özelliklerine göre karar vermede öz-saygı ve kaygı düzeylerinin incelenmesi* (Master's thesis, Anadolu University (Turkey)).
- Cardenas-Loor, A., Manobanda-Quinatoa, Á., Miles-Cedeño, E., & Genovezzy-Velásquez, P. (2022). Locus of control and family stability in elementary school students. *Sinergias Educativas*, 7(3).
- Carton, J. S., Ries, M., & Nowicki Jr, S. (2021). Parental antecedents of locus of control of reinforcement: A qualitative review. *Frontiers in Psychology*, 12, 565883. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.565883>
- Casino-García, A. M., Llopis-Bueno, M. J., & Llinares-Insa, L. I. (2021). Emotional intelligence profiles and self-esteem/self-concept: An analysis of relationships in gifted students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(3), 1006. <https://doi.org/10.3390/ijerph18031006>
- Cengil, M. (2004). Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin denetim odaklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(5), 65-88. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/85914>
- Cengiz, S. (2010). *Ergenlerde salırganlık ve problem çözme* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Cerit-Aksoy, A. (1992). Lise son sınıf öğrencilerinin öz saygı ve denetim odağını etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. *Hacettepe Üniversitesi*.
- Chatterjee, A. (2021). Virtual Connections: Friendship Relationships in the Cyber Age. In *Digitization of Economy and Society* (pp. 51-69). Apple Academic Press.

- Cırcır, B. (2006). Öğretmen adaylarının denetim odakları ve mükemmelliyetçilik tutumlarının bazı özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi.
- Collins, A. W., & Sprinthall, A. N. (1995). *Adolescent psychology*. New York: McGraw.
- Çakar, M., & Kulaksızoğlu, A. (1997). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı düzeylerinin karşılaştırılması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(9), 113-131. https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaebd/issue/364/2139#article_cite
- Çakır, G. (2015). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)).
- Çakır, N. (2010). *Okul öncesi öğretmenlerinin disiplin anlayışları ile iç-dış denetim odakları arasındaki ilişki: Çanakkale ili örneği* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Çalimbey, T. (2023). *Kendine zarar verme davranışı olan ergenlerde öfke düzeyi ve bilinçli farkındalık arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü). <https://hdl.handle.net/11363/6521>
- Çavdar, D. (2013). *Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançları* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü). https://www.researchgate.net/publication/353840827_Üniversite_Oğrencileri_nin_Toplumsal_Cinsiyet_Rollerine_Iliskin_Tutumlari_ve_Romantik_Iliskiler_de_Akilci_Olmayan_Inanclari_University_Students'_Gender_Role_Attitudes_and_Irrational_Beliefs_in_Romantic
- Çelik, E., & Çelik, O. T. (2023). Çocuklarda dijital bağımlılığın öncülleri ve ardılları: Bir metasentez çalışması. *Millî Eğitim Dergisi*, 52(239), 1913-1944.
- Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet ebeveyn tutumu ve anne baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 225-240. https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4385/60224#article_cite

- Çelikkaleli, Ö. (2018). İçsel Durumların Kontrolü Algısı Ölçeği: Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Electronic Turkish Studies*, 13(11). <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13429>
- Çetinkale, E. (2006). 11. sınıf öğrencilerinin denetim odakları, problem çözme becerileri ve algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin cinsiyet ve akademik alan değişkenleri açısından incelenmesi. <https://9lib.net/document/9yn6njkk-qogrencilerinin-becerileri-algilanan-tutumları-arasındaki-değişkenleri-acısından-incelenmesi.html>
- Çevik, G. B., & Atici, M. (2008). Lise 3. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of the Cukurova University Institute of Social Sciences*, 17(2). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50436>
- Çın, A. (2021). İlk çocukluk döneminde çocuğun ahlak eğitimi. *Şarkiyat*, 13(1), 574-562. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.881973>
- Çivitçi, A. (2007). Erken ergenlik döneminde içsel-dışsal denetim odağı boyutları ve cinsiyete göre mantıkdışı inançlar. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. <https://gcris.pau.edu.tr/bitstream/11499/41201/1/document%20%2818%29.pdf>
- Çivitçi, A. (2007). Erken ergenlik döneminde içsel-dışsal denetim odağı boyutları ve cinsiyete göre mantıkdışı inançlar. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*.
- Çok, F. (1993). Gelişim psikolojisi, kuramlar, yöntemler ve yaşamın ilk yılları. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 26(2), 641-670. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000479
- Çolakkadioğlu, O. (2003). *Ergenlerde karar verme ölçeğinin (Adolescent decision making questionnaire) uyarlama çalışması* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Dağ, İ. (1990). Kontrol odağı, stresle başa çıkma stratejileri ve psikolojik belirti gösterme ilişkileri (Doktora Tezi). *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

- Dağışan, E., Osmanoğlu, D. E., & Toksun, S. E. (2017). Dede korkut hikâyelerinin Kohlberg'in ahlak gelişim kuramına göre incelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 5(11), 163-181. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.509646>
- Daşci, E. (2015). *Bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin ebeveyn kontrolü ile akran ilişkileri ve akran baskısı arasındaki ilişkide aracılık rolünün incelenmesi* (Master's thesis, Ankara Üniversitesi (Turkey)).
- Delgado, E., Serna, C., Martínez, I., & Cruise, E. (2022). Parental attachment and peer relationships in adolescence: A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1064. <https://doi.org/10.3390/ijerph19031064>
- Delgado, E., Serna, C., Martínez, I., & Cruise, E. (2022). Parental attachment and peer relationships in adolescence: A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1064.
- Delgado, E., Serna, C., Martínez, I., & Cruise, E. (2022). Parental attachment and peer relationships in adolescence: A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1064.
- Demir, N. Ö., Baran, A. G., & Ulusoy, D. (2005). Türkiye'de ergenlerin arkadaş-akran grupları ile ilişkileri ve sapmış davranışlar: Ankara örnekleme. *Bilig*, (32), 83-108. <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423873408.pdf>
- Demir, N. Ö., Baran, A. G., & Ulusoy, D. (2005). Türkiye'de ergenlerin arkadaş-akran grupları ile ilişkileri ve sapmış davranışlar: Ankara örnekleme. *Bilig*, (32), 83-108. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25372/267802>
- Demir, Ö. O. (2021). Seçim teorisi temelli uygulamalarla psikolojik danışman adaylarının akademik motivasyon ve öznel iyi oluşlarının geliştirilmesi: Bir eylem araştırması.
- Demir, R. N. (2021). Yetişkin Bireylerin Sosyal Destek, Yalnızlık ve Sağlık Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi: Konya Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Demirci, Z. A., Bıçakcı, M. Y., & Uysal, B. (2022). Investigation of the effect of social emotional learning on peer relationships of adolescents. *Journal of Education and Future*, (21), 1-13.
- Demirhan, M. (2002). *Kendini açma düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenler açısından saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Master's thesis, Anadolu University (Turkey)).
- Demirhan, M. (2002). *Kendini açma düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenler açısından saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Master's thesis, Anadolu University (Turkey)).
- Demkowicz, O., Ashworth, E., O’neill, A., Hanley, T., & Pert, K. (2024). “Will My Young Adult Years be Spent Socially Distancing?”: A Qualitative Exploration of Adolescents’ Experiences During the COVID-19 UK Lockdown. *Journal of Adolescent Research*, 39(6), 1476-1511. <https://doi.org/10.1177/07435584221097132>
- Denham, S. A. (2007). Dealing with feelings: how children negotiate the worlds of emotions and social relationships. *Cognition, Creier, Comportament/Cognition, Brain, Behavior*, 11(1).
- Derbedek, H. (2008). *İlköğretim okul müdürlerinin öğretimsel liderlik özelliklerinin öğretmenlerin öz yeterlilikleri üzerindeki etkileri* (Master's thesis).
- Derin, R. (2006). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin problem çözme becerileri ve denetim odağı düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişki (İzmir ili örnekleme)* (Master's thesis, Dokuz Eylul Üniversitesi (Turkey)).
- Deveci, T. (2021). Yetişkin eğitimi teorileri. *Ankara: Sınırsız Eğitim ve Araştırma Derneği Yayınları*.
- Di Pentima, L., Toni, A., Schneider, B. H., Tomás, J. M., Oliver, A., & Attili, G. (2019). Locus of control as a mediator of the association between attachment and children’s mental health. *The Journal of Genetic Psychology*, 180(6), 251-265. <https://doi.org/10.1080/00221325.2019.1652557>
- Dilmaç, O. (2008). Görsel sanatlar öğretmen adaylarının denetim odaklarına ilişkin algılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (20), 1-14.

- Dinçer, B., (2008). Alt ve üst sosyo ekonomik düzeyde lise ikinci sınıfa devam eden ergenlerin anne baba tutumlarını algılamaları ile arkadaşlık ilişkilerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://avesis.ankara.edu.tr/yonetilen-tez/d40d7475-4c29-4d84-837c-2bd8e8cef9fe/alt-ve-ust-sosyo-ekonomik-duzeyde-lise-ikinci-sinifa-devam-eden-ergenlerin-anne-baba-tutumlarini-algilamaları-ile-arkadaslik-iliskilerinin-incelenmesi>
- Dinçyürek, S., Çağlar, M., & Birol, C. (2010). Atılganlık ve denetim odağı düzeyi: gelecek nesillere etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 142-150. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hunefd/issue/7799/102170>
- Dinçyürek, S., Çağlar, M., & Birol, C. (2010). Atılganlık ve denetim odağı düzeyi: gelecek nesillere etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 142-150.
- Doğan, T., Karaman, N. G., Çoban, A. E., & Çok, F. (2012). Ergenlerde arkadaşlık ilişkilerinin yordayıcısı olarak cinsiyet ve aileye ilişkin değişkenler. *İlköğretim Online*, 11(3), 845-855. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8588/106732#article_cite
- Doğan, U. P. D. M., & Ceyhan, E. (2008). Genel lise öğrencilerinin aile işlevlerinin ve denetim odaklarının incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 15(15), 67-82. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21115/227431>
- Dönmez, A. (1983). Denetim odağı (locus of control) ve çevre büyüklüğü. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 16(1), 37-47. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000920
- Duman, B. (2023). *Ergenlerde Sosyal Medya Kullanımı, Sosyal Kaygı ve Riskli Davranışların İncelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Durna, U., & Şentürk, F. K. (2012). Üniversite öğrencilerinin denetim odaklarını çeşitli değişkenler yardımıyla tespit etmeye yönelik bir çalışma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(15), 37-48. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijneb/issue/54849/751070#article_cite

- Efe, K. (2005). *Okul öncesi eğitim çağında çocuğu olan ailelerin denetim odağı türü ve çocuklarının sosyal davranışlarını denetlemeleri arasındaki ilişki* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü). <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/478345>
- Efiliti, E. (2008). Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık ve denetim odağının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 213-230. <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/413>
- Erdoğan, M. Y. (2020). The roles of attitudes towards learning and opposite sex as a predictor of school engagement: mixed or single gender education?. *Palgrave Communications*, 6(1), 1-9. <https://doi.org/10.1057/s41599-020-0457-9>
- Erişgen, E. (2023). *Anne babası birlikte ve ayrı olan ergenlerin sosyal medya bağımlılığı ve denetim odaklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi).
- Eroğlu, Y. (2014). *Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyeti yordayan risk etmenlerini belirlemeye yönelik bütüncül bir model önerisi* (Doctoral dissertation, Bursa Uludağ University (Turkey)).
- Ertokuş-Delikara, I. (2000). Ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Unpublished master's thesis, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara*.
- Esen Aktay, T. (2010). *Risk altındaki ortaöğretim 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin kendini toplama güçlerinin incelenmesi* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü). <https://avesis.gazi.edu.tr/yonetilen-tez/33b683a2-3e2b-400c-b17b-e39b89e49a4c/risk-altindaki-ortaogretim-9-ve-10-sinif-ogrencilerinin-kendini-toparlama-guclerinin-incelenmesi>
- Ferguson, S., Brass, N. R., Medina, M. A., & Ryan, A. M. (2022). The role of school friendship stability, instability, and network size in early adolescents' social adjustment. *Developmental psychology*, 58(5), 950.
- Festl, R., & Quandt, T. (2013). Social relations and cyberbullying: The influence of individual and structural attributes on victimization and perpetration via the internet. *Human communication research*, 39(1), 101-126.

- Filipiak, S., & Łubianka, B. (2021). On the rocky road to independence: Big five personality traits and locus of control in polish primary school students during transition into early adolescence. *International journal of environmental research and public health*, 18(9), 4564.
- Filipiak, S., & Łubianka, B. (2021). On the rocky road to independence: Big five personality traits and locus of control in polish primary school students during transition into early adolescence. *International journal of environmental research and public health*, 18(9), 4564.
- Flores, J., Caqueo-Úrizar, A., Ramírez, C., Arancio, G., & Cofré, J. P. (2020). Locus of control, self-control, and gender as predictors of internalizing and externalizing problems in children and adolescents in Northern Chile. *Frontiers in Psychology*, 11, 2015.
- Francis, A. J. (2020). Locus of control. In *Encyclopedia of psychology and religion* (pp. 1369-1370). Cham: Springer International Publishing.
- Freedman, J.L, Sears, D.O & Carlsmith, J.M. (2003), Sosyal Psikoloji (çev: Ali Dönmez), Ankara, İmge Yay.
- Furman, W., & Bierman, K. L. (1984). Children's conceptions of friendship: A multimethod study of developmental changes. *Developmental psychology*, 20(5), 925. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.20.5.925>
- Gadermann, A. M., Guhn, M. ve Zumbo, B. D. (2012). Estimating ordinal reliability for Likert-type and ordinal item response data: A conceptual, empirical, and practical guide. *Practical Assessment, Research and Evaluation*, 17(3), 1-13. <https://doi.org/10.7275/n560-j767>
- Galejs, I., & Pease, D. (1986). Parenting beliefs and locus of control orientation. *The Journal of psychology*, 120(5), 501-509. <https://doi.org/10.1080/00223980.1986.9915482>
- Goodenow, C., & Grady, K. E. (1993). The relationship of school belonging and friends' values to academic motivation among urban adolescent students. *The journal of experimental education*, 62(1), 60-71.

- Gore, J. S., Griffin, D. P., & McNierney, D. (2016). Does internal or external locus of control have a stronger link to mental and physical health?. *Psychological Studies*, 61, 181-196. <https://doi.org/10.1007/s12646-016-0361-y>
- Göger, G. (2018). *Ebeveynlerin kişilik özellikleri ile çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı).
- Gökçiçek, S. (2015). *Ortaöğretim kurumlarında spor yapan ve yapmayan öğrencilerin saldırganlık tutumlarının araştırılması (Samsun ili örneği)* (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Gökpınar, G. (2014). *İçsel-dışsal denetim odaklı beyaz yakalı çalışanlarda A ve B tipi kişilik özellikleri ile iş stresi ve algılanan örgütsel destek arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).
- Göksoy, S. (2023). Evaluating the Behaviors in the Educators School in Terms of Kohlberg's Moral Environment Development Theory. *Journal of Education, Society and Behavioural Science*, 36(1), 43-52. <https://doi.org/10.9734/jesbs/2023/v36i11202>
- Grose-Fifer, J., Spielman, R. M., Dumper, K., Jenkins, W., Lacombe, A., Lovett, M., & Perlmutter, M. (2023). Freud and the Psychodynamic Perspective. *Introduction to Psychology (A critical approach)*.
- Groth, N., Schnyder, N., Kaess, M., Markovic, A., Rietschel, L., Moser, S., ... & Schmidt, S. J. (2019). Coping as a mediator between locus of control, competence beliefs, and mental health: a systematic review and structural equation modelling meta-analysis. *Behaviour research and therapy*, 121:103442. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2019.103442>
- Gül, G. (2016). *Evlilik biçimleri açısından evlilik uyumu, ilişkilerde yükleme tarzları ve psikolojik dayanıklılık değişkenlerinin incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Gültekin, C. (2023). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Değer Düzeyleri ile Ebeveyn Tutumları ve Ebeveynlerin Ahlaki Benlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

- Gültekin, G. (2003). 9-14 Yaş Grubundaki Akut Ve Kronik Hastalığı Olan Çocukların Denetim Odağı Ve Benlik Kavramı Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gümüş, D. (2018). *Benlik saygısı, kontrol odağı ve rekabetçi tutum arasındaki ilişkinin örgütsel bağlamda incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Günaydın, H. (2022). *Danışmanlık tedbir kararı olan ergenlerin aile ilişkileri ve sosyal destek algılarının incelenmesi* (Master's thesis, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Güneş, F. B. (2023). *Beliren Yetişkinlerde Kişilerarası Yetkinlik, Algılanan Ebeveyn Kabul-Reddi ve Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Arasındaki İlişkiler* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Güney, E. (2016). Ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış olan lise öğrencilerinin yılmazlık düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.
- Güneyli, A. (2016). Nitel araştırmaya giriş [Introduction to qualitative research]. Bilişim ve Teknoloji Çağında Araştırma ve Proje Yönetimi. Ed. F. Silman, F. Altınay & Z. Altınay, p. 95-123, Ankara: Vize Publishing. [in Turkish]
- Güngördü, B., & Kaynak, Ü. (2024). Arkadaş İlişkileri Geliştirme Psikoeğitim Programının Akran Zorbalığı İle Baş Etmeye Etkisinin İncelenmesi. *Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 296-315.
- Gürat, C. (2022). *Ergenlerde Psikolojik Sağlamlığın Yordanmasında Algılanan Anne Baba Tutumu ve Affetme Davranışının Rolü* (Doctoral dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)).
- Gürbüz, A. G. (2008). *Öfke denetimi eğitiminin lise son sınıf öğrencilerinin öfkeyle başa çıkmaları, yaşam doyumları ve depresyon düzeylerine etkisinin incelenmesi* (Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)).
- Gürel, R. (2014). Sosyal pekiştireçlerin ve model davranışlarının, çocukların ahlaki yargılarının şekillenmesindeki etkisi (Bandura örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), 101-119.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29170/312364>

- Gürses, İ., & Kılavuz, M. A. (2016). Kuşakların ahlâkî değerleri birlikte öğrenmesi: Kohlberg'in ahlâkî gelişim kuramı açısından bir değerlendirme. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1), 97-117. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluifd/issue/24732/261523>
- Halpin, G., Halpin, G. ve Widdon, T. (1980). The relationship of perceived paren, tal behaviors to locus of control and selfesteem: American indian and Whtte Children. *Journal of Social Psychology*, 1980, 111, 189-982.
- Harman, E. (2017). *Lise öğrencilerinin denetim odaklarına göre mesleki olgunluklarının kariyer karar verme güçlüklerini yordama gücü* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü). <https://avesis.cu.edu.tr/yonetilen-tez/557f63b3-e933-42e8-9c55-8a5259283a21/lise-ogrencilerinin-denetim-odaklarına-gore-mesleki-olgunluklarının-kariyer-karar-verme-gucluklerini-yordama-gucu>
- Hartup, W. W. (2021). The company they keep: Friendships and their developmental significance. In *The social child* (pp. 143-163). Psychology Press.
- Hartup, W. W. (2022). Friendships and their developmental significance. In *Childhood social development* (pp. 175-205). Psychology Press.
- Hortaçsu, N., Oral, A., & Yasak-Gültekin, Y. (1991). Factors affecting relationships of Turkish adolescents with parents and same-sex friends. *The Journal of Social Psychology*, 131(3), 413-426. <https://doi.org/10.1080/00224545.1991.9713867>
- Huebner, E. S., Ash, C., & Laughlin, J. E. (2001). Life experiences, locus of control, and school satisfaction in adolescence. *Social indicators research*, 55, 167-183. <https://doi.org/10.1023/A:1010939912548>
- Huebner, E. S., Ash, C., & Laughlin, J. E. (2001). Life experiences, locus of control, and school satisfaction in adolescence. *Social indicators research*, 55, 167-183.
- Işıkol, K. (2019). *Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin akılcı olmayan inançları ve ebeveynlik öz yeterlik algıları ile çocukların sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişki* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).

- İlgül, B. (2022). *Akran zorbalığı ile empatik eğilim, olumlu sosyal davranışlar ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).
- Jackson, Y., Frick, P., & Dravage-Bush, J. (2000). Perceptions of control in children with externalizing and mixed behavior disorders. *Child Psychiatry and Human Development*, 31, 43-58. <https://doi.org/10.1023/A:1001974021298>
- James, J. B., & Zarrett, N. (2005). Ego integrity in the lives of older women: A follow-up of mothers from the Sears, Maccoby, and Levin (1951) patterns of child rearing study. *Journal of Adult Development*, 12, 155-167. <https://doi.org/10.1007/s10804-005-7084-y>
- Joe, V. C. (1971). Review of the internal-external control construct as a personality variable. *Psychological reports*, 28(2), 619-640. <https://doi.org/10.2466/pr0.1971.28.2.619>
- Kagıtcıbaşı, C. (2002). Psychology and human competence development. *Applied Psychology*, 51(1), 5-22. <https://doi.org/10.1111/1464-0597.0076z>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1972) Sosyal Değişmenin Psikolojik Boyutları Sosyal Bilimler Derneği yayınları. A-5, Ayyıldız Matbaası, Ankara
- Kahraman, V. (2023). *Anne-Baba ve Çocuk İlişkisinin Okul Öncesi Çocuklardaki Duygu Düzenleme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).
- Kaner, S. (2000). Akran ilişkileri ölçeği ve akran sapması ölçeği geliştirme çalışması. <http://i-rep.emu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11129/2582/914.pdf?sequence=1>
- Karaaslan, A. (2017). Psychosocial Causes Affecting Inhalants Addiction in Children and Adolescents: Case Report. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 4(2), 1-11.
- Karabekiroğlu, K. (2004). Ergenin Ruhsal Gelişimi (1. Baskı). İstanbul: Say Yayınları
- Karadeniz, E. (2005). *Üniversite giriş sınavına hazırlanan lise son sınıf öğrencileri ve velilerinin kaygı düzeyleri, başetme yolları ve denetim odağı arasındaki ilişki* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

- Karakuş, F. T. (2006). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile sosyal beceri arasındaki ilişki* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Karakuş, S. A. (2011). *Mavi yakalı çalışanların denetim odaklarının iş doyum düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).
- Kaur, J., & Upmanyu, V. V. (2007). A study of locus of control in relation to grade and gender in high school children. *Journal of Mental Health and Human Behaviour*, 12, 38-42.
- Kaval, K. (2001). 12 yaş çocuklarında denetim odağını etkileyen bazı değişkenlerin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- Kaval, P. (2006). The relationship between well-being and wildfire. (Department of Economics Working Paper Series, Number 14/06). Hamilton, New Zealand: University of Waikato. <https://repec.its.waikato.ac.nz/wai/econwp/0614.pdf>
- Kavun, Y. (2016). *Ergenlerde dindarlık ve insani değerler* (Master's thesis, Necmettin Erbakan University (Turkey)). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=jzKAnGSx-UwR6CAUnaQd7w&no=0RHmQpHcwGtvj_h-EjzqWg
- Kee Tony, T. S. (2003). Locus of control, attributional style and discipline problems in secondary schools. *Early Child Development and Care*, 173(5), 455-466. <https://doi.org/10.1080/0300443032000088203>
- Kesal, M., & Erkutlu, H. V. (2021). *Sosyal sorumluluk algısı ile örgütsel sinizm arasındaki ilişki: Pozitif psikolojik sermayenin düzenleyici rolü* (Master's thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi).
- Kesavayuth, D., Poyago-Theotoky, J., & Zikos, V. (2019). Locus of control, health and healthcare utilization. *Econ. Model.* 86, 227–238. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2019.06.014>
- Kıral, E. (2012). *İlköğretim okulu yöneticilerinin mükemmeliyetçilik algısı ve kontrol odağı ile ilişkisi* (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi (Turkey)).

- Kıralp, Y. A., Şahin, F. S., & Dinçyürek, S. (2008). Denetim odağı farklı psikolojik danışmanlık ve rehberlik (pdr) öğrencilerinin epistemolojik inançları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23).
- Kiliçoğlu, C. (2015). *Sınıf içerisinde istenmeyen davranışlara karşı öğretmenlerin başedebilme yöntem ve teknikleri* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kneavel, M. (2021). Relationship between gender, stress, and quality of social support. *Psychological reports*, 124(4), 1481-1501.
- Koç, B. U. (2024). *48-72 Aylık Çocukların Benlik Algı İllarının Mizaç Anne-Baba İle İlişki Özellikleri ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Master's thesis, Ankara Üniversitesi (Turkey)).
- Koğ, O. U. (2012). *Görselleştirme yaklaşımı ile yapılan matematik öğretiminin öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimi üzerindeki etkisi* (Doctoral dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)).
- Kohlberg, L. (2008). The Development of Children's Orientations Toward a Moral Order. *Human development*, 51(1), 8-20. <https://doi.org/10.1159/000112530>
- Konduz, N. (2016). *DSM-5'e göre kişilik bozukluğu tanısı alan hastaların kişilerarası işlevsellikte yetersizlik düzeyleri* (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü). <http://hdl.handle.net/11607/2951>
- Konyalı, Z. H. (2024). *Lise Akran Arabuluculuğu Programının Atılmanlık Becerileri, İletişim Becerileri ve Sosyal Beceriler Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Konyalı, Z. H. (2024). *Lise Akran Arabuluculuğu Programının Atılmanlık Becerileri, İletişim Becerileri ve Sosyal Beceriler Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Korkut, F. (1986). İlkokul Öğrencilerinin Kendilerine ve Ailelerine İlişkin Bazı Değişkenlerin Denetim Odakları Üzerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://dergipark.org.tr/tr/pub/hunefd/issue/7831/103051#article_cite
- Korkut, F. (1991). İlkokul öğrencilerinin kendilerine ilişkin bazı değişkenlerin denetim odakları üzerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(6).

<http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1421-published.pdf>

- Kornienko, O. (2024). Social network analysis. *Encyclopedia of Adolescence*, 2, 528-539.
- Koster, M., Pijl, S. J., Nakken, H., & Van Houten, E. (2010). Social participation of students with special needs in regular primary education in the Netherlands. *International journal of disability, development and education*, 57(1), 59-75.
- Krauss, S., Orth, U., & Robins, R. W. (2020). Family environment and self-esteem development: A longitudinal study from age 10 to 16. *Journal of personality and social psychology*, 119(2), 457. <https://doi.org/10.1037/pspp0000263>
- Kulas, H. (1996). Locus of control in adolescence: A longitudinal study. *Adolescence*, 31(123), 721. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/8874616/>
- Kuruçay, R. (2012). *Babanın durumsal ve kişilik özellikleriyle erkek ergen çocuklarının gerçekleştirdiği kuraldışı davranışların türü arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).
- Kuşay, Y. (2013). *Sosyal medya ortamı olarak facebook'un çekiciliği ve ergenlerde bağımlılık düzeyi* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Küçükkaragöz, H. (1998). İlkokul Öğretmenlerinde Kontrol Odağı ve Öğrencilerinin Kontrol Odağının Oluşumuna Etkileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://hdl.handle.net/20.500.12397/12471>
- Langevoort, D. C. (2004). Resetting the corporate thermostat: Lessons from the recent financial scandals about self-deception, deceiving others and the design of internal controls. *Geo. LJ*, 93, 285. <https://www.proquest.com/docview/231527099?sourcetype=Scholarly%20Journals>
- LeBaron-Black, A. B., Li, X., Okamoto, R. M., Saxey, M. T., & Driggs, T. M. (2022). Finances and Fate: Parent financial socialization, locus of control, and mental health in emerging adulthood. *Emerging Adulthood*, 10(6), 1484-1496. <https://doi.org/10.1177/21676968221110541>

- Liu, X., Kurita, H., Uchiyama, M., Okawa, M., Liu, L., & Ma, D. (2000). Life events, locus of control, and behavioral problems among Chinese adolescents. *Journal of clinical psychology*, 56(12), 1565-1577. [https://doi.org/10.1002/1097-4679\(200012\)56:12%3C1565::AID-7%3E3.0.CO;2-U](https://doi.org/10.1002/1097-4679(200012)56:12%3C1565::AID-7%3E3.0.CO;2-U)
- Loosemore, M., & Lam, A. S. Y. (2004). The locus of control: A determinant of opportunistic behaviour in construction health and safety. *Construction management and economics*, 22(4), 385-394. <https://doi.org/10.1080/0144619042000239997>
- MacDonald, A. P. (1971). Internal-external locus of control: A promising rehabilitation variable. *Journal of Counseling Psychology*, 18(2), 111. <https://doi.org/10.1037/h0030611>
- Madsen, C. K., & Coins, W. E. (2002). Internal versus external locus of control: An analysis of music populations. *Journal of music therapy*, 39(4), 265-273. <https://doi.org/10.1093/jmt/39.4.265>
- Manger, T., & Eikeland, O. J. (2000). On the relationship between locus of control, level of ability and gender. *Scandinavian Journal of Psychology*, 41(3), 225-229. <https://doi.org/10.1111/1467-9450.00191>
- Manger, T., Eikeland, O. J., & Asbjornsen, A. (2002). Effects of social-cognitive training on students' locus of control. *School Psychology International*, 23(3), 342-354. <http://dx.doi.org/10.1177/0143034302023003237>
- Mataracı, T., & Alemdağ, C. (2024). Locus of control and academic attributional style as predictors of academic procrastination behavior in sport science. *Research in Sport Education and Sciences*, 26(2), 31-38. <https://doi.org/10.62425/rses.1417338>
- Mataracı, T., & Alemdağ, C. (2024). Locus of Control and Academic Attributional Style as Predictors of Academic Procrastination Behavior in Sports Sciences. *Research in Sport Education and Sciences*, 26(2), 31-38. <https://doi.org/10.62425/rses.1417338>
- Merdan, E. (2023). Psikolojik Ayricalık. *Örgütsel Davranış Kavramlar ve Araştırmalar-II*, 47.

- Metin, G. A., Zengin, O., & Erkoç, B. (2022). Çocuklarda sosyal öğrenme sürecinin sosyal hizmet perspektifinden incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(54), 43-62. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.895029>
- Morganti, J. B., Nehrke, M. F., Hulicka, I. M., & Cataldo, J. F. (1988). Life-span differences in life satisfaction, self-concept, and locus of control. *The International Journal of Aging and Human Development*, 26(1), 45-56. <https://doi.org/10.2190/HDAD-XT0C-W8JB-63DR>
- Morry, M. M. (2003). Perceived locus of control and satisfaction in same-sex friendships. *Personal Relationships*, 10(4), 495-509. <https://doi.org/10.1046/j.1475-6811.2003.00062.x>
- Morsünbül, Ü., Karababa, P., Baysal, M. F., & Özkan, E. (2021). Ergenlerde Arkadaşlık Kalitesinin Yordayıcısı Olarak Sosyal Görünüş Kaygısı ve Kimlik Boyutları. *Buca Faculty of Education Journal/Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (52). https://www.researchgate.net/publication/357528983_Social_Appearance_Anxiety_and_Dimensions_of_Identity_as_Predictors_of_Friendship_Quality_among_Adolescents_Ergenlerde_Arkadaslik_Kalitesinin_Yordayicisi_Olarak_Sosyal_Gorunus_Kaygisi_ve_Kimlik_Boyutla
- Murtezaoğlu, Ç. (2022). *Ergenlerde mutluluk, öz-yeterlik, sosyal onay ihtiyacı ve akran ilişkilerinin incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Mutluoğlu, S., & Bulut Serin, N. (2010, November). İlkokul 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı sosyo-demografik özellikler açısından incelenmesi (Kuzey Kıbrıs örnekleme). In *International Conference on New Trends in Education and Their Implications* (Vol. 11, No. 13, pp. 858-864).
- Nainggolan, M. M., & Naibaho, L. (2022). The Integration of Kohlberg Moral Development Theory with Education Character. *Technium Soc. Sci. J.*, 31, 203. <https://doi.org/10.47577/tssj.v31i1.6417>
- Nainggolan, M. M., & Naibaho, L. (2022). The Integration of Kohlberg Moral Development Theory with Education Character. *Technium Soc. Sci. J.*, 31, 203. <https://doi.org/10.47577/tssj.v31i1.6417>

- Nair, B. (2014). *Ergenlerin saldırganlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Nowicki, S., & Strickland, B. R. (1973). A locus of control scale for children. *Journal of consulting and clinical psychology*, 40(1), 148. <https://doi.org/10.1037/h0033978>
- Nowicki, S., Iles-Caven, Y., Kalechstein, A., & Golding, J. (2021). Locus of control: Antecedents, consequences and interventions using rotter's definition. *Frontiers in psychology*, 12, 698917.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory* (2.baskı.). New York, NY: McGraw-Hill.
- Odacı, H., Kalkan, M., Balcı, S., & Yılmaz, M. (2003). Sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin denetim odağı üzerine etkisi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 2(20), 49-58. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/200162>
- Orhan, F. (2014). *Ergenlerin dini kimlik kazanmalarına sosyal öğrenmenin etkisi* (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi (Turkey)).
- Oruç, E. (2015). *Pozitif psikolojik sermayenin politik davranışlara etkisi: Akademisyenler üzerine bir araştırma* (Doctoral dissertation, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
- Öncü, S. (2021). Covid-19 Pandemisinin ergenler üzerindeki etkilerinin incelenmesi. *Edu 7: Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(13), 18-35. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/edu7/issue/67809/1008401>
- Önder, E. N. (2021). *Ortaöğretim dönemi öğrencilerinin din eğitiminde akran ilişkilerinin rolü (Amasya Örneği)* (Master's thesis, Amasya Üniversitesi).
- Önder, E. N. (2021). *Ortaöğretim dönemi öğrencilerinin din eğitiminde akran ilişkilerinin rolü (Amasya Örneği)* (Master's thesis, Amasya Üniversitesi).
- Öngen, D. (2003). Denetim Odağı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 35(35), 436-447.
- Özdel, K. (2015). Düünden bugüne bilişsel davranışçı terapiler: Teori ve uygulama. *Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics*, 8(2), 10-20. https://www.researchgate.net/publication/287217485_Dunden_Bugune_Bilisel_Davranisci_Terapiler_Teori_ve_Uygulama

- Özdemir, L. (2016). Kişilik özelliklerinin bir girişimcilik boyutu olan denetim odağı üzerindeki etkisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 17(2), 131-149. <https://hdl.handle.net/11376/2563>
- Özden, K. (2014). *Üniversite öğrencilerinde psikolojik iyi oluşun psikososyal yordayıcılarının sosyal bilişsel kariyer kuramı açısından incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Özel, M. (2009). *Ergenlerin denetim odaklarına ve algıladıkları ebeveyn çocuk yetiştirme tutumuna göre karar verme biçimlerinin incelenmesi: Darıca ilçesi örneği* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)). <https://www.proquest.com/docview/3086170929?pq-origsite=primo&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses>
- Özen, Y. (2011). Etik mi? Ahlak mı? Modernite mi? Medeniyet mi? Değerler eğitimine sosyal psikolojik bir yaklaşım. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5), 63-87. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/diclesosbed/issue/61612/920112>
- Özkalp, E., & Kirel, Ç. (2011). *Örgütsel Davranış*, Ekin Yayınevi, 5. Baskı, Bursa, (s 74), 81.
- Özkan, A., & Tahiroğlu, M. (2023). *Yazma sorunu olan bir ilkökul öğrencisinin ince kas gelişiminin desteklenmesi ve yazım hatalarının giderilmesi* (Master's thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi). <http://hdl.handle.net/20.500.11787/8470>
- Özsarı, E., & Özçelik, A. D. Ö. (2020). Toplumsal Alan Kuramına Göre Türkiye'de Orta Çocukluk Dönemindeki Ahlaki Gelişim. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 53(3). <http://hdl.handle.net/20.500.11787/8470>
- Özyürek, D. (1992). *Denetim odağını etkilemeye yönelik deneysel bir çalışma* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Parlar, N. (2023). *Dini Gelişim Teorileri Bağlamında Ergenlik Dönemi Din ve Ahlak Eğitimi*.
- Paşa, M. (2007). *Stresin bireysel performans üzerindeki etkileri ve bir uygulama* (Doctoral dissertation, Bursa Uludag University (Turkey)).

- Pekçetin, E. (2022). *DSM-5'te yer alan kişilik bozukluklarının kontrol odağı, öz kontrol ve psikolojik sağlamlık açısından incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi).
- Perry, J. C., Liu, X., veGriffin, G. C. (2011). The career locus of control scale for adolescents: Further evidence of validity in the United States. *Journal of Career Development*, 38(2), 167-185.
- Rabaglietti, E., & Ciairano, S. (2008). Quality of friendship relationships and developmental tasks in adolescence. *Cognitie, Creier, Comportament/Cognition, Brain, Behavior*, 12(2). https://www.researchgate.net/publication/265085556_Quality_of_friendship_relationships_and_developmental_tasks_in_adolescence
- Rotter, J. B. (1990). Internal versus external control of reinforcement: A case history of a variable. *American psychologist*, 45(4), 489. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.45.4.489>
- Rotter, J. B. (2017). Some implications of a social learning theory for the practice of psychotherapy. In *Foundations of Behavioral Therapy* (pp. 208-241). Routledge.
- Rotter, J. B. (2021). Social learning theory. In *Expectations and actions* (pp. 241-260). Routledge.
- Rotter, J.B., Chance, J.E. & Phares, E.J. (1972). Applications of a Social Theory of Personality, Holt, Rinehart & Winston, Inc. USA., s: 271- 350
- Rudolph, K. D., & Dodson, J. F. (2022). Gender differences in friendship values: Intensification at adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 42(4), 586-607. <https://doi.org/10.1177/02724316211051948>
- Sabatier, C., Restrepo Cervantes, D., Moreno Torres, M., Hoyos De los Rios, O., & Palacio Sañudo, J. (2017). Emotion Regulation in Children and Adolescents: concepts, processes and influences. *Psicología desde el Caribe*, 34(1), 101-110.
- Salem, A. A. M., Al-Huwailah, A. H., Abdelsattar, M., Al-Hamdan, N. A., Derar, E., Alazmi, S., ... & Griffiths, M. D. (2023). Empathic skills training as a means of reducing cyberbullying among adolescents: an empirical

- evaluation. *International journal of environmental research and public health*, 20(3), 1846.
- Salisch, M. V. (2001). Children's emotional development: Challenges in their relationships to parents, peers, and friends. *International Journal of Behavioral Development*, 25(4), 310-319.
- Salmivalli, C., & Isaacs, J. (2005). Prospective relations among victimization, rejection, friendlessness, and children's self-and peer-perceptions. *Child development*, 76(6), 1161-1171. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2005.00841.x-i1>
- Saracaloğlu, A. S., & Yılmaz, S. (2011). Öğretmen adaylarının eleştirel düşünme tutumları ile denetim odaklarının incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 468-478. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8592/106815>
- Sardoğan, M. E., Karahan, T. F., & Kaygusuz, C. (2006). Üniversite öğrencilerinin kullandıkları kararsızlık stratejilerinin problem çözme becerisi, cinsiyet, sınıf düzeyi ve fakülte türüne göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 78-97. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/161007>
- Sarıgül, B., Zakaria, N. B., & Erum, N. (2023). Governance for workplace culture: Leveraging positive peer relationships to drive employee performance. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*.
- Sarikaya, P. (2007). *Tükenmişlik sendromunun kişilik özelliklerinden denetim odağı ile ilişkisi ve bir uygulama* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Sarikaya, A. (2015). *14-18 yaş arası ergenlerin benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişki* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Schlenker, B. R., & Pontari, B. A. (2000). The strategic control of information: Impression management and self-presentation in daily life. *Psychological perspectives on self and identity* (pp. 199–232). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10357-008>
- Schmuck, P., & Schultz, P. W. (Eds.). (2002). *Psychology of sustainable development*. Springer Science & Business Media.

- Scholte, R. H., & Van Aken, M. A. (2020). Peer relations in adolescence. In *Handbook of adolescent development* (pp. 175-199). Psychology Press.
- Scholte, R. H., & Van Aken, M. A. (2020). Peer relations in adolescence. In *Handbook of adolescent development* (pp. 175-199). Psychology Press.
- Schultz, M. (2001). Paleohistopathology of bone: a new approach to the study of ancient diseases. *American Journal of Physical Anthropology: The Official Publication of the American Association of Physical Anthropologists*, 116(S33), 106-147. <https://doi.org/10.1002/ajpa.10024>
- Schwartz-Mette, R. A., Shankman, J., Dueweke, A. R., Borowski, S., & Rose, A. J. (2020). Relations of friendship experiences with depressive symptoms and loneliness in childhood and adolescence: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 146(8), 664–700. <https://doi.org/10.1037/bul0000239>
- Selcen, A. (2009). *Denetim odağı eğitim programının ilköğretim 6. 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin denetim odağı düzeyine etkisi* (Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)).
- Selcen, A. (2009). *Denetim odağı eğitim programının ilköğretim 6. 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin denetim odağı düzeyine etkisi* (Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)).
- Serin, N. B., & Derin, R. (2008). İlköğretim öğrencilerinin kişilerarası problem çözme becerisi algıları ve denetim odağı düzeylerini etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1). https://www.researchgate.net/publication/334730209_Ilkogretim_ogrencilerin_in_kisilerarasi_problem_cozme_becerisi_algilari_ve_denetim_odagi_duzeyle_rini_etkileyen_faktorler
- Sert Ağır, M. (1994). *Normal lise ile imam hatip lisesi öğrencilerinin denetim odakları üzerine bir inceleme* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Sevi, E. S. (2009). *Psikobiyolojik kişilik modeli ve beş faktör kişilik kuramı: Mizaç ve karakter envanteri (TCI) ile beş faktör kişilik envanterinin (5FKE) karşılaştırılması* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Seymenler, S., ve Siyez, D. M. (2016). Lise öğrencilerinde kariyer denetim odağını yordayıcı değişkenler olarak toplumsal cinsiyet ve ebeveyne bağlanma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 286-300
- Shahrak, J. S. (2013). *Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Anne Baba Tutumu Özsaygı ve Akademik Başarı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Master's thesis, Ankara Üniversitesi (Turkey)).
- Shakirova, K. (2022). *Bireylerdeki damgalama eğiliminin demografik değişkenlere göre incelenmesi* (Master's thesis, Necmettin Erbakan University (Turkey)).
- Shreyas, N., Deshpande, S. S., Jawdekar, A. M., Shah, P. P., & Khachane, N. A. (2024). Matters of the Mind: A Look Into the Life of Sigmund Freud. *Cureus*, 16(10). 10.7759/cureus.71562
- Silvester, J., Anderson-Gough, F. M., Anderson, N. R., & Mohamed, A. R. (2002). Locus of control, attributions and impression management in the selection interview. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 75(1), 59-76. <http://dx.doi.org/10.1348/096317902167649>
- Soni, A., Bhalla, A., & Kaur, B. (2020). To study the predictors of happiness on locus of control and gratitude among adolescents'. *Indian Journal of Positive Psychology*, 11(4), 398-401. <https://www.proquest.com/docview/2445573939?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals>
- Steinberg, L. (2007). Risk taking in adolescence: New perspectives from brain and behavioral science. *Current directions in psychological science*, 16(2), 55-59. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00475.x>
- Sullivan, S. A., Thompson, A., Kounali, D., Lewis, G., & Zammit, S. (2017). The longitudinal association between external locus of control, social cognition and adolescent psychopathology. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 52, 643-655. <https://doi.org/10.1007/s00127-017-1359-z>
- Sunaryo, I., & Fauziati, E. (2023). Character Education in Early Childhood Based on Kohlberg's Perspective. *Early Childhood Research Journal (ECRJ)*, 6(1), 55-63. <http://dx.doi.org/10.23917/ecrj.v6i1.23022>

- Südemen, M. (2022). *Üniversite öğrencilerinde aleksitimi, duygu gereksinimi, kendini ayarlama, kimlik ve sosyal medya bağımlılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Master's thesis, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Süzen, B. (2015). *1999 Marmara Depremini yaşamış bireylerin psikolojik dayanıklılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Şahin, N. H., Basim, H. N., & Çetin, F. (2009). Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımlarında Kendilik Algısı ve Kontrol Odağı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(2). <https://turkpsikiyatri.com/PDF/C20S2/153-163.pdf>
- Şehir, S., & Aküzüm, C. (2020). İlkokul Öğrencilerinin Başarısızlık Nedenlerinin Sınıf Öğretmenlerinin Denetim Odağı Bağlamında İncelenmesi. *International Journal of Social Science Research*, 10(2), 229-247. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijssresearch/issue/66794/1003990>
- Şeker, G., & Kaya, A. (2018). Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile desteği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 8(49), 157-171. https://www.researchgate.net/publication/323906326_Lise_Ogrencilerinin_Meslek_Seciminde_Aile_Destegi_Bir_Olcek_Gelistirme_Calismasi
- Şeker, S. S. (2011). *9-11 yaş grubu çocuklarda orff schulwerk destekli keman eğitiminin keman dersine ilişkin tutum, öz yeterlik, öz güven ve keman çalma becerisi üzerindeki etkileri* (Doctoral dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)). <http://hdl.handle.net/20.500.12397/6773>
- Şengüder, Ş. (2006). *Lise 1-III. sınıf öğrencilerinde denetim odağı ile ruhsal sorunlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve akademik başarı ile kıyaslanması* (Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)). <http://hdl.handle.net/20.500.12397/7464>
- Şengüder, Ş. (2006). *Lise 1-III. sınıf öğrencilerinde denetim odağı ile ruhsal sorunlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve akademik başarı ile kıyaslanması* (Master's thesis, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)).

- Şinikoğlu, B. G. (2016). *14-18 Yaş arası ergenlerde duygusal dışavurum tarzları, kişilik özelliklerive algılanan ebeveyn tutumlarının ilişkisinin incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Tabak, A., & Erkuş, A. (2008). Denetim odağının bireylerin belirsizlikle başetme düzeylerine etkisi: kamu sektöründe bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1).
https://dergipark.org.tr/tr/pub/huniibf/issue/7872/103434#article_cite
- Tan, D. (2000). Lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ile denetim odaklarının aile destek düzeyleri ve özlük nitelikleri açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi.
- Taş, İ. (2011). *Öğretmenlerde yaşamın anlamı yaşam doyumu sosyal karşılaştırma ve iç-dış kontrol odağının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=SgkXZHLuAI4c5MF5YMGfzA&no=6QK9XO7oEtIj1WzDhHTz-g>
- Taşan, Ö. F. (2022). *Ergenlerde ilişkisel saldırganlık ile utanç ve suçluluk arasındaki ilişkide ahlaki çözülmenin aracı rolü* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).
- Tedik, S. E. (2019). Adölesanlarda sağlık inanç modeli temelli yaratıcı drama eğitiminin sağlık denetim odağı ve sigara algısına etkisi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=zslw0YCfd1CEVbs7LccF3w&no=AVxfT5NEH6YxUpp2wFcQ6Q>
- Tekeli, Ş. G. (2010). *Lise Son Sınıf Öğrencileri Ile Üniversite Öğrencileri Arasında Bir Karşılaştırma: Akademik Benlik Yeterliği Denetim Odağı Stresle Başa Çıkma ve Problem Çözme Becerisi* (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi (Turkey)).
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=-D6rj0f4zO2PkbS7FeigMQ&no=Qtm7SosuPog5kG8etuSwmg>
- Tekin, S. S. (2022). *Ebeveynlik stilleri ile 48-72 aylık çocukların duygü düzenleme becerileri ve öz düzenleme becerileri arasındaki ilişki* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).

- Terzi, A. R. (2011). Denetim odağı ve örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Eğitim ve Bilim*, 36(162).
<https://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/222>
- Tohumcu, M. U. (2018). *İnternet ve akıllı telefon bağımlılığı ile benlik saygısı ve yalnızlık arasındaki ilişkinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
<https://doi.org/10.26468/trakyasobed.545391>
- Tony, T. S. K. (2003). Locus of control, attributional style and discipline problems in secondary schools. *Early Child Dev. Care* 173, 455–466.
<https://doi.org/10.1080/0300443032000088203>
- Toprak, H. (2014). *Ergenlerde mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu* (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
- Tümkiye, S. (2000). İlkokul öğretmenlerindeki denetim odağı ve tükenmişlikle ilişkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(8), 61-68.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauefd/issue/11135/133178>
- Uğurlu, N., Sayan, A., & Tan, M. (2003). Hemşirelerde Benlik Saygısı Ve İç-Dış Kontrol Odağı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 19(3), 103-113.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/eghemsire/issue/49616/635932>
- Ulga, E. (2024). Ortaokul öğrencilerinde okul motivasyonu, öznel iyi oluş ve karar verme stilleri arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa
<https://acikerisim.uludag.edu.tr/server/api/core/bitstreams/e24cee4b-6f44-41b8-9baf-f1f043750e46/content>
- Uluer, B. (2015). *Otel çalışanlarının içten ve dıştan denetimli olmalarının iş ve müşteri memnuniyetine etkisinin incelenmesi* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).
- Uluyürek, C. D. (2022). *Yetişkinlerde kişilik özelliklerinin savunma mekanizmalarıyla ilişkisinde zihinselleştirmenin aracı rolü* (Master's thesis, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Unlendorff, H. (2000). Parents and childrens friendships Networks. *Journal of Family Issues*, 3, 48-79. <http://dx.doi.org/10.1177/019251300021002003>
- Utami, R. J. (2024). Moral development of grade IV elementary school students based on Kohlberg's Theory. *Journal Of Educational Experts (JEE)*, 7(1), 1-8. <https://doi.org/10.30740/jee.v7i1.199>
- Ünüvar, A. (2012). *Gerçeklik kuramına dayalı psiko-eğitim programının lise öğrencilerinin denetim odağı ve yılmazlık düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Doctoral dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)). <http://hdl.handle.net/20.500.12397/6760>
- Üstündağ, A. (2022). Ergenlerin instagram bağımlılık düzeyleri ile psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*, 23(1), 8-21.
- Valkenburg, P. M., Sumter, S. R., & Peter, J. (2011). Gender differences in online and offline self-disclosure in pre-adolescence and adolescence. *British Journal of Developmental Psychology*, 29(2), 253-269. <https://doi.org/10.1348/2044-835X.002001>
- Verkuyten, M., & Steenhuis, A. (2005). Preadolescents' understanding and reasoning about asylum seeker peers and friendships. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 26(6), 660-679. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2005.08.002>
- Wahidah, E. Y., Yuminah, Y., In'ami, M., & Ulfa, U. (2022). Implementing Sigmund Freud's psychoanalysis theory in the academic arena: a critical study. *imtiyaz: Jurnal Ilmu Keislaman*, 6(2), 72-87. <https://doi.org/10.46773/imtiyaz.v6i2.359>
- Wang, L., & Lv, M. (2020). Internal-external locus of control scale. *Encyclopedia of personality and individual differences*, 2339-2343. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-28099-8_41-1
- Wang, Y., Huebner, E. S., & Tian, L. (2021). Parent-child cohesion, self-esteem, and academic achievement: The longitudinal relations among elementary school students. *Learning and Instruction*, 73, 101467. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2021.101467>
- Wood, L., & Olivier, T. (2008). Addressing the needs of teachers in disadvantaged environments through strategies to enhance self-efficacy. *Teacher Development*, 12(2), 151-164. <https://doi.org/10.1080/13664530802038154>

- Yağışan, N., Sünbül, A. M., & Yücalan, Ö. B. (2007). Eğitim fakültesi güzel sanatlar ve diğer bölüm öğrencilerinin benlik imgesive denetim odaklarının karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 595-607. <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/506>
- Yahşi, K. (2022). *Çatışma çözme programının ortaokul öğrencilerinin çatışma çözüm becerilerine, akran ilişkilerine ve akran zorbalığına etkisi* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).
- Yardım, T. E. (2022). *Çevrimiçi oyun oynayan üniversite öğrencilerinin siber zorbalık/mağduriyet düzeyleri ile empati arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Yaşar, V. (2006). *Farklı liselerde öğrenim görmekte olan 16-18 yaş grubundaki öğrencilerin denetim odağı düzeyleri ile bazı kişilik özelliklerinin karşılaştırılması* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Yerekaban, H. B. (2007). *Resmi ilköğretim okullarında görev yapan eğitim yöneticilerinin benlik saygısı ve denetim odağı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yeşilyaprak, B. (1988). Lise öğrencilerinin içsel ya da dışsal denetimli oluşlarını etkileyen etmenler. *Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara Kişiliğin Diğer Yönlerini Araştıran Mini Kuramlar*, 585.
- Yeşilyaprak, B. (1990). Gençlerde Denetim Odağı ve Ön Koşulları. V.Ulusal Psikoloji Kongresi. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İzmir.
- Yıldırım, N. Y. N. (2014). *Üniversite öğrencilerinde erteleme davranışının mükemmeliyetçilik ve denetim odağı ile ilişkisinin incelenmesi* (Master's thesis, Necmettin Erbakan University (Turkey)).
- Yıldırım, S. (2012). Hemşirelik hizmetlerinde nedensel yükleme teorisi: Bir alan araştırması. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 15(2), 27-36. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hacettepesid/issue/7572/99408>
- Yıldız, F. (2023). *Yetişkin Eğitiminde Sanatsal Etkinliklerin Yeri: Bir Model Onerisi* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).

- Yıldız, M. (2016). *Romantik ilişkilerde şiddetin ana baba tutumları ve benlik saygısı ile ilişkisi* (Master's thesis, Bursa Uludağ University (Turkey)). <http://hdl.handle.net/11452/10101>
- Yıldız, N., & Keskin, H. (2016). Ergenlik dönemindeki öğrencilerin dijital ve matbu okumaya karşı tutumlarının çeşitli değişkenlere göre değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 344-361. <http://dx.doi.org/10.17860/efd.82485>
- Yılmaz Arslan, N. B. (2022). *Eylem kimlikleme düzeyi ile bireycilik-toplulukçuluk boyutlarının öz-kontrolü yordaması* (Master's thesis, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). <https://hdl.handle.net/20.500.12451/10090>
- Yılmaz, E. (2002). Ön-ergenlerde (13-14 yaş) ego-santrik düşüncenin denetim odağı ile ilişkisinin incelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Konya.
- Yılmaz, N., & Bedel, A. (2021). Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıklarını açıklamada kariyer denetim odağı ile meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların rolü. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(34), 1023-1046.
- Yiğit, B., Doğan, G., Fahrettin, T. U. N. Ç., & Çolak, E. (2022). Ortaokul Öğrencilerinde Bazı Değişkenlere Göre Öz-Yeterlilik Düzeyi ile Denetim Odağı İlişkisinin İncelenmesi. *Journal of Social Education*, 1(2).
- Yılmaz, M. F. (2018). Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarını açıklamaya yönelik model sınaması: utangaçlık, benlik saygısı, yalnızlık ve algılanan sosyal desteğin etkileri.
- Yiming, Y., Shi, B., Alghamdi, A. A., Kayani, S., & Biasutti, M. (2023). Social support and self-efficacy as mediators between internal locus of control and adolescents' physical activity. *Sustainability*, 15(7), 5662.
- Yurdakul, Y. (2024). Orta Çocukluk Döneminde Empatik Eğilimin Arkadaşlık Niteliğini Yordayıcı Rolü. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 1198-1219.

- Yurdakul, Y. (2024). Orta Çocukluk Döneminde Empatik Eğilimin Arkadaşlık Niteliğini Yordayıcı Rolü. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 1198-1219.
- Zahodne, L. B., Meyer, O. L., Choi, E., Thomas, M. L., Willis, S. L., Marsiske, M., ... & Parisi, J. M. (2015). External locus of control contributes to racial disparities in memory and reasoning training gains in ACTIVE. *Psychology and aging*, 30(3), 561. <https://doi.org/10.1037/pag0000042>
- Zeman, J., Cassano, M., Perry-Parrish, C., & Stegall, S. (2006). Emotion regulation in children and adolescents. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 27(2), 155-168.
- Zemel, O., Einat, T., Ronel, N., & Ben-Aharon, M. (2021). Psychological acceptance, perceived locus of control, and abstention or desistence from delinquent behavior among at-risk adolescents. *Journal of Offender Rehabilitation*, 60(1), 62-79. <https://doi.org/10.1080/10509674.2020.1827120>
- Zhao, W., Wang, X., Li, J., Li, Q., & Chen, C. (2022). “Time is my own treasure”: parental autonomy support and academic procrastination among chinese adolescents. *Psychology Research and Behavior Management*, 2773-2782. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S373033>
- Zhou, Z., Shen, R., Huebner, E. S., & Tian, L. (2023). The longitudinal reciprocal relations among friendship quality, positivity and prosocial behavior in chinese early adolescents. *Current Psychology*, 42(30), 26341-26355.

EKLER

EK 1

EKLER:

Ek 1: Bakanlık İzinleri

**KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
GENEL ORTAÖĞRETİM DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ**

Sayı: GOÖ.0.00.35-A/13/14- **1703** 16.04.2014

Sayın Afet Kalavasonlu,

İlgi: 16.04.2014 tarihli başvurunuz.

Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'nün TTD.0.00.03-12-14/563 sayı ve 16.04.2014 tarihli yazısı uyarınca "Koruyucu Aile Ölçeği, Rotter'in İç ve Dış Denetim Odağı Ölçeği, Arkadaş İlişkileri Ölçeği" konulu anketin bazı okullarımızda toplam 800 öğrenciye yönelik uygulanması müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Ancak anketi uygulamadan önce anketin uygulanacağı okulların bağlı bulunduğu okul müdürlüğüyle istişarede bulunulup, anketin hangi okulda ne zaman uygulanacağı birlikte saptanmalıdır. Anket yapılmadan önce ilgili okulda öğrenim gören öğrencilerin velileri bilgilendirilmeli ve velilerinin yazılı onay ve izinleri alınmalıdır. Aileler tarafından verilen bu yazılı onaylar, gerektiği takdirde ulaşılabilmesi için okul idaresi tarafından muhafaza edilmelidir.

Anketi uyguladıktan sonra sonuçlarının Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'ne ulaştırılması yasa gereğidir.

Bilgilerinize saygı ile rica ederim.

**Mustafa Borataş
Müdür**

MH/PC

Tel: (90) (392) 228 3136 – 228 8187
Fax: (90) (392) 227 8639
E-mail: mebh@mebnet.net

Lefkoşa-K (TRK)

Ek 2: Etik Kurul

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

29.03.2024

Sayın Afet Kalavasoğlu Beyoğlu

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/EB/2024/1091 proje numaralı ve "Farklı Denetim Odaklarına Sahip Olan Ergenlerin Denetim Odakları ile Arkadaş İlişkilerinin Karşılaştırılması" başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Prof. Dr. Aşkın KİRAZ

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Koordinatörü

Ek 3: İntihal

Sayfa 2 of 87 - Bütünlük Genel Bakış

Gönderi Kimliği trnsoid::13125565325

13% Genel Benzerlik

Her veri tabanı için çıkan kaynaklar da dâhil tüm eşleşmelerin kombine toplamı.

Ön Sıradaki Kaynaklar

- 10% İnternet kaynakları
- 9% Yayınlar
- 4% Gönderilen çalışmalar (Öğrenci Makaleleri)

Bütünlük Bayrakları

İnceleme için 0 Bütünlük Bayrağı

Herhangi bir şüpheli metin manipülasyonu belirlenmedi.

Sistemimizin algoritmaları bir belgede, onu normal bir gönderiden ayıracılabilecek her türlü tutarsızlığı derinlemesine inceler. Tuhaf bir şey fark edersek incelemeniz için bayrak ekleriz.

Bir Bayrak mutlaka bir sorun olduğunu göstermez. Ancak daha fazla inceleme için dikkatinizi vermenizi öneririz.

Ön Sıradaki Kaynaklar

- 10% İnternet kaynakları
- 9% Yayınlar
- 4% Gönderilen çalışmalar (Öğrenci Makaleleri)

Ön Sıradaki Kaynaklar

Gönderi içinde en yüksek eşleşme sayısına sahip kaynaklar. Çıkan kaynaklar görüntülenmeyecektir.

1	İnternet	acikbilim.yok.gov.tr	3%
2	İnternet	dergipark.org.tr	1%
3	İnternet	docs.neu.edu.tr	1%
4	İnternet	earsiv.anadolu.edu.tr	1%
5	İnternet	hdl.handle.net	0%
6	Öğrenci makaleleri	İstanbul Gelişim University	0%
7	İnternet	acikerisim.sakarya.edu.tr	0%

Ek 4: Ön Deneme Ölçekleri

Değerli öğrenciler;

Bu ölçek Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı'nda yürütülen doktora eğitiminin bir parçası olarak, Farklı denetim odağına sahip olan ergenlerin denetim odakları ile arkadaşlık ilişkilerinin karşılaştırılması amacıyla oluşturulmuştur.

Sizlerden istenen bu ölçeği içtenlikle doldurmanızdır. İstatistiksel analizlerde eksiklik olmaması için her maddeye cevap vermiş olmanız son derece önemlidir. Her bir madde için okuduğunuz maddeye katılıp katılmadığınızı veya katılma sıklığınızı işaretlemeniz yeterli olacaktır. Ölçek için ortalama yanıtlama süresi 30 dakikadır.

İlginiz ve desteğiniz için teşekkür ederim.

UZ. AFET BEYOĞLU

Doğum Tarihiniz: 1996 ( ) 1997 ( ) 1998 ( ) 1999 ( ) 2000 ( ) 2001 ( ) 2002 ( )

Cinsiyetiniz: Bayan ( ) Bay ( )

Okulunuz: Cumhuriyet Lisesi ( )
Gazi Mağusa Türk Maarif Koleji ( )
Lefkoşa Türk Lisesi ( )
Lefkoşa Türk Maarif Koleji ( )

ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİ İLETİŞİMSEL ETKİLİLİK ÖLÇEĞİ

		Her Zaman	Ortadan Çok	Orta Sıklıkta	Ortadan Az	Hiçbir Zaman
1.	Bilmediğim bir konu hakkında bilirmişim gibi davrandığım olur.					
2.	Ne zaman konuşmam gerektiğini iyi bilirim.					
3.	Arkadaşlarım heyecanlı olarak anlatsa da sevmediğim konuları dinlemem.					
4.	Arkadaşlarımla sohbet etmekten keyif alırım.					
5.	Aile, kültür farkından dolayı arkadaşlarımla iletişim kurmakta sıkıntı çekerim.					
6.	Arkadaşlarımdan beni çok iyi anladıklarını düşünürüm.					
7.	Ben arkadaşlarımdan ne demek istediklerini net olarak anlarım.					
8.	Arkadaşlarımdan söylediklerine güvenirim.					
9.	Arkadaşlarım benim söylediklerime güvenir.					
10.	Türkçeyi çok güzel konuştuğumu düşünürüm.					
11.	Arkadaşlarımdan söylediklerine inanmadığım olur.					
12.	Arkadaşlarımdan söylediğine inanmadığım zaman inanmadığımı ona söylerim.					
13.	Konuştuğum zaman herkesin dikkatle beni dinlediğini hissedirim.					
14.	Konuştuğum zaman anlamlı şeyler söylerim.					
15.	Konuştuğum zaman saçmaladığımı düşündüğüm olur.					
16.	Arkadaşlarıma anlatacağım konuları en basit ayrıntısından karmaşık noktalara kadar detaylı anlatırım.					
17.	Söylediğim şeyleri görseller (resim, şekil, telefon görüntüsü...) ile desteklerim.					
18.	Konuştuğum konulara ilişkin örneklerde anlatırım.					
19.	Konuşmalarımda anlatacağım konunun önemli noktalarını vurgularım.					
20.	Anlatacağım konuları, eksik bırakıp arkadaşlarımdan her şeyi öğrenmesinin hata olduğunu düşündüğüm olur.					
21.	Yeri geldiği zaman konu ile ilişkili ise benzer konuları da anlatırım.					

22.	Konular karmaşıkleştığı zaman o konulara ilişkin daha önceden nasıl davranıldığını hatırlamaya çalışırım.					
23.	Arkadaşlarım konuşurken sadece onları dinlemeye çalışırım.					
24.	O an için arkadaşlarımın ihtiyaç duyduğu konularda konuşmak isterim.					
25.	Konuşmalarımı kanıtlarla desteklerim.					
26.	Konuşmalarımda ses tonumda değişiklikler yaratarak arkadaşlarımın beni dinlemeleri için çaba sarf ederim.					
27.	Konu belli ise arkadaşlarımla konuşmadan önce ne konuşacağımı düşünürüm.					
28.	Konuştuğum konulara ilişkin arkadaşlarımın tepkilerini gözlemlemeye çalışırım.					
29.	Arkadaşlarımın beni anlaması için tane tane konuşurum.					
30.	Konuşmalarım sırasında hatalar yaptığımı fark ettiğim olur.					
31.	Konuşmanın sonunda sıkıntılı bir sonucun varlığına inanırsam o konuları konuşmaktan korkarım.					
32.	Her ortamda çok rahat konuşabileceğimi düşünürüm.					
33.	Arkadaşlarım konuşurken bazı noktalara takıldığım olur.					
34.	Arkadaşlarımın konuşmalarında ille de hata bulmaya çalıştığım olur.					
35.	Arkadaşlarım konuşurken, gerçekte dinlemeden dinlermiş gibi davrandığım olur.					
36.	Konuşma esnasında arkadaşlarımın baş hareketlerini gözlerim.					
37.	Konuşma esnasında arkadaşlarımın yüz ifadelerini anlamaya çalışırım.					
38.	Önemli konuları konuşacaksam arkadaşlarımın çok yakınında olmayı tercih ederim.					
39.	Arkadaşlarıma güzel şeyler söylemeye çalışırım.					
40.	Arkadaşlarımın anlattıklarından anlamadığım noktaları onlara sorarım.					
41.	Arkadaşlarıma anlattığım konuları arkadaşlarım anlamadan tekrar sorarsa onlara farklı şekilde anlatmaya çalışırım.					

42.	Arkadaşlarım konuşurken, başımı sallayarak onları onayladığım olur.					

	ROTTER' İN İÇ-DİŞ DENETİM ODAĞI ÖLÇEĞİ	A	B
1.	A) Ana babaları çok fazla cezalandırdıkları için çocuklar çok problemli oluyor. B) Günümüz çocuklarının çoğunun problemi, ana-babaları tarafından aşırı serbest bırakılmalarıdır.		
2.	A) İnsanların yaşamındaki mutsuzlukların çoğu biraz da şanssızlıklarına bağlıdır. B) insanların talihsizlikleri yaptıkları hataların sonucudur.		
3.	A) Savaşların başlıca nedenlerinden biri, halkın siyasetle yeterince ilgilenmemesidir. B) insanlar savaşı önlemek için ne kadar çaba harcarsa harcasın, her zaman savaş olacaktır.		
4.	A) İnsanlar bu dünyada hak ettikleri saygıyı er geç görürler. B) insan ne kadar çabalarsa çabalasın ne yazık ki değeri genellikle anlaşılmaz.		
5.	A) öğretmenlerin öğrencilere haksızlık yaptığı fikri saçmadır. B) öğrencilerin çoğu, notların tesadüfî olaylardan etkilendiğini fark etmez.		
6.	A) Koşullar uygun değilse insan başarılı bir lider olamaz. B) Lider olamayan yetenekli insanlar, fırsatları değerlendirememiş kişilerdir.		
7.	A) Ne kadar uğraşsanız da bazı insanlar sizden hoşlanmazlar. B) Kendilerini başkalarına sevdiremeyen kişiler, başkalarıyla nasıl geçinileceğini bilmeyenlerdir.		
8.	A) İnsanın kişiliğinin belirlenmesinden en önemli rolü kalıtım oynar. B) İnsanların nasıl biri olacaklarını kendi hayat tecrübeleri belirler.		
9.	A) Bir şey olacaksa eninde sonunda olduğuna sık sık tanık olmuşumdur. B) Ne yapacağıma kesin karar vermek kadere güvenmemekten daima daha iyidir.		
10.	A) iyi hazırlanmış bir öğrenci için, adil olmayan bir sınav hemen hemen söz konusu olamaz B) Sınav soruları derste işlenenle çoğu kez o kadar ilişkisiz oluyor ki çalışmanın anlamı kalmıyor.		
11.	A) Başarılı olmak çok çalışmaya bağlıdır; şansın bunda ya hiç ya da çok küçük payı vardır. B) İyi bir iş bulmak, temelde, doğru zamanda doğru yerde bulunmaya bağlıdır.		
12.	A) Hükümetin kararlarında sade vatandaş da etkili olabilir. B) Bu dünya güç sahibi birkaç kişi tarafından yönetilmektedir. Ve sade vatandaşın bu konuda Yapabileceği fazla bir şey yoktur.		

13.	A) Yaptığım planları yürütebileceğimden hemen hemen eminimdir. B) Çok uzun vadeli planlar yapmak her zaman akıllıca olmayabilir, çünkü bir çok şey zaten iyi ya da kötü şansa bağlıdır.		
14.	A) Hiçbir yönü iyi olmayan insanlar vardır. B) Herkesin iyi bir tarafı vardır.		
15.	A) Benim açımdan istediğimi elde etmenin talihle bir ilgisi yoktur. B) Çoğu durumda, yazı tura atarak da isabetli kararlar verebiliriz.		
16.	A) Kimin patron olacağı genellikle, doğru yerde ilk önce bulunma şansına kimin sahip olduğuna bağlıdır. B) insanlara doğru şeyi yaptırmak bir yetenek işidir; şansın bunda payı ya hiç yoktur ya da çok azdır.		
17.	A) Dünya meseleleri söz konusu olduğunda çoğumuz, anlayamadığımız ve kontrol edemediğimiz güçlerin kurbanıyız. B) insanlar, siyasal ve sosyal konularda aktif rol alarak dünya olaylarını kontrol edebilirler.		
18.	A) Birçok insan, rastlantıların yaşamlarını ne derece etkilediğinin farkında değildir. B) Aslında “şans” diye bir şey yoktur.		
19.	A) insan, hatalarını kabul edebilmelidir. B) Genelde en iyisi insanının hatalarını örtbas etmesidir.		
20.	A) Bir insanın sizden gerçekten hoşlanıp hoşlanmadığını bilmek zordur B) Kaç arkadaşınızın olduğu, ne kadar iyi olduğuna bağlıdır.		
21.	A) Uzun vadede yaşamımızdaki kötü şeyler, işi şeylerle dengelenir. B) Çoğu talihsizlikler yetenek eksikliğinin, ihmalin, tembelliğin ya da her üçünün birden sonucudur.		
22.	A) Yeterli çabayla siyasal yolsuzlukları ortadan kaldırabiliriz. B) Siyasetçilerin kapalı kapılar ardında yaptıkları üzerinde halkın fazla bir kontrolü yoktur.		
23.	A) Öğretmenlerin verdikleri notları nasıl belirlediklerini bazen anlamıyorum. B) Aldığım notlarla çalışma derecem arasında doğrudan bir bağlantı vardır.		
24.	A) iyi bir lider, ne yapacaklarına halkın bizzat karar vermesini bekler. B) İyi bir lider herkesin görevinin ne olduğunu bizzat belirler.		
25.	A) Çoğu kez başıma gelenler üzerinde çok az etkiye sahip olduğumu hissederim B) Şans ya da talihin yaşamında önemli bir rol oynadığına		

	inanmam.		
26.	A) insanlar arkadaşça olmaya çalışmadıkları için yalnızdırlar. B) İnsanları memnun etmek için çok fazla çabalamanın yararı yoktur, sizden hoşlanırsa hoşlanırlar.		
27.	A) Okullarda atletizme gereğinden fazla önem veriliyor. B) Takım sporları kişiliğin oluşumu için mükemmel bir yoldur.		
28.	A) Başıma ne gelmişse kendi yaptıklarımdandır. B) Yaşamımın alacağı yön üzerinde bazen yeterince kontrolümün olmadığını hissediyorum.		
29.	A) Siyasetçilerin neden öyle davrandıklarını çoğu kez anlamıyorum. B) Yerel ve ulusal düzeydeki kötü idareten uzun vadede halk sorumludur.		

EK 5: Madde Analizi Sonuçları**ARKADAŞ İLİŞKİLERİ İLETİŞİMSEL ETKİLİLİK ÖLÇEĞİ****Item-Total Statistics**

	ScaleMeanifItemDeleted	ScaleVarianceifItemDeleted	CorrectedItem-Total Correlation	Cronbach's Alpha ifItemDeleted
1. Bilmediğim bir konu hakkında bilirmişim gibi davrandığım olur.	139,70	303,243	,123	,836
2. Ne zaman konuşmam gerektiğini iyi bilirim.	138,03	298,818	,284	,832
3. Arkadaşlarım heyecanlı olarak anlatsa da sevmediğim konuları dinlemem.	139,54	302,888	,103	,838
4. Arkadaşlarımla sohbet etmekten keyif alırım.	137,52	302,779	,210	,833
5. Aile, kültür farkından dolayı arkadaşlarımla iletişim kurmakta sıkıntı çekerim.	140,40	309,554	-,024	,839
6. Arkadaşlarımla beni çok iyi anladıklarını düşünürüm.	138,54	300,254	,198	,834

7. Ben arkadaşlarımın ne demek istediklerini net olarak anlarım.	138,08	297,876	,319	,831
8. Arkadaşlarımın söylediklerine güvenirim.	138,34	300,217	,207	,834
9. Arkadaşlarım benim söylediklerime güvenir.	138,04	297,014	,333	,831
10. Türkçeyi çok güzel konuştuğumu düşünürüm.	138,54	301,053	,179	,835
11. Arkadaşlarımın söylediklerine inanmadığım olur.	139,37	304,998	,094	,836
12. Arkadaşımın söylediğine inanmadığım zaman inanmadığımı ona söylerim.	138,78	298,516	,191	,835
13. Konuştuğum zaman herkesin dikkatle beni dinlediğini hissederim.	138,60	298,492	,265	,832
14. Konuştuğum zaman anlamlı şeyler söylerim.	138,44	300,008	,258	,833
15. Konuştuğum zaman saçmaladığımı düşündüğüm olur.	139,30	301,444	,165	,835

16. Arkadaşlarıma anlatacağım konuları en basit ayrıntısından karmaşık noktalara kadar detaylı anlatırım.	138,56	290,953	,405	,829
17. Söylediğim şeyleri görseller (resim, şekil, telefon görüntüsü...) ile desteklerim.	138,98	292,873	,372	,830
18. Konuştuğum konulara ilişkin örneklerde anlatırım.	138,69	289,185	,490	,827
19. Konuşmalarımda anlatacağım konunun önemli noktalarını vurgularım.	138,21	291,550	,448	,828
20. Anlatacağım konuları, eksik bırakıp arkadaşlarımda her şeyi öğrenmesinin hata olduğunu düşündüğüm olur.	139,54	298,805	,229	,833
21. Yeri geldiği zaman konu ile ilişkili ise benzer konuları da anlatırım.	138,65	292,611	,430	,828

22. Konular karmaşılaştığı zaman o konulara ilişkin daha önceden nasıl davranıldığını hatırlamaya çalışırım.	138,81	295,555	,332	,831
23. Arkadaşlarım konuşurken sadece onları dinlemeye çalışırım.	138,08	298,619	,285	,832
24. O an için arkadaşlarımın ihtiyaç duyduğu konularda konuşmak isterim.	137,99	294,910	,401	,829
25. Konuşmalarımı kanıtlarla desteklerim.	138,70	291,236	,442	,828
26. Konuşmalarımda ses tonumda değişiklikler yaratarak arkadaşlarımın beni dinlemeleri için çaba sarf ederim.	138,87	289,648	,386	,829
27. Konu belli ise arkadaşlarımla konuşmadan önce ne konuşacağımı düşünürüm.	138,77	289,497	,407	,828

28. Konuştuğum konulara ilişkin arkadaşlarımla tepkilerini gözlemlemeye çalışırım.	138,15	289,340	,519	,826
29. Arkadaşlarımla beni anlaması için tane tane konuşurum.	138,72	292,218	,396	,829
30. Konuşmalarım sırasında hatalar yaptığımı fark ettiğim olur.	138,82	295,278	,332	,831
31. Konuşmanın sonunda sıkıntılı bir sonucun varlığına inanırsam o konuları konuşmaktan korkarım.	139,13	293,891	,323	,831
32. Her ortamda çok rahat konuşabileceğimi düşünürüm.	139,00	298,354	,223	,834
33. Arkadaşlarım konuşurken bazı noktalara takıldığım olur.	138,87	295,722	,327	,831
34. Arkadaşlarımla konuşmalarında ille de hata bulmaya çalıştığım olur.	140,22	303,295	,129	,836

35. Arkadaşlarım konuşurken, gerçekte dinlemeden dinlermiş gibi davrandığım olur.	139,97	305,470	,074	,837
36. Konuşma esnasında arkadaşlarımın baş hareketlerini gözlerim.	139,21	289,560	,411	,828
37. Konuşma esnasında arkadaşlarımın yüz ifadelerini anlamaya çalışırım.	138,47	287,891	,495	,826
38. Önemli konuları konuşacaksam arkadaşlarımın çok yakınında olmayı tercih ederim.	138,04	294,583	,376	,830
39. Arkadaşlarıma güzel şeyler söylemeye çalışırım.	138,26	293,868	,384	,829
40. Arkadaşlarımın anlattıklarından anlamadığım noktaları onlara sorarım.	138,10	293,021	,415	,829

41. Arkadaşlarıma anlattığım konuları arkadaşlarım anlamadan tekrar sorarsa onlara farklı şekilde anlatmaya çalışırım.	138,44	291,944	,394	,829
42. Arkadaşlarım konuşurken, başımı sallayarak onları onayladığım olur.	138,29	294,127	,346	,830

ROTTER' İN İÇ-DİŞ DENETİM ODAĞI ÖLÇEĞİ

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
rotter1	670	1	2	1,59	,491
rotter2	670	1	2	1,66	,475
rotter3	670	1	2	1,64	,482
rotter4	670	1	2	1,50	,500
rotter5	670	1	2	1,45	,498
rotter6	670	1	2	1,63	,482
rotter7	670	1	2	1,43	,495
rotter8	670	1	2	1,73	,443
rotter9	670	1	2	1,44	,497
rotter10	670	1	2	1,54	,499
rotter11	669	1	2	1,38	,485
rotter12	670	1	2	1,47	,499
rotter13	670	1	2	1,53	,499
rotter14	670	1	2	1,78	,416
rotter15	670	1	2	1,71	,455
rotter16	670	1	2	1,62	,485
rotter17	670	1	2	1,46	,499
rotter18	670	1	2	1,29	,453
rotter19	670	1	2	1,85	,358
rotter20	670	1	2	1,35	,478
rotter21	670	1	2	1,56	,496
rotter22	670	1	2	1,50	,500
rotter23	670	1	2	1,63	,483
rotter24	670	1	2	1,49	,500
rotter25	670	1	2	1,56	,497
rotter26	670	1	2	1,43	,495
rotter27	670	1	2	1,23	,422
rotter28	670	1	2	1,60	,490
rotter29	670	1	2	1,41	,492
Valid N (listwise)	669				

EK 6: Geliştirilen Araştırma Ölçekleri

Değerli öğrenciler;

Bu ölçek Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı'nda yürütülen doktora eğitiminin bir parçası olarak, farklı denetim odağına sahip olan ergenlerin denetim odakları ile arkadaşlık ilişkilerinin karşılaştırılması amacıyla oluşturulmuştur.

Sizlerden istenen bu ölçeği içtenlikle doldurmanızdır. İstatistiksel analizlerde eksiklik olmaması için her maddeye cevap vermiş olmanız son derece önemlidir. Her bir madde için okuduğunuz maddeye katılıp katılmadığınızı veya katılma sıklığınızı işaretlemeniz yeterli olacaktır. Ölçek için ortalama yanıtlama süresi 30 dakikadır.

İlginiz ve desteğiniz için teşekkür ederim.

UZ. AFET BEYOĞLU

Doğum Tarihiniz: 1996 ( ) 1997 ( ) 1998 ( ) 1999 ( ) 2000 ( ) 2001 ( ) 2002 ( )

Cinsiyetiniz: Bayan ( ) Bay ( )

Okulunuz: Cumhuriyet Lisesi ( )
Gazi Mağusa Türk Maarif Koleji ( )
Lefkoşa Türk Lisesi ( )
Lefkoşa Türk Maarif Koleji ( )

ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİ İLETİŞİMSEL ETKİLİLİK ÖLÇEĞİ

		Her Zaman	Ortadan Çok	Orta Sıklıkta	Ortadan Az	Hiçbir Zaman
1.	Ne zaman konuşmam gerektiğini iyi bilirim.					
2.	Arkadaşlarımla sohbet etmekten keyif alırım.					
3.	Ben arkadaşlarımla ne demek istediklerini net olarak anlarım.					
4.	Arkadaşlarımla söylediklerime güvenirim.					
5.	Arkadaşlarım benim söylediklerime güvenir.					
6.	Konuştüğüm zaman herkesin dikkatle beni dinlediğini hissederim.					
7.	Konuştüğüm zaman anlamlı şeyler söylerim.					
8.	Arkadaşlarıma anlatacağım konuları en basit ayrıntısından karmaşık noktalara kadar detaylı anlatırım.					
9.	Söylediğim şeyleri görseller (resim, şekil, telefon görüntüsü...) ile desteklerim.					
10.	Konuştüğüm konulara ilişkin örneklerde anlatırım.					
11.	Konuşmalarımda anlatacağım konunun önemli noktalarını vurgularım.					
12.	Anlatacağım konuları, eksik bırakıp arkadaşlarımla her şeyi öğrenmesinin hata olduğunu düşündüğüm olur.					
13.	Yeri geldiği zaman konu ile ilişkili ise benzer konuları da anlatırım.					
14.	Konular karmaşıklaştığı zaman o konulara ilişkin daha önceden nasıl davranıldığını hatırlamaya çalışırım.					
15.	Arkadaşlarım konuşurken sadece onları dinlemeye çalışırım.					
16.	O an için arkadaşlarımla ihtiyaç duyduğum konularda konuşmak isterim.					
17.	Konuşmalarımı kanıtlarla desteklerim.					
18.	Konuşmalarımda ses tonumda değişiklikler yaratarak arkadaşlarımla beni dinlemeleri için çaba sarf ederim.					
19.	Konu belli ise arkadaşlarımla konuşmadan önce ne konuşacağımı düşünürüm.					

20.	Konuştüğüm konulara ilişkin arkadaşlarımın tepkilerini gözlemlemeye çalışırım.					
21.	Arkadaşlarımın beni anlaması için tane tane konuşurum.					
22.	Konuşmalarım sırasında hatalar yaptığımı fark ettiğim olur.					
23.	Konuşmanın sonunda sıkıntılı bir sonucun varlığına inanırsam o konuları konuşmaktan korkarım.					
24.	Her ortamda çok rahat konuşabileceğimi düşünürüm.					
25.	Arkadaşlarım konuşurken bazı noktalara takıldığım olur.					
26.	Konuşma esnasında arkadaşlarımın baş hareketlerini gözlerim.					
27.	Konuşma esnasında arkadaşlarımın yüz ifadelerini anlamaya çalışırım.					
28.	Önemli konuları konuşacaksam arkadaşlarımın çok yakınında olmayı tercih ederim.					
29.	Arkadaşlarıma güzel şeyler söylemeye çalışırım.					
30.	Arkadaşlarımın anlattıklarından anlamadığım noktaları onlara sorarım.					
31.	Arkadaşlarıma anlattığım konuları arkadaşlarım anlamadan tekrar sorarsa onlara farklı şekilde anlatmaya çalışırım.					
32.	Arkadaşlarım konuşurken, başımı sallayarak onları onayladığım olur.					

	ROTTER' İN İÇ-DİŞ DENETİM ODAĞI ÖLÇEĞİ	A	B
1.	A) Ana babaları çok fazla cezalandırdıkları için çocuklar çok problemlili oluyor. B) Günümüz çocuklarının çoğunun problemi, ana-babaları tarafından aşırı serbest bırakılmalarıdır.		
2.	A) İnsanların yaşamındaki mutsuzlukların çoğu biraz da şanssızlıklarına bağlıdır. B) insanların talihsizlikleri yaptıkları hataların sonucudur.		
3.	A) Savaşların başlıca nedenlerinden biri, halkın siyasetle yeterince ilgilenmemesidir. B) insanlar savaşı önlemek için ne kadar çaba harcarsa harcasın, her zaman savaş olacaktır.		
4.	A) İnsanlar bu dünyada hak ettikleri saygıyı er geç görürler. B) insan ne kadar çabalarsa çabalasın ne yazık ki değeri genellikle anlaşılmaz.		
5.	A) öğretmenlerin öğrencilere haksızlık yaptığı fikri saçmadır. B) öğrencilerin çoğu, notların tesadüfi olaylardan etkilendiğini fark etmez.		
6.	A) Koşullar uygun değilse insan başarılı bir lider olamaz. B) Lider olamayan yetenekli insanlar, fırsatları değerlendirememiş kişilerdir.		
7.	A) Ne kadar uğraşsanız da bazı insanlar sizden hoşlanmazlar. B) Kendilerini başkalarına sevdiremeyen kişiler, başkalarıyla nasıl geçinileceğini bilmeyenlerdir.		
8.	A) İnsanın kişiliğinin belirlenmesinden en önemli rolü kalıtım oynar. B) İnsanların nasıl biri olacaklarını kendi hayat tecrübeleri belirler.		
9.	A) Bir şey olacaksa eninde sonunda olduğuna sık sık tanık olmuşumdur. B) Ne yapacağıma kesin karar vermek kadere güvenmemekten daima daha iyidir.		
10.	A) iyi hazırlanmış bir öğrenci için, adil olmayan bir sınav hemen hemen söz konusu olamaz B) Sınav soruları derste işlenenle çoğu kez o kadar ilişkisiz oluyor ki çalışmanın anlamı kalmıyor.		
11.	A) Başarılı olmak çok çalışmaya bağlıdır; şansın bunda ya hiç ya da çok küçük payı vardır. B) İyi bir iş bulmak, temelde, doğru zamanda doğru yerde bulunmaya bağlıdır.		
12.	A) Hükümetin kararlarında sade vatandaş da etkili olabilir. B) Bu dünya güç sahibi birkaç kişi tarafından yönetilmektedir. Ve sade vatandaşın bu konuda Yapabileceği fazla bir şey yoktur.		

13.	A) Yaptığım planları yürütebileceğimden hemen hemen eminimdir. B) Çok uzun vadeli planlar yapmak her zaman akıllıca olmayabilir, çünkü bir çok şey zaten iyi ya da kötü şansa bağlıdır.		
14.	A) Hiçbir yönü iyi olmayan insanlar vardır. B) Herkesin iyi bir tarafı vardır.		
15.	A) Benim açımdan istediğimi elde etmenin talihle bir ilgisi yoktur. B) Çoğu durumda, yazı tura atarak da isabetli kararlar verebiliriz.		
16.	A) Kimin patron olacağı genellikle, doğru yerde ilk önce bulunma şansına kimin sahip olduğuna bağlıdır. B) insanlara doğru şeyi yaptırmak bir yetenek işidir; şansın bunda payı ya hiç yoktur ya da çok azdır.		
17.	A) Dünya meseleleri söz konusu olduğunda çoğumuz, anlayamadığımız ve kontrol edemediğimiz güçlerin kurbanıyız. B) insanlar, siyasal ve sosyal konularda aktif rol alarak dünya olaylarını kontrol edebilirler.		
18.	A) Birçok insan, rastlantıların yaşamlarını ne derece etkilediğinin farkında değildir. B) Aslında “şans” diye bir şey yoktur.		
19.	A) insan, hatalarını kabul edebilmelidir. B) Genelde en iyisi insanının hatalarını örtbas etmesidir.		
20.	A) Bir insanın sizden gerçekten hoşlanıp hoşlanmadığını bilmek zordur B) Kaç arkadaşınızın olduğu, ne kadar iyi olduğuna bağlıdır.		
21.	A) Uzun vadede yaşamımızdaki kötü şeyler, işi şeylerle dengelenir. B) Çoğu talihsizlikler yetenek eksikliğinin, ihmalin, tembelliğin ya da her üçünün birden sonucudur.		
22.	A) Yeterli çabayla siyasal yolsuzlukları ortadan kaldırabiliriz. B) Siyasetçilerin kapalı kapılar ardında yaptıkları üzerinde halkın fazla bir kontrolü yoktur.		
23.	A) Öğretmenlerin verdikleri notları nasıl belirlediklerini bazen anlamıyorum. B) Aldığım notlarla çalışma derecem arasında doğrudan bir bağlantı vardır.		
24.	A) iyi bir lider, ne yapacaklarına halkın bizzat karar vermesini bekler. B) İyi bir lider herkesin görevinin ne olduğunu bizzat belirler.		
25.	A) Çoğu kez başıma gelenler üzerinde çok az etkiye sahip olduğumu hissedirim B) Şans ya da talihin yaşamında önemli bir rol oynadığına inanmam.		
26.	A) insanlar arkadaşça olmaya çalışmadıkları için yalnızdırlar. B) İnsanları memnun etmek için çok fazla çabalamanın yararı yoktur, sizden hoşlanırsa hoşlanırlar.		

27.	A) Okullarda atletizme gereğinden fazla önem veriliyor. B) Takım sporları kişiliğin oluşumu için mükemmel bir yoldur.		
28.	A) Başıma ne gelmişse kendi yaptıklarımıdır. B) Yaşamımın alacağı yön üzerinde bazen yeterince kontrolümün olmadığını hissediyorum.		
29.	A) Siyasetçilerin neden öyle davrandıklarını çoğu kez anlamıyorum. B) Yerel ve ulusal düzeydeki kötü idareden uzun vadede halk sorumludur.		

EK 6 GÖRÜŞME FORMU

Değerli Arkadaşım,

Günümüzde okullarda öğrenim gören ergenlerin denetim odağı ile arkadaşlık ilişkileri konusunda bir çalışma planladım. Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi için PDR uzmanı olarak sizlerin görüşlerine ihtiyaç duymaktayım. Bu konuda Ek'te yer alan sorulara ilişkin görüşlerinizi belirtmenizi istiyorum. İsminizi belirtmeniz gerekli değildir. Görüşleriniz sadece bu çalışma için kullanılacak, hiç kimse ile paylaşılmayacaktır. Çabanız için şimdiden içtenlikle teşekkür ederim.

Afet Beyoğlu

1. Denetim Odağı ve Arkadaşlık İlişkisi hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Bu konu hakkında gözlemleriniz, yaşadığınız sıkıntılar ve çözüm önerleriniz nelerdir?
2. Günümüz ergenlerinin akranları ile iletişimleri nasıldır?
3. Bazı etkinlikleri birlikte yapma ve sorumluluk alma durumları hakkında neler söyleyebilirsiniz?
4. Üzüntü ve sevinçlerini paylaşabiliyorlar mı? Evet ise neler gözlemlediniz, Hayır ise sizce neden?
5. Ergenlerin dış ya da iç denetime sahip olması arkadaşlık ilişkilerini nasıl etkilemektedir?
6. İletişimsel arkadaşlık ilişkilerinin gelişmesi için ergenlere neler önerirsiniz?

ÖZGEÇMİŞ

- 1 **Adı Soyadı:** Afet BEYOĞLU
- 2 **Doğum Tarihi:** 12 Ağustos 1989
- 3 **Ünvanı:** Uzman
- 4 **Öğrenim Durumu:** Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi-Yakın Doğu Üniversitesi

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Yakın Doğu Üniversitesi	2010
Y.Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Yakın Doğu Üniversitesi	2012
Doktora	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Ankara Üniversitesi- Yakın Doğu Üniversitesi	2012-

5. Akademik Ünvan:

Rehberlik ve Psikolojik Danışman(devlet okulu) 2011’den beri
Öğretim görevlisi Şubat 2012’ den itibaren.

6. Yayınlar

Uluslararası Hakemli Dergi (SSCI)

BEYOĞLU, A. & Akcamete, G. (2024). Developing educational communicative effectiveness of a peer relationship scale, *South African Journal of Education*, 44(4),
<https://doi.org/10.15700/saje.v44n4a2543>

1.2. Uluslararası Konferanslar

1.2.1.a. Alan indekslerinin veri tabanı ile aranabilen ve tam metinli yayınlanmış bildiriler

BEYOĞLU , A (2011) Verbal Judo in Classroom. İnternational Educational Tecnology Conferance. İstanbul University, İstanbul-Turkey.25-27 May 2011

BEYOĞLU, A. (2012) Teacher Verbal Judo Massages. İnternational Science And Tecnology Conferance. Sakarya University, Dubai, United Arab Emirates (UAE).

BEYOĞLU ,A (2013) Student Verbal Judo in Classroom. 2.İnternational Conferance On İnterdiciplinary Research In Education Tecnology Conferance. 30 January-1 February 2013. Jasmine Court. KKTC.

2.2. Uluslar Arası Konferanslarda Sunulan Makaleler-Dinleyici Olarak Katılınan Konferanslara İlişkin Alınan Katılım Belgeleri

International Conference Series “Öğretmenlik Meslek Gelişimi”. Prof. Dr. Gönül Akçamete. 28 May 2011. Lefkoşa-KKTC

International Conference On Interdisciplinary Research In Education. “Rubrikler: Hazırlamada ve Kullanmada Temel İlkeler”.Assoc. Prof.Dr.Hülya Kelecioğlu. 15-17 May 2012. Salamis KKTC.

International Conference On Interdisciplinary Research In Education. “Bilimsel Makale Yazma Süreci (Academic Writing Process)” Assoc. Prof.Dr.Erdoğan Ekiz. 15-17 May 2012. Salamis KKTC.

International Conference On Interdisciplinary Research In Education. “Bilimin Doğası ve Bilimde Araştırma ve Sorgulama Süreci” Assoc. Prof.Dr.Betül Timur. 15-17 May 2012. Salamis KKTC.

International Conference On Interdisciplinary Research In Education. “Eğitim Yönetimi ve Motivasyon” Prof.Dr.Münevver Çetin. 15-17 May 2012. Salamis KKTC.

International Conference On Interdisciplinary Research In Education. “Sayısal Çağın Çocukları ve Öğrenme Materyalleri ve Yönetim” Assoc. Prof. Dr. Mukaddes Erdem. 15-17 May 2012. Salamis KKTC.

International Conference On Interdisciplinary Research In Education. “Kişilerarası Çatışmalar ve Çatışma Çözümleme” Dr. Yeliz Akıntuğ. 15-17 May 2012. Salamis KKTC.

International Conference On Interdisciplinary Research In Education. “Etkinlik Temelli Grupla Psikolojik Danışma Müdahale Programının Çocuklarda Öfke ve Saldırganlığı Azaltmaya Yönelik Etkileri” Uz. Melih Burak Özdemir. 15-17 May 2012. Salamis KKTC.

International Conference On Interdisciplinary Research In Education. “Bologna Süreci ve Program Yeterlilikleri, Avrupa Kredi Trasver Sistemi (AKTS) ile İlişkilendirilmesi” Prof.Dr.Selda Önderoğlu. 15-17 May 2012. Salamis KKTC.

International Conference On Interdisciplinary Research In Education. “Etkinliklere Dayalı Temel ve Bütünleştirilmiş Bilimsel Süreç Becerilerinin Kazandırılması” Prof.Dr.Fitnat Kaptan. 15-17 May 2012. Salamis KKTC.

International Conference On Interdisciplinary Research In Education. “Eğlenceli Okuma –Yazma Etkinlikleri” Prof.Dr.Elif Üstün. 15-17 May 2012. Salamis KKTC.

International Conference On Interdisciplinary Research In Education. “Okulda Etik Davranışın Kazanımı” Prof.Dr.Mustafa Gündüz. 15-17 May 2012. Salamis KKTC.

2. International Conference On Interdisciplinary Research In Education. “Çevre Etiği” Prof.Dr.Haluk Soran. 30 January-1 February 2013. Jasmine Court. KKTC.

2. International Conference On Interdisciplinary Research In Education. “Eğitim ve Öğretim Yolculuğunda Kuraklaşan Bir Alan; Öğrenci Spontanlığı” Uz. Serpil Kolay Akfert. 30 January-1 February 2013. Jasmine Court. KKTC.

2. International Conferance On Interdisciplinary Research In Education. “Zaman Yönetimi” Doç. Dr. Gökmen Dağlı. 30 January-1 February 2013. Jasmine Court. KKTC.

2. International Conferance On Interdisciplinary Research In Education. “Sağlıklı Üreme Fonksiyonlarının Gelişim Sürecine Etkisi” Prof.Dr. Füsün Terzioğlu. 30 January-1 February 2013. Jasmine Court. KKTC.

2. International Conferance On Interdisciplinary Research In Education. “Eğitim Örgütlerinde dUygusal Taciz” Prof.Dr. Gülsün Başkan. 30 January-1 February 2013. Jasmine Court. KKTC.

2. International Conferance On Interdisciplinary Research In Education. “Öğretim Süreçlerinde Karar Verme Becerileri” Yrd. Doç. Dr. Yeliz Akıntuğ. 30 January-1 February 2013. Jasmine Court. KKTC.

2. International Conferance On Interdisciplinary Research In Education. “Araştırmacı Çocuk Yetiştirme Sürecinde Yaklaşımlar” Prof.Dr. Buket Akkoyunlu. 30 January-1 February 2013. Jasmine Court. KKTC.

International Teacher Education Conferance. February 5-7 2014. Dubai, United Arab Emirates (UAE).

International Conferance On New Horizons In Education. June 25-27 2014. Sakarya University, Paris / France

7.YAYINLANMAMIŞ YÜKSEK LİSANS TEZİ

Öğretim Elemanlarının Mesaj Düzenleme Sürecinde Sözel Judo’ yu Kullanabilme Yeterliliklerinin Öğrenci Görüşleri Temelinde Karşılaştırmalı Analiz.

8. EĞİTİM-ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİ

Şubat 2012 Uygulamalı Grup Etkileşimi RPD 205. Öğrenci Sayısı 150 (GRUP A / B)

Eylül 2012 Psikolojiye Giriş RPD 101. Öğrenci Sayısı 158. (GRUP A / B)

Şubat 2013 Uygulamalı Grup Etkileşimi RPD 202. Öğrenci Sayısı 150 (GRUP A / B)

Ağustos 2013 (yaz okulu) Danışma Kuramları. RPD 407. Öğrenci sayısı: 8

Ağustos 2013 (yaz okulu) OÖÖ Rehberlik EDS 419. Öğrenci Sayısı: 5

Eylül 2013 Psikolojik Danışma ve Rehberlik RPD 201. Öğrenci Sayısı: 165(**GRUP A / B**)

Eylül 2013 Topluma Hizmet Uygulamaları RPD 417. Öğrenci Sayısı: 130 (GRUP A / B)

Şubat 2014 Aile Rehberliği ve Aile Eğitimi dersi RPD 218. Öğrenci Sayısı: 80

Eylül 2015 Psikolojiye Giriş PDR 103. Öğrenci Sayısı: 65

Eylül 2015 Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi ZENG 201. Öğrenci Sayısı: 10

9.ULUSAL KATILIM BELGELERİ

“Kendine Zarar Verme Davranışı”.Prof. Dr. Dean Owen. Kıbrıs Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği. 20 March 2010. Lefkoşa-KKTC

“İyilik Hali”.Prof. Dr. Fidan Korkut Owen. Kıbrıs Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği. 20 March 2010. Lefkoşa-KKTC

“Özel Eğitim-Dil Terapisi Problem Teşhis ve Alıştırmalar”. Prof. Dr. Gönül Akçamete- Uz.Tara Yektaoğlu. 27 March 2010. Lefkoşa-KKTC.

“Eğitimde Bilgelik” KAYAD Toplum Merkezi. April 2010. Lefkoşa-KKTC.

“Etkili İletişim”. Ahmet Şerif İzgören. Kıbrıs Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği 15 May 2010. Lefkoşa-KKTC

“İfade/Beden Dili İletişim Semineri”. Volkan Akay. 30October 2010. Yakın Doğu Üniversitesi. Lefkoşa-KKTC

“Travma”. II. Ruh Sağlığı Sempozyumu.18 December 2010. Lefkoşa-KKTC.

“Etkili Sınıf Yönetimi” .KKTC. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı. 28 October 2011

“Psikolojik Danışmanlık ve Etik” .KKTC. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı. 3 November 2011

“Öfke Kontrolü” .KKTC. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı. 15 December 2011

“Çocuklarla İletişim Yöntemleri” .KKTC. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı. 15 March 2012

“Sorun Çözme Teknikleri” .KKTC. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı. 21 March 2012

“Eğitimde Geliştiren Öğretmen ve İletişim Bilinci”.. Doğan Cüceloğlu. FİMA. 26 May 2012. Lefkoşa-KKTC.

“Psikolojik Sağlamlık”. Özlem Kararımak. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Günleri. 29 March 2013-KKTC.

“Meslekte İlk Yıllar-İletişim Süreci”. Müge Beidoğlu. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Günleri. 29 March 2013-KKTC.

“Yaşam Strese Değer mi?”. Binnur Yeşilyaprak. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Günleri. 29 March 2013-KKTC.

“Liderlik”. KKTC. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı. 19 October 2013.

“Gazete Kağıdından Paraşüt Yapmak”. Ahmet Şerif İzgören. Kıbrıs Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği. 09 May 2015. **Lefkoşa-KKTC**

“Öğretim Liderliği ve Sınıf Yönetimi”. Yrd. Doç. Dr. Hasan Eriş. British University of Nicosia. 12 November 2015. **Girne-KKTC**

“Çatışma Çözme, Olumsuz Duygular ve Zor insanlarla Başa Çıkma C Kuşağı”. KKTC. Milli Eğitim Bakanlığı. 21-22 December 2015. **Lefkoşa.**

“Kariyer: Erken Başlayan, Hiç Bitmeyen Bir Yolculuk”. Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak. Girne Amerikan Üniversitesi. 7. Eğitim Çalıştayı. 10 March 2016. Girne-KKTC

“Hayatımız Sınav”. Nihat Şener. Kıbrıs Amerikan Üniversitesi. Eğitim Çalıştayı. 18 March 2016. **Lefkoşa-KKTC**

“Kişisel ve Sosyal Becerileri Geliştirme Klavuzu”. Ersin Doğan. Eğitim Çalıştayı. 22 Eylül 2016. **Lefkoşa-KKTC**

“Ev içi Şiddet ve Eğitimcilerin Rolü”. Şiddete Karşı Diren Projesi, Kadından Yaşama Destek Derneği, 4 Kasım 2016.

“Okul Ortamında Bağlanma ve Duygu Düzenleme”. ODTÜ. 11 April 2016. Güzelyurt-KKTC.

“Ergenlikte Gelişim Özelliklerini Tanıma ve Önleme”. KKTC. Milli Eğitim Bakanlığı. 22 March 2016. Lefkoşa.

“Beyin Siz Olmalısınız”. Uz. Süleyman Beledioğlu. East Mediterranean University. 14 April 2016. Famagusta-KKTC.

“Olumlu Sınıf ve Davranış Yönetimi”. KKTC. Milli Eğitim Bakanlığı. 01 March 2016.

“İnsan İlişkileri Beceri Eğitimi”. GAU, Eğitim Semineri, 17 Mayıs 2017.

“Travma ve Krize Müdahale”. Eğitim Semineri, KKTC Sağlık Bakanlığı, 17 Nisan 2017.

“Üniversiteye Girişte Yeni Sistem ve Rehber Öğretmenlerin Rolü”, Eğitim semineri, Sait Gürsoy, 3. KKTC Eğitim Çalıştayı, 4 Mayıs 2018

“Eğitimde Bireysel Farklılıklar ve Eğitim Psikolojisi”, Eğitim semineri, Zafer Ağdelen, BAU, 28 Mart 2018

“Dislekside Sosyal Beceri Atölyesi ve Tespit Atölyeleri”, Eğitim Semineri, Cengiz Uzun, 12 Kasım 2019

“Bağımlılıkla Mücadele” Eğitim Semineri, KKTC Sağlık Bakanlığı, 2 Mart 2020

10.SERTİFİKALAR

“Etkin Öğretmenlik Sertifikası” Yakın Doğu Üniversitesi-Final Eğitim Kurumları. 2011-2012 Akademik Dönem.

11. KİTAPLAR

“**BENİM HİKAYEM**” “**ÇÜNKÜ BEN ÖNEMLİYİM**” 2016 Haziran Kadından Yaşama Destek Derneği Atış Matbaacılık

12. EDİTÖRLÜK ve HAKEMLİK

“**Ailemiz Dergisi**” 2016 Kasım - 2024 Kasım içerik editörü

13.EĞİTİMLE İLGİLİ KATILILAN ATÖLYE ÇALIŞMALARI

International Conferance On Education And Educational Psychology .2-5 December 2010. Girne-KKTC.

“Cinsel Eğitimle İlgili Bilinmesi Gerekenler”. International Conferance On Education And Educational Psychology. MSC Eşmen Tatlıcalı .2-5 December 2010. Girne-KKTC.

“Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlıkda Bibliyoterapi”. International Conferance On Education And Educational Psychology. Prof Dr. Uğur Öner .2-5 December 2010. Girne-KKTC.

“PDR Uzmanlarının İlkokul ve Okulöncesi Öğretmenlerinin Okuma-Yazma Öğretimi ile İlgili Bilmesi Gerekenler ”. International Conferance On Education And Educational Psychology. Dr.Ahmet Güneyli .2-5 December 2010. Girne-KKTC.

“Organizasyonlarda İş Memnuniyeti”. International Conferance On Education And Educational Psychology. Uz. Ceren Etcı .2-5 December 2010. Girne-KKTC.

“Çocuğun Cinsel İstismarı Durumunda Psikolojik Danışmanların Eylem Kararını Verirken Dikkate Alınması Gerekenler”. İnternational Conferance Psychology Education, Guidance&Counselling. Doç.Dr. Aynur Eren Gümüş, Prof . Dr. Binnur Yeşilyaprak. 27-28 May. İstanbul University- Turkey.

“Kariyer Danışmanlığında Nitel Değerlendirme Yöntemleri”. İnternational Conferance Psychology Education, Guidance&Counselling. Prof . Dr. Binnur Yeşilyaprak. 27-28 May. İstanbul University-Turkey.

14.ÜYELİKLER

Kıbrıs Türk Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Derneği.

Kadından Yaşama Destek Derneği (KAYAD)

15. VERİLEN EĞİTİMLER

“Karnesiyle Gelen Çocuğa Nasıl Davranmalıyız?” Tatlısu-Gazi Mağusa. 3 June 2015

“Karnesiyle Gelen Çocuğa Nasıl Davranmalıyız?” Dipkarpaz-İskele. 4 June 2015

“Stresle Başa Çıkma ve Öfke kontrolü Semineri”. Polis Genel Müdürlüğü. 28 October 2015.

“Aile İçi İletişim”. İskele. 8 May 2016.

“Aile İçi Etkili İletişim”. Dıpkarpaz. 10 December 2015

“Ergenlik Dönemi Genel Özellikleri” Lefkoşa. May 2016.

“Öfke ve Zor İnsanlarla Mücadele” . Lefkoşa. June 2016.

UZMAN AFET BEYOĞLU

TEL: 0533 838 44 42

MAİL: afet89@hotmail.com